

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
Универзитет „св. Кирил и Методиј“
Филозофски Факултет - Скопје

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

Студиска програма: Меѓународни односи

ТЕМА:

„Улогата на меѓународните организации во одржување на глобалниот мир“

ментор :

Проф. Д-р Рина Киркова

кандидат:

Филип Милошевски
бр.на индекс 5351/20

Скопје, Јануари 2023 година

Содржина

ПРВА ГЛАВА	4
1. Вовед	3
1.1 Проблем на истражување	8
1.2 Предмет на истражување	10
1.3 Досегашни истражувања	11
1.4 Цели и задачи	12
1.4.1 Генерална (општа) цел	12
1.5 Дефинирање на основните поими	13
1.6 Основна хипотетичка рамка	14
1.6.1 Хипотеза	14
1.7 Независна варијабла	14
1.8 Зависни варијабли	14
1.9 Научна и општествена оправданост на истражувањето	14
1.10 Методи и техники на истражувањето	15
ВТОРА ГЛАВА	17
2. Меѓународните организации како субјекти на меѓународното право	16
2.1 Историскиот развој на меѓународните организации	19
2.2 Колективната безбедност и меѓународните организации	25
2.3. Меѓународните организации и Европскиот безбедносно- одбранбен концепт	28
ТРЕТА ГЛАВА	30
3. Улогата на Обединетите Нации во одржување на глобалниот мир	30
3.1 Организацијата на Обединети Нации	30
3.2 Мировни операции	31
3.2.1 Мировната операција на ОН во Босна и Херцеговина	33
3.2.2 Мировна операција на ОН во Сирија	38
3.2.3 Мировните операции во Африка	41
3.3 ОН за состојбата во Украина	45
ЧЕТВРТА ГЛАВА	49
4. УЛОГАТА НА СЕВЕРНО-АТЛАНСКИОТ СОЈУЗ ВО ЗАЧУВУВАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНИОТ МИР И БЕЗБЕДНОСТ	49

4.1 Северно-атланскиот сојуз (НАТО)	49
4.2 Мисиите на НАТО во светот	52
ПЕТТА ГЛАВА	87
5.1 Односите меѓу НАТО и ДОКБ	89
ШЕСТА ГЛАВА 6. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ УКРАИНА	92
6.1 Ставот на ОН за војната во Украина	94
6.2 Ставот на НАТО за војната во Украина	95
6.3 Одговор на руската војна против Украина	96
6.4 Ставот на ЕУ за војната во Украина	101
Заклучок	103
Користена литература	106

ПРВА ГЛАВА

1. Вовед

Меѓународните организации пронаоѓаат место во поблиската историја на човештвото. Почетокот на меѓународните политички организации бил врзан со Лигата на Народите односно периодот кон крајот на Првата Светска Војна. Од почетокот на нејзиното создавање Лигата на Народите се соочувала со огромен спектар на проблеми, а тоа резултирало со неисполнување на основната цел заради којашто била создадена како глобална меѓународната организација да биде чувар и гарант на глобалниот мир и обезбедување на колективната безбедност за државите членки на организацијата. Втората Светска Војна започнува само по две децении од завршувањето на Првата Светска Војна. Како една од причините за почетокот на војната се акцентира неспособноста на Лигата на Народите, односно непостоењето на механизми за спроведување на основните начелата која го давала карактерот на меѓународната организација како чувар на глобалниот мир и безбедност. Со Пактот на Лигата на народите војната не била забранета, а први посегнале по војната, како средство за зголемување на својата економска моќ, Италија и Јапонија кои требало да бидат гарант на безбедноста. Со завршување на Втората Светска Војна повторно заживеала идејата за формирање на глобална меѓународна политичка организација. Подготовките за формирање на новата организација започнале на состанокот на Јалта, но процесот за планирање на конечниот изглед на оваа организација се одвивале на конференцијата во Думбартон Оукс (Вашингтон). Конференцијата била свикана под поткровителство на САД. Главните цели на конференцијата биле: да се одржи меѓународниот мир и безбедност, да се воспостават пријателски односи меѓу државите, да се поттикне меѓународната соработка и унапредување на човековите права и да се поттикне грижата за економскиот и општествениот напредок. Државите учеснички на конференцијата биле свесни за пропустите на Лигата на народите, односно за конфузијата околу одговорноста меѓу Советот и Асамблејата за прашањата врзани со мирот и безбедноста во светот. Поради тоа општиот став бил да се воспостави нова организација во која „грешките“ на Лигата ќе бидат избегнати. Името на оваа организација е позната како Организација на обединетите нации (во натамошниот текст ОН). Со создавањето на ОН, повторно се јавил страв кај земјите членки за неспособност на организацијата во

спроведување на начелата поради моменталната реална закана од исток и формирањето на СССР. СССР имала на располагање огромни ресурси и претставувала огромна воена хомогена сила, која што сила можела да ја искористи како основен механизам во исполнување на своите цели или воспоставување на индиректни влијанија врз власта на другите држави како на пример: насилната смена на власт во Чехословачка, Информбирото и исфрлањето на Југославија од членство, вмешаноста на СССР во грчката граѓанска војна. Државите, посебно европските, со право не верувале во заштитата на ОН, што резултирало со формирање на прва воена меѓународна организација –North Atlantic treaty organization (во понатамошниот текст: НАТО) која што требаше да претставува рамнотежа на воената моќ на Европа наспроти силата на СССР.

Оваа меѓународна воена организација била заснована врз принципот *Keep the Russians out, Germans down and Americans in* (чувај ги Русите надвор, Германците на дното, а Американците на внатре). Во времето на Студената Војна ниту еднаш не беше активиран членот 5 од Северноатлантскиот договор. Овој член во време на студената војна се сметал за суштина на постоењето на НАТО. Според него, напад на било која земја членка на организацијата се сметал за напад на сите земји и по автоматизам со напад на една држава практично им се објавува војна на сите останати. Дали тие ќе влезат во војна или не зависило од нивната волја и за жал сферата на интереси од самите зејите членки, но сепак станува збор за колективна одбрана, безбедност и солидарност меѓу земјите членки на оваа организација.

По смртта на Сталин, претседателот на СССР, а посебно по влезот на Западна Германија во членство на НАТО, рамнотежата на силите натежна во корист на западно европските држави и НАТО сојузниците, па СССР иницира создавање на нова воена алијанса насловена како Варшавски пакт (1955) со цел да се обезбеди адекватен одговор при евентуална закана од НАТО алијансата. Затегнатите односи меѓу источниот и западниот блок држави ќе се задржи се до последната декада на дваесеттиот век.

Со крајот на Студента Војна дојде до промена на влијанието врз глобалната тогашна поставеност на влијание во сферите на интерес без разлика дали станува збор за воени, економски или од некаков друг карактер. Со самото тоа се создала слика дека НАТО ја загуби смислата на своето постоење. Германија се обединила и стана економскиот мотор на новоформираната Европска Унија, СССР се распадна (како и

Варшавскиот пакт) и со самото тоа дошло до формирање на нови држави кои ги следеше долг период на транзиција и преминување во општествено уредување. Поради горенаведената ситуација Американците од економска гледна точка биле на многу повисоко ниво отколку Европа пред се поради претрпените материјални загуби од Втората Светска Војна која во најголем дел земала учество на европскиот Континент. Поради горенаведената ситуација НАТО претставувало без преседант најголема и најсилна воена организација која што почнала да ја губи смислата за постоење поради не постоењето на друга воена сила способна да се спротистави или да претставува закана за глобалната безбедност. Но, иако предвидувањата оделе во прилог за распад на НАТО оваа меѓународна организација успеала да се реформира, а преку секој самит и да се трансформира во воено-политичка организација која смислата на своето постоење ја проширила со проширување на опсегот на новите безбедносни закани. Преку, мисијата во Босна станало јасно дека оваа организација ќе се наметне како извршен воен механизам на одлуките на ОН во доменот на остварување на меѓународната безбедност.

Со воената интервенција врз Косово, која се проширила на територија на она што остана од Југославија, а која беше надвор од меѓународното право и не добил дозвола од Советот за безбедност на ОН, НАТО ја загубила тежината на праведна сила која ќе го одржува меѓународниот мир и безбедност. И додека сите сметале дека НАТО никогаш повеќе нема да биде активиран во ниту една воена интервенција, само по две години се случиле промени.

По терористичките напади врз САД од 11 септември 2001 година, земјите членки на НАТО за прв пат се воделе дискусија за активирање на членот пет од северноатлантскиот договор. Сепак на крајот по инсистирање на САД, НАТО не бил искористен за напад врз Авганистан туку се воспостави коалиција на добра воља, а истата беше предводена од САД. Но, НАТО набрзо била вклучена во поствоената мисија како во Авганистан, така и во Ирак. Иако овие мисии биле на барање на САД, а не на ОН, сепак биле од суштинско значење за трансформацијата на НАТО и новата улога која оваа организација ја одбирала за своја во новата констелација на меѓународните односи. Но, кога веќе се мислело дека НАТО надвор од европско тло ќе биде вклучено само во поствоени мисии во градење на мирот, чување на мирот и градење на држави, Либија била новиот предизвик за НАТО. Целата оваа мисија во некои делови останала контраверзна.

Во периодот на своето 70 децениско постоење ОН некогаш успеале да ја остварат улогата на колективна безбедносна организација и да го зачуваат меѓународниот мир (војната меѓу Северна и Јужна Кореа, окупацијата на Кувајт од страна на Ирак) но, некогаш потфрлиле (Руанда, Сирија). Според повелбата на оваа организација ОН немале ингеренции да се вмешаат во граѓански војни/конфликти, но по случувањата во Руанда и Босна преку дополнителен принцип наречен „Responsibility to Protect“, оваа организација се прогласила за одговорна да го заштити цивилното население доколку постојат следниве дела: геноцит, етноцит, злосторства против човештвото или воени злосторства. Две години по донесувањето на овој принцип, во 2011 година, повеќето арпски земји биле зафатени од петтиот бран на демократизација наречен Арапска пролет. Најмногу жртви од страната на демонстрантите имало во Либија и Сирија. Сирија сè уште претставува тема на разговор. Но, со случајот со Либија за прв пат ОН ги повикале државите, во името на заштита на цивилното население, а во рамките на принципот Одговорност да се заштити, да се вмешаат во внатрешниот конфликт на една суверена и независна држава. Но, во случајот Либија за симнувањето на режимот на Гадафи, покрај ОН, голема улога имало и НАТО како воен механизам за остварување на целите на ОН за глобалниот мир и стабилност.

Имено, Муамер Гадафи како основач на Социјалистичката Народна Либиска Арапска Цамахирија бил либиски лидер од 1969 година. Владеењето, односно режимот на Гадафи траело се до февруари 2011 година, кога по демонстрациите во Бриндизи земјата полека навлегла во граѓански конфликт или народен бунт. Но, бунтовниците кои барале демократизација на Либија, владеење на правото и партиски плурализам едноставно немале никакви изгледи за реализација на своите барања се додека меѓународната заедница во лицето на ОН, а преку воената интервенција на НАТО не се вмешал во внатрешното прашање на една суверена држава. Станувало збор за мисијата на НАТО под мандат на ОН за заштита на цивилите изведена во Март 2011 година.

Секако мора да се напомене дека освен досега наведените меѓународни организации постојат и други организации кои се помалку познати, но со доволно големо значење да бидат спомнати, на пример една од тие организации е Договорна организација за колективна безбедност (ДОКБ) која што претставува регионална меѓународна безбедносна организација што ги опфаќа некои од поранешните држави на Советскиот

Сојуз како што се: Русија, Ерменија, Казахстан, Киргистан, Таџикистан, Узбекистан и нешто подоцна Белорусија. Карактеристично за оваа организација е тоа што се заснова на гарантирање на регионалниот мир преку запазување на независноста, територијалниот интегритет и суверенитет на државите, важно е да се напомене дека Организацијата ја покажала својата функционалност при справување на енергетската криза во Казахстан кога во Јануари 2022 година биле испратени дел од воздушно-десантните единици на Русија за справување со внатрешните немири во Казахстан.

Оттука, доаѓаме до централната тема на овој магистерски труд. Целта на овој труд е анализа на улогата на меѓународните организации ООН, НАТО и ДОКБ во разрешување на кризи и конфликти. Преку компаративна анализа на нивното учество и ангажмани во разрешување на конфликти и грижа за глобалниот мир, како и согласно постигнатите резултатите треба да се воочи дали тие ја остваруваат улогата согласно нивните основачки акти како гаранти на глобалната односно регионалната безбедност.

1.1 Проблем на истражување

Уште со „Вестфалскиот мировен договор“ од 1648 година во меѓународните односи е воспоставена основата на концептите за понатамошно учество на државите во воените конфликти. Основата на концептот се заснова на сувереност и независност, односно немешање во внатрешните работи помеѓу државите на слоганот: – „моја територија, моја религија, моја работа“. При основањето на ОН запазена е основата на горенаведениот мировен договор и истата е внесена во Повелбата на ОН каде што стои дека ОН нема да интервенира при разрешување на внатрешните конфликти. НАТО пак како меѓународна воено-политичка алијанса се води врз основа на принципите на либералната демократија, ги промовира и бара од идните нејзини членки исто така своите темелни вредности да бидат ускладени со горенаведените принципи и притоа да се воспостави организацијата во духот на заедничка одбрана на Северноатланскиот блок држави. Иако, горенаведените принципи врз кои се формирани организациите и алијансата по завршување на Студената Војна НАТО во неколку наврати изврши воена интервенција со цел разрешување на внатрешни конфликти под изговор дека истите можат индиректно да прераснат во конфликти од поголеми размери кои можат да го загорзат светскиот мир и безбедност, при

што истото како улога и цел не се дефинирани во достапната фелијала од документи на НАТО.

Конфликтот во Босна со кој не се снајдоа европските држави беше разрешен со помош на НАТО, а по барање на ОН. Но акцијата на Косово во 1999 година беше без одлука на Советот за безбедност, а со тоа и надвор од меѓународното право. И не само тоа, НАТО првично донесе одлуката за бомбардирање само на воени и полициски цели на територијата на Косово, но таа одлука беше проширена и надградена без притоа да дадат согласност сите членки на НАТО. По нападите врз САД од 11 Септември, Авганистан се протолкува како агресор и темел на тероризмот при што самиот чин од 11-ти Септември му се овозможува на НАТО да добие нова причина за постоење во наредните 20 години, а тоа е борбата против тероризмот и неконвенционалните закани. Како акцент се става борбата во урбаната средина, но не се исклучуваат елементите на конвенционално војување при остварување на воено-политичките цели во името на Светскиот мир и безбедноста. Со ситуацијата во Авганистан, НАТО легитимно се вклучува во реализација на мировните мисии за пост-конфликтно градење на држави и оспособување на воениот механизам во справување со безбедносните ризици во целост. Додека пак ситуацијата во Ирак и оправданоста за воената интервенција на НАТО се заснова најмногу на инвазијата на Ирак врз Кувајт 1990 година кој што акт претставуваше директено загрозување на територијалниот интегритет и суверенитет на една држава, иако беше спроведена без дозвола на Советот за безбедност. Од комисијата на Ханс Блихт, формирана од страна на ОН, беше укажано дека Ирак нема ниту нуклеарно, ниту биолошко оружје, ниту хемиско оружје поради што не треба да биде нападат бидејќи не претставува закана за светскиот мир и безбедност. Но, тоа не го испочитуваа САД и надвор од меѓународното право без согласност на Советот за безбедност на ОН го нападнаа Ирак. Понатаму, оправданост во спроведување на мировни операции се бараше со сомнежот за постоење на фабрики за производство на биолошко и хемиско оружје.

Доколку се потрудиме да ја пронајдеме логиката во оправданоста на спроведување на мировните мисии и учеството на меѓународните операции, мора да се навратиме на искуствата од претходните интервенции како што се интервенциите во Босна и Руанда и пропустите (од ОН или НАТО) кои беа направени. Овие пропусти донекаде требаше да се надминат со правилото „Одговорност да се заштити“ (R2P). Со ова правило се предвидува

преземање воени интервенции при постоење на едно од следните кривични дела: геноцит, етноцит, воени злосторства или злосторства против човештвото со цел „заштита на цивилно население“, „спречување геноцид“ или „спречување хуманитарна катастрофа“. Но при поновата воено-политичка историја и случувањата во (Ирак, Сирија, ЦАР, Сомалија, Јемен) предизвикува сомнеж за успешноста на горенаведеното правило во целост, како и дали постојат други позадински намери и доколку постојат кои се вистинските и крајните цели при преземањето на воени интервенции и мировни операции.

Токму тука започнува формулирањето на проблемот на овој магистерски труд. Во истражувањето се опфатени меѓународните организации и нивната улога во периодот на арапската пролет, а исто така повеќе внимание е посветено на регионално ниво како што е Босна и Херцеговина и Косово, но и Авганистан и Ирак. Исто така, опфатени се меѓународните воени пактови чие што формирање се води врз основа на гео-политичките интереси на водечките сили во Светот, односно од досегашните истражување се превземени резултатите за валоризирање на улогата на меѓународните организации во наведените случаи. Придонесот од истражувањето за овој магистерски труд има теоретско значење во насока на дефинирање на улогата на меѓународните организации во разрешување на внатрешни конфликти и воспоставување на траен мир преку воена интервенција.

1.2 Предмет на истражување

При реализација на овој магистерски труд како предмет на истражување е земена улогата на меѓународните организации во различните периоди на спроведување на мировните операции за стабилизација во конфликтните подрачја и тоа предконфликтни мировни операции и активности кои се превземаат, мировни операции во конфликтниот период вклучувајќи ја дипломатијата за наметнување на влијание и остварување на целта и поствоените операции и активности кои се превземаат во постконфликтниот период како што се дообучување на безбедносните сили и нивна подготовка за понатамошно успешно функционирање на безбедносниот систем во целина.

Основните сегменти на предметот на ова истражување се функционирањето и улогата на ОН при справување во настанатата конфликтна ситуација во целост и улогата

на органите на ОН при донесување на одлука за воена интервенција од Советот за Безбедност. Понатаму, активности обврски и должности кои земјите членки ги превземаат при спроведување на глобалниот мир и безбедност како и можноста за употреба на останатите индиректни механизми како што е дипломатијата во разрешување, смирување, или пак ослабување на потенцијалниот агресор при конфликтно настанатата ситуација. Исто така, улогата на НАТО како воено-политички инструмент за спроведување на глобалниот мир и безбедност, улогата на НАТО во претходно наведените фази и видовите на мировни операции кои воено-политичката алијанса би ги спровела при (предконфликтна ситуација I-ва фаза, конфликтна ситуација II-ра фаза и постконфликтна ситуација III-та фаза). Исто така, е потенциран ефектот од горенаведените мировни операции и во колку од случаите се согледува позитивниот ефект од спроведување на мировните операции, како и ефектите од активностите на ДОКБ.

1.3 Досегашни истражувања

Во научната литература во Македонија се проучуваат одредени аспекти за улогата на меѓународните организации за глобалниот мир, анализи изработени од автори што се однесуваат на поврзаност со тероризмот. Сепак има мал број на истражувања во научната литература во Македонија кои содржат анализи за влијанието на што меѓународните организации го имаат во одржувањето на глобалниот мир. (Бејли Џ., Меѓународна и глобална безбедност“ во Глобализацијата на светската политика, Вовед во меѓународните односи(превод) Табернакул 2009, Биљана Секуловска - Габер „Меѓународни организации и интеграции“, Економски факултет Скопје, 2003.)

Идејата за истражувањето е резултат на поттикот да се дојде до одредени научни и практични сознанија, како и да се осознаат начините и методите кои придонесуваат кон една комплетна анализа, за да се дознае што всушност се прави на тоа поле, за да се формира целосна слика за почитувањето и одржувањето на глобалниот мир. Ова истражување кое е планирано да се спроведе, ќе го заеме вистинскиот аспект во однос на зголемување на истражувањата во оваа чувствителна област. Поради фактот што проблематиката е актуелна, а севкупноста на сите елементи е во корелација со последните

настани во светот, нејзината динамика како истражувачки проблем го заслужува потребното внимание.

Со оглед на недостатокот на научна опсервација за глобалниот мир од оваа перспектива и на недостиг на анализа на начините на кои овој проблем го покажува (и на тој начин влијанието што таков приказ може да го има врз колективната свест на општеството), анализата на импликациите во истражувањето на овој проблем е основна определба на овој труд за да понуди свој придонес кон постојните истражувања.

1.4 Цели и задачи

1.4.1 Генерална (општа) цел

Врз основа на горенаведеното, општата цел на овој магистерски труд ќе гласи: Меѓународните организации во улога на спроведувачи на мирот и безбедноста во светот, како ги користат механизмите: дипломатија, стратешко партнерство и воените интервенции за постигнувањена зацртаните цели дури и во услови на нецелосен легимитет при воените активност во постоечките светски жаришта при што се става под знак прашалник дали меѓународните организации функционираат врз основа на горенаведените општи начела или доаѓа до испреплетување на потесниот круг на интереси.

Посебна цел

- Улога на органите на ОН при донесување на одлука за воена интервенција, историски примери позитивни и негативни страни при донесените одлуки како и легитимноста на донесената одлука на меѓународните организации при спроведување на глобалниот мир и безбедност.
- Улогата на НАТО како воено-политички механизам при извршување на мировните операции и наметнување на алијансата како главен актер при гарантирање на мирот и безбедноста.
- I-ва фаза на мировни операции (превентивни) и употребата на дипломатијата како механизам за спречување на ескалација на конфликтните жаришта во Светот.

- II-ра фаза на мировни операции (конфликтни) употребата на воената интервенција како главен механизам за наметнување на преговори и спроведување на мирот понатаму како и улогата на дополнителниот механизам дипломатија за постигнување на зацртаните цели.
- III-та фаза на мировни операции (постконфликтни) улогата на воените сили од алијансата при градење и оспособување на одбранбениот систем на државата/државите кои се зафатени со борбените жаришта како и улогата на дипломатијата и стратешкото партнерство при градењето на понатамошниот мир.
- Улогата на ДОКБ во случајот Казахстан – активности и резултати

1.5 Дефинирање на основните поими

Меѓународни организации- збир на повеќе држави чии меѓусебни членови се поврзани со активности кои произлегуваат од однапред утврдени општи начела и потпишани меѓусебни договори.

Конфликт-за да дојде до конфликт потребно е да има судир на интереси на најмалку 2 спротиставени страни, може да станува збор за две засебни соседни држави, но и за спротиставени страни во рамките на една држава па оттука произлегува поделбата на: регионални, внатрешни и надворешни конфликти.

Мировни операции-претставуваат дел од воената интервенција со засебна цел во зависност од фазите на конфликтните ситуации кога се спроведуваат истите.

Воена интервенција- претставува легитимна воена операција на одредена држава или сојуз под покровителство на ООН, со цел смирување на конфликтната ситуација и наметнување на опцијата за преговори или склучување на мировен договор.

Безбедност-претставува моменталната функционална состојба на одбранбениот систем на една држава и флексибилноста на системот да одговори на постоечките предизвици и закани и предизвици.

Мир- состојба која се постигнува кога ќе се овозможи нормално функционирање на институциите во една држава како и нормализирање на граѓанските активности.

1.6 Основна хипотетичка рамка

1.6.1 Хипотеза

Меѓународните организации кои согласно своите основачки акти имаат улога на превенција и разрешување на конфликти, но и одржување на глобалниот и регионалниот мир и безбедност, не успеваат да ги реализираат своите цели заради немање капацитети, надминување на овластувањата согласно меѓународното право и нивните основачки документи, како и поради лошите проценки за посебноста на страните во конфликтот и регионот во кој дејствуваат во однос на мерките кои се имплементираат.

1.7 Независна варијабла

Како независна варијабла или причина за истражување во овој магистерски труд се акциите на меѓународните организации ООН, НАТО и ДОКБ.

1.8 Зависни варијабли

Како зависни варијабли или ефект кој е производ на независната варијабла се резултатите од преземените активности на меѓународните организации насочени кон разрешување конфликти и воспоставување глобален мир.

1.9 Научна и општествена оправданост на истражувањето

Научната оправданост на ова истражување се согледува во придонесот на верификување на научно недоволно познати и проучени специфични факти и насока на подобрување на меѓународната соработка и изнаоѓање на нови форми и методи за превенирање и сузбивање на негативните појави што го нарушуваат глобалниот мир и стабилноста во светот.

Општествената оправданост се состои во тоа што истражувањето би помогнало да се согледаат можностите на заедничко дејствување во насока на намалување на бројот на потенцијални напади, што се закана за мирот.

1.10 Методи и техники на истражувањето

При реализација на магистерскиот труд, врз основа на општите научни методи, користени се следните научно-истражувачки методи:

Дескриптивен метод е користен за опишување на улогите на НАТО и ОН во спроведување на меѓународните интервенции. Овој метод е применет за подетално опишување на ситуациите во дел од кризните жаришта.

Компаративен метод - е користен во сите случаи кога ќе биде потребно да се спроведуваат податоците кои би произлегле од сличните ситуации.

Метод на историска анализа - е користен со цел да се даде јасен исторски приказ на настаните каде меѓународните организации имаат потфрлено во спроведување на општите начела, а каде навистина ги имаат спроведено.

Каузална метода - е користена за да ја претставам причинско - последичната поврзаност на независните и зависните варијабли.

Како индикатори на овој магистерски труд засновани врз дел од досегашните резултати при извршените истражувања се искористени следниве прашања:

- Учеството на НАТО при разрешување на конфликтите во трите фази од мировните операции.
- Појава на нови актери кои се наметнуваат како способни да го гарантираат светскиот мир.
- Улогата на дипломатијата и можностите како механизам во справување со кризните жаришта.

Содржината на овој труд е изведена во три дела. Воведниот дел е опфатен со информации за историјата на меѓународните организации причините за формирање на нови организации како ОН и НАТО структура на наведените организации и начин на функционирање. Главниот дел од магистерскиот труд е опфатен од неколку последователни глави кои ќе се однесуваат на учеството на НАТО како воено-политички механизам при реализација на мировните операции во трите фази од спроведување на мирот и безбедноста, понатаму учеството на дипломатијата и стратешкото партнерство кои претставуваат клучен актер при спроведување мирот и безбедноста. Во завршниот дел

е претставен со заклучоците од активностите на меѓународните организации како и моменталните аспирации на НАТО и закани со кои ќе се соочува Светот во иднина.

Поради важната улога на меѓународните организации сметам дека истите е неопходно постојано да се разработуваат и да се следат новите договори кои се потпишуваат за да може да се спроведува и гарантира мирот и безбедноста. Сметам е направена подетална разработка на фазите на мировните операции од воена гледна точка, а истите би го подобриле безбедносниот систем воопшто. Учеството на Република С. Македонија во мировните операции е тема која што ја имам разработено во мојата дипломска работа и претставува добра основа за понатамошна детална разработка и улогата која што како држава ја имаме во градењето и одржувањето на светскиот мир, понатаму дипломатијата за разрешување на конфликти и градење на мирот има историска улога и со самото тоа разработката на дипломатските активности низ призмата на фазите од мировните операции како механизам за мирот и безбедноста претставува важна гранка која ќе биде опфатена со овој магистерски труд. Неуспехот во соборување на Башар ал Асад во Сирија постојаното формирање на нови терористички организации како ИСИС го става под знак прашалник ефектот кој е остварен од страна на меѓународните операции во реонот на блискиот исток, а со повлекувањето на НАТО од Авганистан се виде во голема мера неуспехот во оспособување на авганистанскиот одбранбен систем за одбрана од потенцијални закани. Горенаведените факти доведоа да на Блискиот исток се јават нови актери кои се справуваат со глобалниот мир како што е мешањето на Русија преку воена интервенција во Сирија и превземениот примат на Турција чија што војска моментално спроведува операции на повеќе континенти водена низ призмата пред се на сопствените интереси. Со самото ова тероризмот полека но сигурно постепено станува секундарна закана за глобалната безбедност со намален интензитет.

При процесот на изработка на овој магистерски труд се користени извори од домашна и странска стручна литература подкрепени со извештаи од релевантни меѓународни институции како и анализа и мислење од областа на меѓународните организации исто така во трудот се издвоени аргументите за и против главната хипотеза, а со самото тоа ќе се потврди или отфрли хипотезата во трудот.

Поради природата на ова истражување, теренска работа, интервјуа и анкенти нема да бидат спроведени. За делот на статистичките податоци кои ќе бидат користени во овој магистарски труд веќе има извршени теренски истражувања.

ВТОРА ГЛАВА

2. Меѓународните организации како субјекти на меѓународното право

Меѓународните организации се појавуваат кон крајот на деветнаесетиот век и почетокот на дваесетиот век. Иако меѓународните организации најнапред се појавуваат како потреба за регулирање на меѓудржавни прашања од општественото живеење (као што биле Меѓународната телеграфска унија и Меѓународната поштенска унија формирани во втората половина на деветнаесетиот век) сепак многу брзо, по Првата светска војна се појавила потребата од формирање на прва глобална политичка организација во ликот на Лигата на народите. Со текот на времето посебно во втората половина на XX век се појавуваат многубројни владини и невладини меѓународни организации и тоа од секоја свера на општественото живеење. Кулминацијата се случува со формирање на меѓународните стопански организации и мултинационалните компании. До денес позитивното меѓународно право не познава општоприфатена дефиниција за меѓународните организации и затоа нејзиното одредување е препуштено на меѓународноправната доктрина. Парафразирајќи дефиниција за меѓународните организации (изградена во контекст на кодификација на правото во областа на меѓународните договори под закрила на Комисијата на ОН за меѓународно право) ја дефинирале како здружување на државите, но и другите меѓународноправни субјекти, создадени на темелите на меѓународните договори –“устав“ на организациите што има свои постојани органи како и сопствен делокруг, цели и функции. Меѓународните организации, за разлика од државите, се нетериторијални субјекти на меѓународното право. Може да се каже дека територијалната условеност на меѓународноправниот субјективитет на државите е заменет со функционална условеност, вообличена во институционализација на меѓународната соработка меѓу државите. Меѓународната

организација е правно лице одделено од државите членки. Во моментот на своето основање, меѓународната организација е одделена од државите што ја создале.¹

Меѓународната соработка и системот на меѓународно право се засноваат на суверени држави, но не може да се замислат без меѓународните организации. Со поголема глобална и регионална поврзаност, меѓународните организации претставуваат форум за постојана соработка меѓу државите и поефикасно средство за решавање на многу прашања што не се можни преку билатералните односи. Државите создаваат меѓународни односи за да остварат одредени цели. На пр. тоа може да бидат зачувување на меѓународниот мир и безбедноста (ОН), унапредување на соработката во областа на здравството (Светската здравствена организација) или образование, наука и култура (УНЕСКО), унапредување и зачувување на демократијата и човековите права (Советот на Европа) и др. Затоа, меѓународните организации имаат функционален карактер, се основаат поради остварување на одредени цели, нивната структура и овластувања се во голем мерка зависни од тие цели и од тоа како државите сакаат да ги остварат. При правното толкување на овластувањата на меѓународните организации, нивната цел и функции имаат посебно значење.² Меѓународната практика станува се побогата, актерите на меѓународните односи, покрај државите и меѓународните владини организации сè почесто се субјекти во рамките на државите (провинции, федерални единици, градови, региони), мултинационални компании, поединци и невладини организации од национален или меѓународен домен. Меѓународната правна доктрина ја признава оваа реалност, но неспорните носители на правниот субјективитет во меѓународното право се државите и меѓудржавните организации. Меѓународните невладини организации се институционална форма на меѓународна соработка чии субјекти не се држави, туку се јавуваат како основачи

поединци, групи, здруженија или институции од различни земји во најразновидни области на човечко дејствување, со цел да се постигнат заеднички интереси. Покрај меѓународните

¹Lapaš Davorin (2012): “ Međunarodna organizacija kao stranka međunarodnog spora “, Zbornik PFZ, 62, (1-2), 715-716

² Dimitrijević Vojin, Račić Obrad, Đerić Vladimir et. al. (2012): „ Osnovi međunarodnog javnog prava „, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 95.

невладини организации, постојат и невладини национални организации чии активности се подредени на националниот суверенитет и се одвиваат во границите на една држава.³

Меѓународните владини организации, од друга страна, се потрајни институционални форми на соработка на земјите-членки за постигнување на заеднички поставени цели. Основачкиот акт на меѓународните владини организации е повеќеслоен договор и со тоа земјите-членки префрлаат на меѓународната организација дел од нивните суверени овластувања. Основачкиот договор има и уставни обележја на организацијата и во неа меѓу другото се пропишуваат целите на основањето, надлежностите на организацијата, структурата и правата и обврските на органот, условите за стекнување и губење на членството, начинот на финансирање.⁴

За разлика од меѓународните конгреси и конференции како облик на повремена соработка на повеќе држави (Виенски конгрес, Берлински конгрес итн), меѓународните организации се институционален и траен облик на соработка на нејзините држави членки во извршување на заеднички поставени цели. Секоја организација има еден или повеќе постојани органи. Постојаните административни органи делуваат континуирано, додека политичките и другите извршни органи се состојат од претставници на државите членки кои повремено се состануваат. Можно е претставниците на државите членки во некои од тие органи постојано да се состануваат кога за тоа има потреба како што е Советот за безбедност на ОН. Секоја организација има и еден пленарен орган (собрание, конференција) во која се застапени сите нејзини држави членки, а кои се состануваат на редовни и по потреба на вонредни заседанија.⁵

2.1 Историскиот развој на меѓународните организации

Многу важен чекор во насока на создавање на меѓународните организации претставуваат меѓународните конгреси- големи меѓународни собири кои биле карактеристични од 17-19 век, каде што државите биле претставувани на највисоко ниво преку своите владетели, претседатели на влади или министри за надворешни работи. Посебно се одржувале после големи или важни војни и имале за цел склучување мировни

³ Avramović Nenad, Marković Miloš (2013): “ Međunarodno javno pravo “, Internacionalni univerzitet, Brčko, 56.

⁴ Ibid

⁵ Degan Vladimir Đuro (2011): “ Međunarodno pravo “, Školska knjiga, Sveučilište u Splitu, Zagreb, 405.

договори и регулирање на поствоени односи, често на поширок план, не само меѓу завојуваните страни, туку со почитување на интересите и на другите држави, пред се, големите сили. Меѓу најпознатите меѓународни конгреси се сметаат Вестфалскиот конгрес (1644-1648), Виенскиот конгрес (1814-1815), Парискиот конгрес (1856), Берлинскиот конгрес (1878) и др.⁶ На конгресите покрај решавање на конкретни проблеми и задоволување на сосема практични потреби, се среќаваат нови моменти во меѓународните односи. Така се јавуваат првите обиди за создавање разни одбори и комисии за поедини прашања и сл. Покрај тоа, на Берлинскиот конгрес (1878) за прв пат се основа меѓународен секретаријат и постојани технички комисии. Овие собири опфаќаат повеќе држави прераснувајќи постепено од чисто европски феномен во советувања на држави од разни делови на светот.⁷

Светата Алијанса е меѓународна организација што настанала по поразот на Наполеон I. Резултатот е договор за колективна безбедност заснован на поедини договори меѓу големите сили. Називот поттекнува од основниот договор што го потпишале Александар I, Франц I и Фридрих Вилхелм III во Париз, 28 септември 1815 година. Цел на овој договор бил да се зачува во Европа приципот на владетелски легитимитет и да се спречат војни или револуции што би можеле да ја нарушат реалната состојба. Англија одбила да пристапи на овој сојуз, додека Франција била примена во 1815 година. Александар I, како инспиратор на Св. Алијанса, настојувал преку соработка на Франција, Шпанија и Холандија да создаде сојуз што ќе биде противтежа на Англија. Таа пак, тежнеела преку Алијансата да ја одржи состојбата на рамнотежа во Европа што би било поволно за нејзините интереси.⁸ Алијансата одржала четири конгреси (Ахенски 1818, Тропански 1820, Љубљански 1821, Веронски 1822), а останала позната по тоа што со вооружените интервенции ги задушила револуционерните и ослободителните движења во Неапол и Пијамонт (1820-1821), Шпанија (1820-1823) и Португалија (1826). Иако падот на Алијансата започнал со грчката независност од Турција (1821- 1829) што Велика Британија го поддржувала и со тоа се оддалечила од Сојузот. Периодот на Светата алијанса бил завршен во време на револуционерните движења 1848 година, а конечно е

⁶ Krivokapić Boris (2014): “ Međunarodno javno pravo “, Megatrend univerzitet i Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 311

⁷ Ibid, 311-312.

⁸ “ Enciklopedijski leksikon - mozaik znanja “ (1970), knjiga peta, Beograd, 653-654.

завршен со поразот на Русија во Кримската војна (1853-1856). Алијансата претставувала еден нов облик на постојана соработка на европските држави- таа не била обичен воен сојуз, како што не била ниту обичен меѓународен конгрес. Многу важен чекор кон создавање на меѓународните организации биле тн. Хашки мировни конференции од 1899 и 1907 година. Тие го надминаа само регионалниот карактер на претходните конгреси затоа што на нив учествувале европски, латино- американски и некои азиски држави. Хашките мировни конференции се занимавале со прашањата за војна и мир, а многу придонеле за развој на меѓународното право преку кодификација на правните правила насочени на хуманизација на воените конфликти. Исклучително е значаен нивниот придонес во судското решавање на меѓународните спорови.⁹

Вториот тек што водел кон настанување на меѓународните организации е создавање тн. управни сојузи во текот на 19 век. Тие биле координативни седишта на управните органи на државите членки, чии претставници периодично се состанувале за да ги утврдат мерките што треба да се преземат во конкретна област. Управните сојузи имале постојан карактер и се занимавале со технички прашања од меѓународно значење. Така биле создадени и речните комисии за Рајна (1831), Дунав (1856) и други европски реки. Посебно е важна Европската комисија за Дунав, која имала значајни нормативни и управни овластувања, свое знаме и ознаки, а нејзините службеници се меѓународни службеници во правна смисла на зборот. Административните униии, по потреба настанувале и во други области. Во втората половина на 19 век биле создадени управни сојузи во областа на телеграфијата, поштенскиот сообраќај, стандардизација на мерките, заштита на индустриската сопственост, авторските права и сл.¹⁰

Искуството од Првата светска војна довеле до јакнење на идејата за создавање на една меѓународна институција што имала за цел спречување на војната. Така, со Версајскиот договор била создадена Лигата на народите, што со своите цели, структура и начинот на работа била претходница на ОН. Истовремено, била создадена и Меѓународната организација на трудот со задача да се занимава со социјалните прашања и условите за работа. Тоа биле никулците на современите меѓународни организации.

⁹ Dimitrijević Vojin, Račić Obrad, Đerić Vladimir et. al., 95.

¹⁰ Ibid, 96.

Првата меѓународна организација со глобален политички карактер била Лигата на народите, создадена после Првата светска војна во 1919 година, заради воспоставување систем на колективна безбедност. Основната цел на новата организација била промоција на меѓународната соработка, мир и безбедноста. За остварување на целта се предвиделе облици на соработка меѓу државите кои ќе овозможат односите да бидат отворени, легални, праведни и мирољубиви. Основачкиот документ на организацијата (Пактот на Лигата) предвидувал ограничување на војната, односно, секоја закана од војна стана ексклузивна грижа на Лигата. Државите кои за време на мирољубивите преговори би започнале војна, според Пактот, се сметало дека им објавуваат војна на сите држави членки на Лигата. Документот предвидувал основање Постојан суд за меѓународна правда, а билатералните и мултилатералните договори се предвидуваше да бидат регистрирани во Секретаријатот на Лигата, со цел да претставуваат извори на правото во случај на конфликт. Во орбитата на меѓународните односи за прв пат се регулираа социјални прашања: хумани услови за работа, контрола на болести, контрола на трговија на жени и деца итн. Покрај Секретаријатот, се предвидувало Лигата да има Асамблеја (во која секоја држава членка ќе има свои претставници) и Совет на Лигата со четири постојани членки (Британија, Франција, Италија и Јапонија) и четири изборни членки со мандат од по три години.

Лига на народите имала вкупно 42 држави членки, од кои 26 биле надвор од Европа.¹¹ Но само по дваесетина години Лигата на народите нема да успее да одговори на предизвикот и потребата за која што била формирана, па светот ќе влезе во нова светска војна од уште поголеми размери од првата.

Постоеја повеќе причини за неуспехот на Лигата. Како причини најчесто се наведуваат нејзините правни, структурни, но и политички слабости. Од правните слабости најсериозна е слабоста поврзана со елиминирање на војната. Правниот механизам на Лигата со кој се елиминираше војната, како средство за постигнување на целите во меѓународната политика, остана на ниво на дискусии и пишани правила кои први ги прекршија две од четирите постојани членки на Советот. Јапонија ја нападна Манџурија (1931), а Италија ја нападна Етиопија (1935). Структурните слабости се поврзани со

¹¹ Stojanović Dubravka (2015): “ Rađanje globalnog sveta 1880-2015 “, Udruženje za društvenu istoriju, Beograd, 92.

членството во организацијата. Лигата според структурата на своето членство е евроцентрична. Три од четирите постојани држави во Советот се европски, а само една, Јапонија, територијално е надвор од европскиот континент. Истовремено двете најголеми сили од тој период СССР и САД не беа дел од Лигата. СССР не биле ниту поканети во членство за време на нејзиното формирање, но САД, поточно претседателот на САД, како нејзин иницијатор, не ја добил поддршката од Сенатот. Политичките слабости произлегуваа од различните национални интереси на државите и неможноста за градење заеднички став по различни прашања, посебно околу идејата за самоопределување на народите, став кој беше еден од темелните вредности на Версајскиот мировен договор. Сите овие слабости придонесоа Лигата наместо да стане организација за колективна безбедност, разоружување, мирно решавање на спорови и механизам за спроведување на меѓународното право, да се претвори во празна школка напуштена од земјите основачки, без реална моќ. Сепак, најсериозниот удар на Лигата и го зададоа двете најнезадоволни држави од решенијата на Версајскиот мировен договор, СССР и Германија, на кои им се приклучи и Италија под лидерство на Мусолини, предизвикувајќи ја Втората светска војна. Од своја страна, економските кризи кои ја тресеа Европа, но и светот, во текот на 20-тите и 30-тите години на XX век, имаа големо влијание врз неуспешниот обид за регулирање на меѓународните односи и создавање глобален меѓународен поредок.

По завршувањето на Втората светска војна се јавила потреба од создавање на бројни меѓународни организаци, но пред се од нова глобална политичка организација која ќе грижи за зачувување на меѓународниот мир и безбедност.

Подготовките за формирање на новата организација започнаа на состанокот на Јалта, но процесот за планирање на конечниот изглед на оваа организација се одвиваше на конференцијата во Думбартон Оукс (Вашингтон). Конференцијата е свикана под поткровителство на САД. Главните цели на конференцијата биле: да се одржи меѓународниот мир и безбедност, да се воспостават пријателски односи меѓу државите, да се поттикне меѓународната соработка и унапредување на човековите права и да се поттикне грижата за економскиот и општествениот напредок. Државите учеснички на конференцијата беа свесни за пропустите на Лигата на народите, односно за конфузијата околу одговорноста меѓу Советот и Асамблејата за прашањата врзани со мирот и

безбедноста во светот. Поради тоа општиот став беше да се воспостави нова организација во која „грешките“ на Лигата ќе бидат избегнати.

На оваа конференција беше договорен составот на Советот за безбедност, како едно од централните тела на новата организација. Концептот се базираше на постојано членство на четирите полицајци (победнички сили од Втората светска војна) САД, СССР, Британија и Кина, кои имаа обврска да го заштитиуваат светот од повторно воздигнување на силите на Оската. Финалните преговори за конечниот изглед на ОН се одвиваа на Конференцијата во Сан Франциско. Четириесет и пет држави основачи на ОН, по двомесечно преговарање, на 26 јуни 1945 година ја усвоија Повелбата на Обединетите нации.

Основната идеја била со Повелбата да се создаде еден универзален систем за безбедност на заедницата на суверените држави. Безбедноста претставува темелна содржина на Повелбата - *ratio legis*. За разлика од минатото, кога безбедноста била гледана само од воено-политички агол, Повелбата укажува на повеќе димензионалниот карактер на феноменот безбедност. Покрај воено-политички сегмент, безбедноста, според Повелбата, содржи и силна економска и социјална димензија. Додека Пактот на Лигата на народите го ограничил само правото за водење војна, Повелбата ја забранува заканата или употребата на сила против територијалниот интегритет и политичката независност на која било држава. Оттука, вооружен напад на која било држава претставува тешка повреда на меѓународното право што повлекува меѓународна одговорност. Повелбата ја напушта идејата за индивидуална, национална моќ и ја заменува со идејата за колективна одбрана и колективна безбедност на сите земји членки на меѓународната заедница. Затоа, Повелбата им наметнува на сите свои членки обврска да им пружат на ОН „секаква помош во секоја постапка кои тие ја преземаат во согласност со оваа Повелба“ и да се воздржат од „давање помош на државите против кои ОН превзема некоја превентивна или принудна мерка“. Повелбата, за разлика од Пактот, инсталираше низа инструменти за поддршка на мирот. Глава VI ги разработува средствата на мирно решавање на конфликти, глава VII акциите во врска со закана на мирот, а глава VIII се однесува на ангажманите на ОН во врска со спроведување на мирот. Повелбата, исто така, го гарантираше суверенитетот на државите и повикуваше на немешање во внатрешните работи на суверените држави.

Органите на ОН на прв поглед наликуваат на органите на Лигата – Лигата ја имаше Асамблејата, ОН Генралното собрание, Советот како извршен орган беше предвиден и во Лигата, но и во ОН. Повторно, административните должности му беа доделени на Секретаријатот, а претставничката улога ја доби Генералниот секретар. Новина беше Економскиот и социјалниот совет.

Со Обединетите нации се сметаше дека светот повеќе никогаш нема да влезе во глобален конфликт. Со повелбата на ОН војната беше забраната, а забраната се однесувае дури и на водење на превентивна војна. Но дали навистина војната веќе исчезна од историјата на човештвото?

2.2 Колективната безбедност и меѓународните организации

Поимот безбедност во најопшта смисла значи отсуство на страв, закана или насилство. Историски, до почетокот на XX век тој има државоцентрично значење опфаќајќи ја безбедноста и одбраната на државата, која се потпираше на воената сила. Но, по Првата светска војна, а посебно по Втората светска војна безбедносната парадигма, во себе, покрај државната безбедност ги вклучува и социјалната, економска и еколошката безбедност. Одбраната од воен агресор и понатаму останува централен проблем, но со глобалните војни поимот безбедност го напушта државоцентричниот модел за сметка на безбедноста и судбината на светот. Алтернативниот поим кој во себе вклучува и нов концепт на одбрана се јавува под поимот колективна безбедност. Овој концепт за прв пат се дефинира со основањето на Лигата на народите, но поради многу слабости (погоре наведени) овој концепт останува само на хартија. По Втората светска војна, идејата за повисок степен на организирање на меѓународната заедница, наспроти системот на рамнотежа на сили кој не се покажува стабилен и корисен за одржување на долготраен мир, повторно оживува.

Колективната безбедност е поставена 1945 година како еден од инструментите на политиката на ОН. Всушност и основната цел за постоењето на Обединетите нации е одржување на светскиот мир и безбедност. (член 1 став 1 од Повелбата на ОН) Самиот назив „колективна безбедност” укажува на основните елементи на овој концепт.

Безбедноста, како што тоа го констатира член 1 од Повелбата на ОН се остварува со колективни напори и акции на државите членки, внатре во институционалниот механизам на оваа Организација. Со Повелбата, безбедноста добива пошироко значење и подразбира не само спречување на војна и вооружените судири, туку и овозможување на непречен развој на сите членки на меѓународната заедница. Гледано од тој аспект, безбедноста има своја правна, политичка, воена, економска, па дури и психолошка компонента. Во таа смисла безбедноста е сложен и неделив поим. Поставен во контекст на Повелбата на ОН содржи три основни елементи:

1. одрекување од употреба на сила како средство за решавање на меѓународните спорови,

2. неделивост на светскиот мир и ангажирање на сите членки на меѓународната заедница во спречување на акт на агресија и воспоставување на светскиот мир,

3. повикување на одлуките на меѓународниот авторитет кој има надлежност да го утврди нарушувањето на мирот и одлучува кои мерки треба да се преземат.

Всушност со колективната безбедност се бараше начин да се одвратат државите од нивната евентуална намера да извршат агресија. Но, колективната безбедност не опфаќа само превенција, туку и колективна одбрана. Според Повелбата доколку на една држава и биде објавена војна или биде нападната има право да преземе индивидуална или колективна самоодбрана преку вооружени акции (член 51). Ова подразбира дека државите се подготвени да ги стават на располагање своите национални воени капацитети во интерес на други држави под раководство на еден централен орган. Можеби овој дел претставува и најосетливата точка на концептот за колективна безбедност, кој на извесен начин се судира со сфаќањата за суверенитетот, воспоставен со Вестфалскиот мир. Но, со воспоставување на организацијата на Обединетите нации интенцијата не беше да се ревидира концептот на сувереност. Напротив, Повелбата забранува мешање во внатрешните прашања на суверените држави. Овој дел од Повелбата ќе биде ревидиран по војните во поранешна Југославија и Руанда, по кои, под притисок на меѓународното јавно мислење и обврската на ОН да го штити меѓународниот мир и безбедност, во 2005 година ќе биде прифатен кодексот/правилото Одговорност да се заштити (Responsibility to protect). Со тоа концептот за сувереност на државите воспоставен со Вестфалскиот мировен договор ќе претрпи значителни промени.

Конфликтите, мирот и безбедноста на државите се главните предизвици за секоја држава во светот, постојано во фокусот на градењето на националните политики на државите. Една симбиоза на вредности за кои што секогаш мора да постои некоја рамнотежа што ќе овозможи просперитет на државата. Конфликтот, заедно со мирот, стабилноста и безбедноста се постојана содржина во меѓународните односи, предизвици за националната безбедност на државите. Конфликтите се извор на несигурност и закана за стабилноста, безбедноста и мирот. Тоа се предизвици што меѓусебно се поврзани од кој што зависи просперитетот на државите. Значајна карактеристика за зачувување на колективниот мир и безбедноста е всушност рамнотежата меѓу воените и невоените средства што се користат во справување со предизвикот од заканите во светот. Меѓународната пракса укажува на идентификување на заканите со невоени или воени средства преку користење на два различни пристапи.

Првиот пристап е со користење на огромна надмоќ и престиж, додека вториот пристап се однесува на истражувања за причините за настанување на заканите или превентивно дејствување и рано предупредување преку користење на најразлични алакти. Ова укажува на поволноста од ангажирање на ресурсите во однос на военото и безбедносно конфронтирање кое може да биде намалено.¹²

Определување рамнотежа меѓу воените и невоените средства би било добро да има политичко влијание и одучување. По Втората светска војна, многу држави од Европа, меѓу кои во најголем дел Германија користеле невоени средства при превенција на конфликти и била исклучително внимателна во донесувањето политички одлуки за ангажирање и инволвирање на воени сили. Ваквиот пристап укажува на оправданото спроведување на одредбите од Стратегиите за одбрана и безбедност, со цел остварување на принципите за успешно менаџирање и владеење како цивилна и демократска контрола на колективната одбрана. Колку многу ресурси за одбрана и безбедност? Конечно е јасно дека постои извонредна поврзаност помеѓу економскиот развој и безбедноста. Несоодветната и недоволно развиената безбедност, создава намалени и разочарувачки инвестиции, а преку дозволеното трошење може да доведе до тешки оштетувања на економијата, преку зголемување на такси и депримирачка потрошувачка. Многу малку земји можат да си дозволат изложување на висок дефицит, со цел да ја финансираат

¹² Cleary L. (1998), „Security system in Transition”, Aldershot

одбраната. Но, одредувањето, колку многу да се потроши, зависи од одговорот на поголем број прашања, меѓу кои: Како државите ја дефинираат безбедноста? Како државите ги дефинираат правилата на одбранбените сили и безбедносни служби? Дали трошењето во делот на одбраната е приоритет на владите, со што— постои можност за зголемување на таксите? Дали владите се подготвени да ги поднесуваат безбедносните ризици?— Влијанието на политичките и економските реформи, без влијание и мотивираност на надворешните фактори.¹³

2.3. Меѓународните организации и Европскиот безбедносно- одбранбен концепт

Меѓународните организации се еден од феномените на 20 век. Тие се успешен модел на соработка меѓу државите. Преку специфичниот механизам на носење на компромисни одлуки го потполнуваат функционирањето на државите. Кај меѓународните организации целите се заеднички. Државите ретко им отстапуваат суверени овластувања на меѓународните организации, но, во денешните многу сложени меѓународни односи, тие сè повеќе ги доживуваат како незаменливи.

Во некои важни области, на пример во трговијата, финансиите, економските односи, меѓународните организации имаат многу силни овластувања, кои во голема мера ги надминуваат оние што им биле дадени на почетокот на нивното постоење.¹⁴ Безбедноста е подрачје на општествените случувања што има влијание на останатите вредности и области на животот, како што се економијата, човековите права и слободи, култура, социјалните права. Тоа е една од темелните вредности и без неа останатите не можат да се развиваат. Тие се повеќе стануваат глобални. На соработка во областа на безбедноста се принудени речиси сите држави. Се помалку се оние држави што не ги прифаќаат современите општествени и правни достигнувања како сопствени вредности. Светот се повеќе се глобализира. Од друга страна, западниот систем на вредности е всушност хегемонистички. Се смета дека почитувањето на човековите права и слободи мора да биде универзално. Во општествената реалност, идеите ретко се појавуваат во чисти манифестирани форми. Системот за заштита на човековите права и слободи се

¹³ Burns J. (1978), „Leadership” New York

¹⁴ Alvin LeRoy Bennett, James K. Oliver, Međunarodne organizacije, Zagreb 2004., str. 11.

чини измешан со другите општествени појави, на пример со демократијата, слободниот пазар или со помалку прифатени феномени како капитализмот. За жал, системот на идеи за човековите права и основните слободи е измешан и со појави прифатливи само за оние кои имаат корист од тоа, како на пр. економска експлоатација и хегемонија. Поединци остануваат надвор од привилегираните класи и општествените групи кои, поради грижата за опстанок, не можат да уживаат во придобивките од системот. На незадоволните им останува борба. проблемот, како што учат филозофските и политичките школи на Запад, е во изборот на методи за борба, затоа што сите ќе се согласиме - насилството генерира ново насилство. Мирот е затоа универзална вредност *par excellence*. Овде се наоѓаат и принципите за човековите права и темелна слобода и нивното непочитување е облик на брутално насилство, често институционално од страна на државата. Системот на правила за правата и слободите на луѓето е круна на развој на правото. Помалку се има на ум дека почитувањето на човековите права и слободи треба да ги уживаат и општествените групи на меѓународен план, во рамките на меѓународната заедница, не само во рамките на богатите општества.

ТРЕТА ГЛАВА

3. Улогата на Обединетите Нации во одржување на глобалниот мир

3.1 Организацијата на Обединети Нации

ООН според членството, е најширока универзална светска мултифункционална организација, а со тоа и безбедносна. Колективните мерки се предвидени во членот 1 од Повелбата на ООН: темелна цел на ООН е одржување на меѓународниот мир и безбедност, и во таа насока може да се подразбираат делотворни мерки заради отстранување и спречување на заканите по мирот, сузбивање на чинот на напади или други нарушувања на мирот. Во најзначајното оперативно тело, Советот за безбедност, постојани членки се две европски држави Британија и Франција, една од американскиот континент САД, и две азиски Кина и Русија. Поради политичкото неединство меѓу тие држави, составот во кој одлучувачка улога ја имаат тие држави, не е ефикасен. Државите вообичаено се однесуваат во согласност со своите национални интереси и не се принципиелни, односно во одлучувањето не се водат од принципите на меѓународното право туку од интересите на нивните национални политики. Така, Русија и Кина, однесувањето на САД на меѓународна сцена го осудуваат како хегемонистичко, но и самите така се однесуваат, но и обратно. Составот на колективна безбедност на оваа организација е парализиран. Во големиот број вооружени судири после Втората Светска војна, ООН не интервенирале и не активирале присилни мерки против државите агресори за што се должни да ги преземат. Исклучок се акциите со употреба на вооружена сила во Кореја во 1950 година и во Кувајт 1991 година против Ирак, единствени досега преземени стриктно според одредбите на Повелбата.¹⁵ За да се преземе ефикасна акција против агресорот, во рамките на колективната безбедност потребно е да се исполнат следните услови:

- Агресијата мора да биде правно забранета
- Мора да постои тело што ќе одлучи кој е агресор, а кој жртва и за потребните присилни мерки

¹⁵ F. William Engdahl, *Stoljeće rata. Angloamerička naftna politika i novi svjetski poredak*, Zagreb 2000., str. 354–355.

- Мора да постои доволно воена сила за спротивставување на агресорот.

Овие елементи се предвидени во Повелбата на ОН, но не постои во доволна мерка политичка волја за нивна примена при сите случаи на нарушување на меѓународниот мир и безбедност. Изгледа погрешно гледиштето дека примената на присилни мерки во Повелбата е недоволно правно дефинирана и е причина за пасивноста на ОН во спречување на нападите. Причината за недостаток на политичка волја за присилните мерки во тоа што ОН како најширока меѓународна организација има изразен плурализам во интересите посебно интересите на постојаните членки на Советот за Безбедност.

Друг вид активности на ОН се мировните операции што широко се применуваат, а со Повелбата воопшто не се предвидени. Настанале во праксата како плод на комбинации на барање политички компромис во смирување на кризни ситуации.

3.2 Мировни операции

Во текот на изминатите шеесет години, мировниците на Обединетите нации еволуираа во една од главните алатки што ги користи меѓународната заедница за управување со сложени кризи кои претставуваат закана за меѓународниот мир и безбедност. Од почетокот на новиот милениум, бројот на воен, полициски и цивилен персонал распореден во мировните операции на Обединетите нации ширум светот достигна невидени размери. Не само што мировните сили на Обединетите нации се зголемија, туку стануваат сè покомплексни. Надвор од едноставно следење на примирјето, денешните повеќедимензионални мировни операции се повикани да го олеснат политичкиот процес преку промовирање на националниот дијалог и помирување, да ги заштитат цивилите, да помогнат во разоружувањето, демобилизацијата и реинтеграцијата на борците, да го поддржат организирањето избори, заштита и унапредување на човековите права и помагање во обновувањето на владеењето на правото. Заштитивањето на мирот е една од низата активности преземени од страна на Обединетите нации и други меѓународни актери за одржување на меѓународниот мир и безбедност низ целиот свет. И покрај тоа што зачувувањето на мирот е во фокусот, важно е практичарите да разберат како тоа се однесува и како се разликува од спречувањето конфликти, создавањето мир, спроведувањето на мирот и градењето на мирот.

Спречувањето на конфликти вклучува примена на структурни или дипломатски мерки за да се спречи ескалација на меѓудржавни тензии и спорови во насилен конфликт. Идеално, тој треба да се заснова на структурирано рано предупредување, собирање информации и внимателна анализа на факторите кои го поттикнуваат конфликтот. Активностите за спречување на конфликти може да вклучуваат употреба на „добрите канцеларии“ на генералниот секретар, превентивно распоредување или мерки за градење доверба.

Создавањето мир генерално вклучува мерки за решавање на конфликтите кои се во тек и обично вклучува дипломатски дејствија за да се доведат непријателските страни до договор со преговарање. Генералниот секретар на Обединетите нации, на барање на Советот за безбедност или на Генералното собрание или по нејзина сопствена иницијатива, може да ги користи своите „добри функции“ за да го олесни решавањето на конфликтот. Миротворците може да бидат и пратеници, влади, групи држави, регионални организации или Обединети нации. Мировните напори, исто така, може да бидат под водство на невладини групи или независни поединци кои имаат одредено влијание.

Одржувањето на мирот е техника дизајнирана да го зачува мирот, колку и да е кревок, каде борбите се прекинати, и да помогне во спроведувањето на договорите постигнати од страна на миротворците. Со текот на годините, мировните сили еволуираа од првенствено воен модел на почитување на прекилот на огнот и поделба на силите по меѓудржавните војни, за да инкорпорира комплексен модел од многу елементи - војска, полиција и цивили- кои работат заедно за да помогнат во поставувањето на темелите за одржлив мир. Спроведувањето на мирот вклучува примена, со овластување на Советот за безбедност, на низа присилни мерки, вклучително и употреба на воена сила. Ваквите активности се потребни за враќање на меѓународниот мир и безбедност во ситуации кога Советот за безбедност утврдил постоење на закана за мирот, нарушување на мирот или акт на агресија. Советот за безбедност може да користи, онаму каде што е соодветно, регионални организации и агенции за извршни дејствија под негова надлежност. Градењето на мирот вклучува низа мерки насочени кон намалување на ризикот од запаѓање или повторно враќање во конфликт преку зајакнување на националните капацитети на сите нивоа за управување со конфликти и поставување на темелите за одржлив мир и развој. Градењето на мирот е сложен, долгорочен процес на создавање

неопходни услови за одржлив мир. Мерките за градење мир се однесуваат на суштинските прашања кои влијаат на функционирањето на општеството и државата, и се обидуваат да го подобрат капацитетот на државата ефикасно и легитимно да ги извршува своите основни функции.¹⁶

Границите помеѓу спречувањето конфликти, создавањето мир, одржувањето на мирот, градењето на мирот и спроведувањето на мирот стануваат сè понејасни. Мировните операции ретко се ограничени на еден вид активност, без разлика дали се предводени од Обединетите нации или актери кои не се на Обединетите нации.

Иако мировните операции на Обединетите нации, во принцип, се распоредени за да го поддржат спроведувањето на прекин на огнот или мировен договор, од нив често се бара да играат активна улога во напорите за создавање мир и може да бидат вклучени и во раните активности за градење мир. Мировните операции на Обединетите нации, исто така, може да користат сила на тактичко ниво, со овластување на Советот за безбедност, за да се бранат себеси и својот мандат, особено во ситуации кога државата не е во состојба да обезбеди безбедност и да го одржува јавниот ред. Иако линијата помеѓу „робусното“ мировно зачувување и спроведувањето на мирот може понекогаш да изгледа нејасна, постојат важни разлики меѓу двете. Додека робусното мировно одржување вклучува употреба на сила на тактичко ниво со согласност на властите домаќини и/или главните страни во конфликтот, спроведувањето на мирот може да вклучи употреба на сила на стратешко или меѓународно ниво, што вообичаено е забрането за членките.

3.2.1 Мировната операција на ОН во Босна и Херцеговина

Борбите во Босна и Херцеговина завршија на 11 октомври 1995 г. На 21 ноември 1995 година, во Дејтон, беше парафиран Општиот рамковен договор за мир во Босна и Херцеговина заедно со 11 придружни анекси (заедно, „Мировниот договор“). На 8 и 9 декември 1995 година, Конференцијата за спроведување на мирот се состана во Лондон, назначувајќи го високиот претставник за спроведување на мировниот договор за Босна и Херцеговина. На 14 декември 1995 година, Мировниот договор беше потпишан

¹⁶ United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines, p.18, 2008

во Париз од страна на Република Босна и Херцеговина, Република Хрватска, Сојузна Република Југославија како и другите негови страни.

Со потпишувањето на Договорот, трите балкански држави презедоа широка обврска да:

- ги уредуваат своите односи во согласност со Повелбата на Обединетите нации,
- целосно да ја почитуваат „суверената еднаквост меѓу себе“,
- да ги решаваат споровите со мирни средства и „да се воздржат од какви било активности против територијалниот интегритет или политичка независност на Босна и Херцеговина или која било друга држава.
- Сојузна Република Југославија и Босна и Херцеговина меѓусебно се признаваа како „суверени, независни држави во нивните меѓународни граници“.

Во име на Република Српска, ентитетот на босанските Срби во рамките на Босна и Херцеговина, Сојузна Република Југославија ги потпиша оние делови од спогодбите што се однесуваат на таа страна. Договорот со неговите 11 анекси опфати широк спектар на прашања, вклучувајќи:

- воени аспекти на мировното решение;
- регионална стабилизација;
- разграничување на гранична линија меѓу ентитетите помеѓу Федерацијата Босна и Херцеговина и Република Српска;
- одржување на демократски избори;
- човекови права;
- помош на бегалците;
- цивилна имплементација на Мировниот договор;
- меѓународни полициски сили.¹⁷

Мандатот на UNMIBH беше да придонесе за воспоставување на владеењето на правото во Босна и Херцеговина преку помагање во реформирање и реструктурирање на локалната полиција, оценување на функционирањето на постојниот судски систем и следење и ревизија на работата на полицијата и другите вклучени во одржувањето на редот и законот.

¹⁷ <https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unmibh/background.html>

UNMIBH беше предводен од специјалниот претставник на генералниот секретар (СРСГ) и координаторот на операциите на Обединетите нации во Босна и Херцеговина, кој вршеше надзор над полицискиот комесар на ИПТФ и ги координираше сите други активности на Обединетите нации во Босна и Херцеговина. Главните компоненти на мисијата беа:

- ИРТФ;
- Советодавното одделение за кривична правда;
- Одделението за граѓански работи;
- Канцеларијата за човекови права;
- Службата за односи со јавноста и администрацијата, вклучително и фондовите на Обединетите нации.

ИРТФ беше вклучен во промената на примарниот фокус на локалната полиција од безбедноста на државата кон безбедноста на поединецот. Полициските сили во голема мера беа намалени од аспект на нивните презастапени етнички групи до границата поставена со договорите за реструктуирање. ИРТФ помогна да се реструктуираат мултиетнички полициски сили за да се осигура дека тие се професионални и ефективни. Оваа функција на реструктуирање и реформи се прошири надвор од Министерството за внатрешни работи, а ИРТФ беше вклучена во формирањето и обуката на Судската полиција, Државната гранична служба и полицискиот контингент на Босна и Херцеговина избрани за должност во мировните мисии на ОН надвор од поранешна Југославија. ИРТФ, исто така, беше тесно вклучена во регрутирањето, изборот, обуката и распоредувањето на полициски кадети од недоволно застапените етнички и родови групи во двете полициски академии, како и во поттикнувањето на враќањето и трансферот на искусни службеници. Под специфичен мандат за обука, ИРТФ обезбеди и специјализирана обука за организиран криминал, дрога и контрола на толпата и управување со големи инциденти. Дополнително, ИРТФ ја поддржа локалната полиција преку заедничко распоредување на нејзиниот персонал во министерствата за внатрешни работи, Центрите за јавна безбедност и полициските станици, како и преку обезбедување експертска поддршка за истрага на посебни случаи. Други задачи на ИРТФ вклучуваа инспекции на оружје, инспекции на затворите и следење на спроведувањето на контролата на сообраќајот и криминалот.

Канцеларија за човекови права. Според конкретниот мандат на резолуцијата 1088 (1996) на Советот за безбедност, работата на UNMIBH вклучуваше „истрага или помагање при истраги за кршење на човековите права од страна на персоналот за спроведување на законот“. Како компонента задолжена за спроведување на мандатот на UNMIBH за човекови права, примарните цели на Канцеларијата за човекови права беа:

- ✓ да ги истражи прекршувањата на човековите права од страна на органите за спроведување на законот;
- ✓ да дизајнира поправни мерки за да ги исправи таквите прекршувања; и
- ✓ го следи и обезбедува спроведувањето на корективните мерки.

За да ги спроведе тие цели, Канцеларијата за човекови права спроведе истраги за сериозни инциденти на полициско недолично однесување и спроведе сеопфатни инспекции на агенциите за спроведување на законот за да се решат постојаните или ендемични институционални недостатоци. Дополнително, Канцеларијата имаше задача да обезбеди дека само оние локални полицајци кои ги исполнуваат минималните услови за подобност, ги извршуваат полициските овластувања во Босна и Херцеговина. Ова беше направено со водење на регистар на локалниот полициски персонал; избирање и потврдување полиција; спроведување на проверки на историјата на сите полициски службеници; одржување на база на податоци за сите агенти за спроведување на законот кои постапиле во неусогласеност со IPTF; и разгледување на апликациите за нови регрути, особено оние од малцинските етникуми.

Програма за оцена на судскиот систем. ЈСАП е формиран во согласност со резолуцијата 1184 (1998) на Советот за безбедност од 16 јули 1998 година. Програмата имаше мандат да го следи и оценува судскиот систем во Босна и Херцеговина како дел од целокупната програма за правни реформи под севкупна координација на високиот претставник . Тимови од меѓународни и национални адвокати извршија проценки на правните институции во Босна и Херцеговина и дадоа препораки за акција. На крајот на 2000 година, оваа одговорност беше префрлена на Независната судска комисија во рамките на Канцеларијата на високиот претставник.

Советодавно одделение за кривична правда. За да ја поттикне соработката помеѓу полицијата и системот на кривичната правда и да ја задржи функцијата за поддршка и советување, UNMIBH го формираше Советодавното одделение за кривична

правда. Ова одделение ги следеше клучните судски случаи, вршеше врска помеѓу полицијата и судството, го советуваше МПТФ за правни процедурални прашања и ја обучи локалната полиција за спроведување на кривичните постапки. Мисијата на ОН заврши во 2002 година.¹⁸ Мировната операција во Босна и Херцеговина повеќе влијаела на интересите на Европската Унија отколку интересите на САД. Затоа, тие сметале дека нивното инволвирање во Босна и Херцеговина било непотребно. Сепак, мировната операција во Босна и Херцеговина не ги довела во прашање европските интереси за безбедноста во овој регион, што во тој период била нарушена. Сепак, со оваа мировна мисија не успеале да го спречат етничкото чистење, а моралниот аспект за прекин на насилството станал уште посилен. Затоа, Советот за безбедност ја усвоил Резолуцијата 781, со која се забранувале сите летови над Босна што немале одобрение од страна на ОН. Сепак, Резолуцијата не дала прогрес на теренот. Европа се покажала неспособна да се справи со оваа криза. Сенаторот Џон Мек Кеин се обратил до Американскиот Конгрес во кој навел дека Германија го признал суверенитетот на некои од југословенските народи, но кој е доказот за лидерството што го покажале надвор од рамките на ова дејствие?¹⁹ Француската влада немала одговор на прашањето на сенаторот Мек Кеин. На свој начин била заглавена во процесот за управување со кризи, каде што Германија нема да биде дел од тие колективни заложби. Неспособноста на Европа и неангажираноста на САД довело до сериозен проблем со 200 илјади жртви. Можноста за проширување на конфликтот претставувала реална закана за европските и американските интереси. Дури и НАТО била загрозна, а САД би била обрзана да ги спасува европските миротворци, ако се принудени на повлекување.²⁰

Во јануари 1992 година, ОН испратил 14 илјади сини шлемови во Хрватска да го надгледуваат мирот во областите зафатени со војната. Силите на НАТО биле ангажирано, но само да го надгледуваат воздушниот простор над Хрватска и Босна, чиј мандат подоцна се проширил, а вклучувал поддршка на силите на УНДРОФОР од воздух

¹⁸ <https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unmibh/background.html>

¹⁹ Hodge, C. Carl, *Atlanticism for a New Century: The Rise, Triumph, and Decline of NATO* (Prentice Hall Studies in International Relations), Pearson Education Inc, 2005, str 35

²⁰ Gordon, Philip & Shapiro, Jeremy, *Allies At War: America, Europe and the Crisis Over Iraq*, Brookings Institution Book Inc, 2004, str 33-34

и изведување воздушни напади на воените позиции на Босна, како и целосна контрола над морето.²¹

Не можеме да го говориме за успешност на мисијата, ако се земе во предвид фактот дека голем број жртви и урнатини се последица на конфликтот, а ниту ОН, ниту НАТО не успаја тоа да го спречат. Искуството во Босна даде неколку лекции за трансатланските сојузници. На Европа и станало јасно дека без оглед на нивните аспирации за самостојно раководење со сопствената безбедност, тие се далеку од можноста да постават внатрешен консензус и да создадат воен капацитет за дејствување без лидерство на САД.

3.2.2 Мирвна операција на ОН во Сирија

Мировната мисија беше воспоставена заради следење на прекилот на вооруженото насилство во сите негови форми. Воспоставена е со резолуцијата 2043 на Советот за безбедност на Обединетите нации од 21 април 2012 година, првично за период од 90 дена, за следење на прекилот на вооруженото насилство во сите негови форми од сите страни и за следење и поддршка на целосната имплементација на планот на специјалниот пратеник од шест точки за ставање крај на конфликтот во Сирија. По првичното релативно затишје, непријателствата во Сирија продолжија и на 15 јуни 2012 година, УНСМИС мораше да ги прекине своите активности поради интензивирањето на вооруженото насилство низ целата земја. На 20 јули 2012 година, Советот за безбедност ја продолжи мисијата за 30 дена и рече дека секое понатамошно продолжување може да биде можно само „во случај генералниот секретар да поднесе извештај и Советот за безбедност потврди прекин на употребата на тешко оружје и намалување на нивото на насилство доволно од сите страни“ за да им се овозможи на набљудувачите на УНСМИС да го спроведат својот мандат. Бидејќи тие услови не беа исполнети, мандатот на УНСМИС заврши на полноќ на 19 август 2012 година.

На 25 март 2012 година, сириската влада се обврза на план од шест точки предложен од заедничкиот специјален пратеник на Обединетите нации/Лигата на Арапските држави Кофи Анан, кој беше одобрен од Советот за безбедност. Овој план

²¹ Kemer, Uli, Novi Nato – novi ratovi?: civilne alternative Bundesveru, Filip Vihnjih, Beograd, 2000, str 36

вклучуваше одредби за итни чекори од страна на сириската влада и прекин на вооруженото насилство во сите негови форми од сите страни за заштита на цивилите и стабилизирање на земјата. За таа цел, побара од сириската влада веднаш да го прекине движењето на војниците и да ја прекине употребата на тешко оружје во центрите за население и да започне со повлекување на војската во и околу местата со население. Исто така, бараше низа други чекори од страна на сириската влада за ублажување на кризата, вклучувајќи хуманитарен пристап, пристап и ослободување на затворениците, пристап и слобода на движење на новинарите, како и слобода на здружување и право на мирни демонстрации. Планот ја отелотворува потребата од инклузивен политички процес предводен од Сирија за да се одговори на легитимните аспирации и грижи на сирискиот народ.

Со рекордно брзо распоредување, УНСМИС беше целосно оперативен на 30 мај. На 30 јуни, УНСМИС имаше 278 воени набљудувачи во својот штаб во Дамаск и осум локации на тимови, во Алепо, Дамаск, Деир-ез-Зор, Хама, Хомс, Идлиб, Дера и Тартус, и 121 цивилен персонал кој се занимаваше со политички и цивилни прашања и прашања за човекови права, администрација и поддршка во седиштето на Мисијата, со мешани воено-цивилни тимови на пет локации. Операциите на УНСМИС беа фокусирани во и околу центрите за население, во однос и на военото набљудување и на цивилните интеракции. За да се консолидира прекинон на насилството, во тие области беше спроведено засилено патролирање, заедно со посети на области склони кон конфликти и специфични за инциденти и цели за утврдување факти и смирување на тензиите. Беше воспоставен и систем на транспарентно известување за прекршоци.

Како што беше распореден цивилниот персонал, мешаните тимови ги проширија своите интеракции и ја бараа секоја можност да се вклучат со локалното население во областите на владата и опозицијата, градејќи мрежа на контакти со заедницата, како и национални службеници. Врската и ангажманот на локално ниво беа важни инструменти кон градење на стабилност каде знаците на соработка ја поттикнаа. Меѓутоа, активностите за следење и известување на УНСМИС беа попречени од неколку фактори. Пристапот до локациите на инцидентот или конфликтот, во повеќе наврати, беше одложен како резултат на безбедносни грижи или предупредувања од владата или од опозициски актери и групи цивили. Покрај тоа, цивилите во областите под контрола на

опозицијата за кои тврдеа дека биле подложени на одмазда од владините сили по посетите на УНСМИС, беа критични за заштита на Мисијата и станаа непријателски настроени кон набљудувачите во неколку наврати. Како што се влошуваа условите за живот, растеа народните очекувања дека присуството на воените набљудувачи на Обединетите нации ќе резултира со прекин на насилството и ќе обезбеди заштита на цивилите.

Во меѓувреме, ризиците за набљудувачите се зголемија во тандем со непријателствата. До средината на јуни, се зголеми бројот на индиректни инциденти на пукање во близина на набљудувачите или локациите на тимовите, а имаше и неколку инциденти во кои пукањето со оружје имаше директно влијание врз локациите на тимовите.

Од 16 април до почетокот на мај, непријателствата во Сирија се карактеризираа со борби со низок интензитет и општо намалување на насилството. Престанокот на насилството воспоставен според планот од шест точки и присуството на УНСМИС се чинеше дека имаа потиснат ефект во областите каде што беа распоредени набљудувачите. Мисијата работеше активно за поддршка на сите аспекти на планот, а набљудувачите, со утврдување на факти, придонесоа за градење на меѓународниот консензус.

Сепак, договорениот прекин на насилството се одржа само на кратко. Се чини дека владините сили се ангажирани во големи координирани напори за враќање на урбаните центри дотогаш под контрола на опозицијата, сè повеќе насочени кон поголемите градови, користејќи комбинација од хеликоптери, оклопни единици, артилерија и пешадија, дополнети со милициските сили. Вооружената опозиција, исто така, го зголеми темпото на нивните воени операции за поддршка на нивните цели. Ова беше реализирано преку зголемени напади врз владини инсталации и високи воени офицери, како и зголемување на асиметричните дејствија, вклучително и атентати и употреба на импровизирани експлозивни направи кои предизвикуваат жртви и на сириската војска и на цивилите. Нивоата на насилство на крајот ги направија активностите за имплементација на мандатот на УНСМИС неодржливи. На 15 јуни, Мисијата ги прекина своите вообичаени операции поради насилството, пречките за следење на пристапот и директното таргетирање на нејзиниот персонал и средства. Ситуацијата се разгледуваше секојдневно со надеж дека операциите би можеле да продолжат што е

можно поскоро. Во меѓувреме, набљудувачите на УНСМИС останаа на своите локации и имаа ограничен ангажман, настрана од случај до случај, посетите за следење на хуманитарната помош на медицинските и образовните установи. Врз основа на понатамошен преглед, Мисијата, исто така, одлучи да ги консолидира своите тимски локации на четири регионални локации, имено, во Алепо, Деир-ез-Зор, Хомс и Риф Дамаск, одржувајќи присуство низ целата земја. На 6 јули, генералниот секретар го извести Советот за безбедност за спроведувањето на резолуцијата 2043 на Советот за безбедност.

Генералниот секретар му претстави на Советот опции за иднината на Надзорната мисија на ОН во Сирија, кои вклучуваат: повлекување на УНСМИС; проширување на капацитетот за воено набљудување или додавање на елемент за вооружена заштита; одржување на сегашната положба и промена на цивилните функции и прераспоредување во Дамаск, со или без дополнително присуство на терен.

На 20 јули, Советот за безбедност го продолжи УНСМИС за последен период од 30 дена. Според резолуцијата S/RES/2059, Советот ќе разгледа само дополнителни проширувања на мисијата „во случај генералниот секретар да поднесе извештај, а Советот за безбедност потврди прекин на употребата на тешко оружје и намалување на нивото на доволно насилство од сите страни“ за да им се овозможи на набљудувачите на УНСМИС да го спроведат својот мандат. Двата услови поставени од Советот не беа исполнети. Мандатот на УНСМИС заврши на 19 август 2012 година.²²

Мировната мисија во Сирија ги исполни очекувањата и интересите на САД и дел од сојузниците, но сепак таа не може да се нарече успешна, ако се земе во предвид дека жртвите се невини луѓе, урнатини и распад на економијата. На нечие тло се судираат интереси на различни држави, а штетата ја трпи населението на чија територија се случува судирот на интересите на трети држави и инфраструктурата.

3.2.3 Мировните операции во Африка

Во Африка, странските воени интервенции се во центарот на вниманието поради неуспехот да се стави крај на конфликтите во жешките точки на континентот. И

²² <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/background.shtml>

внатрешните и надворешните политички интереси се фактори кои придонесуваат за тоа. Воените интервенции под знамето на Обединетите нации се распоредени за справување со вооружените конфликти на континентот. Сепак, и покрај тоа што имаат супериорно оружје во споредба со вооружените групи расфрлани низ Африка, овие мисии на ОН не успеаја и продолжуваат да не успеваат во нивните мандати. Во земји како Демократска Република Конго (ДРК), Јужен Судан, Мали и Централноафриканската Република, мировниците мора да се справат со различни политички и културни ситуации кои често не ги разбираат. Има и интереси кои често работат против мандатот на ОН.

На пример, во 1999 година, кога беше основана Мисијата за стабилизација на Организацијата на Обединетите нации во ДРК (МОНУСКО), таа имаше задача да ги неутрализира вооружените групи, да ја намали заканата од државните власти и цивилниот безбедносен простор за активности за стабизирање. Но, до денес, регионите на Јужен и Северен Киву остануваат незаконски со десетици милиции кои продолжуваат да убиваат, силуваат млади жени и девојки, осакатуваат и тероризираат невини цивили. МОНУСКО бавно учи, а на ОН им требаше доста време да разработат како да го зачуваат мирот во Конго. Таа се бореше да одржи срдечни односи со владата во Киншаса и наместо тоа, претпазливо се усогласи со конгоанската армија, дури и кога армијата вршеше злосторства врз цивилите. Ваквите односи меѓу мировниците и владата на Конго создадоа лоша крв кај локалното население кое не го гледа МОНУСКО како неутрален актер во малку нестабилна ситуација. Стотици млади луѓе неколку дена протестираа во градовите Бени и Гома, барајќи заминување на МОНУСКО поради неуспехот да го запре крвопролевање во регионот. Мировните мисии во Африка секојдневно се соочуваат со нови предизвици за кои не очекуваа. Кларк, кој ја истражувал ДРК во последните дваесет години, вели дека постои општа перцепција во источно Конго дека е подобро да се има MONUSCO таму, иако не направил толку многу поради стравот што би можело да се случи ако тие си заминат. „МОНУСКО можеби можеше да минимизира дел од насилството врз цивилите, но бавно реагираше кога имаше масакри и напади врз одредени заедници како Бањамуленге [име што ја опишува заедницата Тутси во јужниот дел на Киву].

Тој став го повторува Дејвид Зунмену, постар истражувач во Институтот за безбедносни студии во Преторија, Јужна Африка. „Мисијата на ОН е таму за да работи со

конгоанскиот народ и властите за да се обезбеди безбедност во земјата“. Сепак, предизвикот е што поголемиот дел од политичката елита во ДРК беше произведена од бунтовничките групи и до одреден степен, тие сè уште одржуваат блиски односи со нивните поранешни групи за да ги користат за политички притисок.

Некои од политичките елити на Конго, исто така, имаат корист од активностите на вооружените групи во смисла на експлоатација на природните ресурси за да го задржат својот политички статус. Секогаш кога доаѓа до конфликт во Конго, МОНУСКО е секогаш последниот што знае за тоа и неговите интервенции имаат тенденција да бидат многу бавни и често релативно неефикасни. Со арсенал на модерно оружје, мисијата на ОН, исто така, не успеа да ја ангажира најозлогласената милиција во провинцијата Северен Киву, Сојузничките демократски сили (ADF). Борците на АДФ сочинуваат само една од 122-те вооружени групи на истокот на земјата, но тие се убедливо најкрвавите. Во март Вашингтон ги наведе како терористичка група со врски со цихадистичката група Исламска држава (ИД). Според неодамнешниот извештај на ОН за посебни мерки за заштита од сексуална експлоатација и злоупотреба, вкупниот број на пријави за сексуална експлоатација и злоупотреба примени низ системот на Обединетите нации во 2020 година изнесува 387. Да претпоставиме дека сторителите на сексуални престапи меѓу мировните сили на ОН не се истражени и не одговараат. Во тој случај, тоа испраќа порака и до нив и до сите вклучени во операциите дека тоа се прифатливи престапи“, рече таа. Сепак, ОН беа повеќе загрижени за својата репутација на мировници, а не за жртвите.

Неколку мултинационални рударски компании во Конго продолжуваат да ги притискаат ОН да го обноват мандатот на МОНУСКО - и има знаци дека тој нема да заврши наскоро. Идеално, расфрланите бази на МОНУСКО се наменети да ги заштитат цивилите, но тие се таму делумно и за да ги чуваат странските интереси. Овие мисии создаваат и профитабилни деловни зделки за војниците од земји како Танзанија и Јужна Африка.²³ Дали ова може да биде конфликт на интереси или интерес во конфликт? Странските интереси се во игра и во Централноафриканската Република (ЦАР). Мултидимензионалната интегрирана стабилизациона мисија на ОН (MINUSCA) е

²³ [dw.com/en/why-un-peacekeeping-missions-have-failed-to-pacify-africas-hot-spots/a-57767805](https://www.dw.com/en/why-un-peacekeeping-missions-have-failed-to-pacify-africas-hot-spots/a-57767805)

распоредена за да ја заштити владата во главниот град Банги од прегазување од бунтовници.

Од 2018 година, Русија отворено ја поддржува владата на актуелниот претседател Фаустин-Аршанж Туадера, која контролира само една третина од сиромашната земја разурната од партизански судири. За возврат, руските компании добија пристап до рудниците под владина контрола. Според билатералниот одбранбен договор, руските паравоени сили од групата Вагнер, приватна воена компанија во сенка, дејствуваат во ЦАР. Нивниот официјален статус е да ја обучуваат армијата на земјата. Минатиот декември им се придружија стотици други руски паравоени сили, заедно со војниците од Руанда, кои одиграа клучна улога во спречувањето на напредувањето на бунтовниците во главниот град Банги пред претседателските избори.

Сепак, експертите на ОН во март алармираа за наводите за „големи прекршувања на правата“ од страна на руските сили испратени да ги поддржат опколениите вооружени сили на ЦАР. Обвинувањата вклучуваат произволни и вонсудски егзекуции, тортура, сексуално насилство, сурово, нехумано и понижувачко постапување и произволно апсење. Значи, имате мировна мисија која треба да оперира заедно со војниците од Франција и Русија со свои интереси во ЦАР. И покрај присуството на странски војници на теренот, политичката ситуација во северниот дел на Мали, каде што се активни исламистичките групи, и понатаму е страшна. Франција има околу 5.000 војници распоредени низ африканскиот сушен регион Сахел како дел од нејзините антицихадистички сили Операција Бархане, додека помали германски контингенти учествуваат во мировната мисија на ОН MINUSMA и мисијата на ЕУ за обука на војници од Мали.

Париз првпат интервенираше во Мали во 2013 година на барање на владата за да помогне во задушувањето на бунтот на цихадистите што избувна претходната година. Сепак, бруталниот бунт сè уште беснее во огромната нација од 19 милиони луѓе и се прошири во соседните Буркина Фасо и Нигер. Водачот на државниот удар во Мали, Асими Гоита ги отпушти претседателот и премиерот на преодниот режим на крајот на мај. Макрон, исто така, предупреди дека Франција ќе ги повлече своите трупи од Мали доколку земјата се привлече кон радикалниот исламизам под водство на Гоита.

Чогел Маига, опозициски лидер за кој се претпоставува дека ќе стане нов премиер, има блиски врски со влијателниот имам Махмуд Дико. И мажите и поголемиот дел од политичката елита на Мали се за дијалог со џихадистите во Мали за да се запре крвопролевањето во земјата - политика на која Париз долго се спротивставува. На крајот на краиштата, целта на Франција, Германија и Обединетото Кралство што распоредуваат војници во регионот Сахел е да ги спречат исламистите да преминат во Европа. Најголемата загриженост за мировните сили во Африка е тоа што не се подобри во изминатите 25 години. Мисиите се чини дека се заокружени со економски интереси, а не со заштита на локалното население. Сè додека целиот мировен систем не биде ремонтиран за да им служи на интересите на луѓето и да работи строго според условите на нивните мандати, локалното население во жариштата на Африка ќе остане на милост и немилост на милициските групи и другите завојувани фракции.

Како и секаде, така и за мировните мисии во Африка стануваат успешни за големите држави, оние што биле инволвирани во зачувување на мирот, а чии интереси и очекувања се оствариле, додека за малите држави, каде што царува сиромаштијата воените конфликти се дополнителен товар за уште поголема сиромаштија. Оваа мисија е далеку од успешна.

3.3 ОН за состојбата во Украина

Ноќта меѓу 23 и 24 февруари 2022 година, Русија започна воена офанзива во Украина. Обединетите нации сметаат дека овој напад е повреда на територијалниот интегритет и суверенитет на Украина. Тоа е спротивно на принципите на Повелбата на Обединетите нации. На 25 февруари, генералниот секретар на Обединетите нации го назначи Амин Авад од Судан за помошник генерален секретар да служи како кризен координатор на Обединетите нации за Украина. На 28 февруари, обвинителот на Меѓународниот кривичен суд отвори истрага за воени злосторства и злосторства против човештвото. Генералното собрание на Обединетите нации, на 2 март усвои резолуција во која се жали за „агресијата“ извршена од Русија врз Украина (141 глас за, 5 против и 35 воздржани). Советот за човекови права на ОН усвои резолуција на 4-ти март со која се повикува на „брзо и проверливо“ повлекување на руските трупи и вооружените групи поддржани од Русија од целата територија на Украина. Советот за човекови права на ОН

одлучи на 5 март итно да формира независна меѓународна истражна комисија по руската агресија врз Украина.

На 16 март, Меѓународниот суд на правдата и нареди на Русија веднаш да ги прекине своите воени операции во Украина. На 24 март, Генералното собрание на ОН со големо мнозинство побара цивилна заштита и хуманитарен пристап во Украина, истовремено критикувајќи ја Русија за создавање „остра“ хуманитарна ситуација (140 гласа „за“, 5 против и 38 воздржани). На 30 март Обединетите нации назначија тројца експерти за човекови права да ги истражат можните прекршувања на меѓународното право извршени за време на конфликтот во Украина. Обединетите нации ја прават заштитата на цивилите свој приоритет и ќе ги интензивираат своите хуманитарни операции во и околу Украина. На Обединетите нации им треба безбеден и непречен пристап до сите области погодени од руската воена офанзива. Постои итна потреба да се воспостави безбеден премин за спасувачки медицински материјали и здравствен персонал.

Светската здравствена организација (СЗО) остро ги осуди актите на насилство врз здравствените домови, кои се прекршување на меѓународното хуманитарно право и право на човекови права. Од 4 октомври, СЗО потврди 550 напади врз здравствената заштита од почетокот на војната. Шефот за политички прашања на ОН го предупреди Советот за безбедност дека директните напади врз цивили и цивилни објекти се забранети, според меѓународното право и може да претставуваат воени злосторства. Канцеларијата на Високиот комесар за човекови права на 11 март ја осуди употребата во Украина на руска касетна муниција која уби цивили. На 22 август, речиси шест месеци од почетокот на руската инвазија на Украина, УНИЦЕФ потврди дека најмалку 972 деца биле убиени или повредени од насилството. Според Канцеларијата на Високиот комесаријат за човекови права, до 3 октомври биле регистрирани 15246 цивилни жртви, вклучувајќи 6114 смртни случаи. Вистинската бројка би можела да биде значително поголема бидејќи се потврдуваат пријавените жртви. Десетици милиони луѓе се во „потенцијална опасност од смрт“. На 9 септември, Комитетот на ОН за правата на лицата со попреченост (CRPD) објави специјален извештај за состојбата на лицата со попреченост во Украина. Комитетот извести дека лицата со попреченост заробени во руските контролни зони во Украина, наводно, се користат како „човечки штитови“ од вооружените сили на Руската Федерација.

Новиот извештај на ОН, развиен од родовата агенција UN Women и Глобалната група за одговор на кризи на генералниот секретар, опишува како војната ги зголемила родовите јазови во глад, образование и сиромаштија, а исто така го зголемила родовото насилство. На 23 септември, Независната меѓународна истражна комисија за Украина му кажа на Советот за човекови права дека врз основа на доказите собрани од Комисијата, заклучила дека воени злосторства биле извршени од страна на Руската Федерација во Украина. Европа се соочува со најголемата бегалска криза од Втората светска војна. Повеќе од 7 милиони луѓе ја напуштија Украина, а речиси 7 милиони Украинци се внатрешно раселени. Ова е најбрзото принудно движење на населението од Втората светска војна.

Според УНИЦЕФ, секоја секунда што минува, едно дете од Украина станува бегалец. Важно е солидарноста со жртвите од оваа војна да се прошири без никаква дискриминација. Сите луѓе, без разлика на раса, етничка припадност, религија или култура, мора да уживаат ист третман и заштита.

Од 8 март, агенциите на ОН беа присутни во секоја од 24-те области на земјата и обезбедија хуманитарна помош за спасување на живот на 2,1 милион луѓе во Украина. Светската програма за храна (WFP) планира да допре до 4,8 милиони луѓе погодени од конфликти преку парични трансфери и дистрибуција на храна во натура. Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП) предупреди дека Украина би можела „слободно да падне во сиромаштија“. Според неодамнешното истражување на ИОМ, околу 28 отсто од проценетите 6,8 милиони внатрешно раселени лица (ВРЛ) во Украина побегнале од регионот Харков. На 23 септември Агенцијата за бегалци на ОН, УНХЦР, објави нова анкета „Животи во мирување: намери и перспективи на бегалците од Украина“. Се заснова на 4.800 одговори од луѓе кои избегале од бруталната војна во својата татковина и сега живеат во земји во Европа и пошироко. Бегалците од Украина се желни да работат во нивните земји домаќини, но им е потребна дополнителна поддршка за да го сторат тоа и да обезбедат нивно вклучување во заедниците каде што престојуваат.

И на крајот се поставува прашањето зошто ОН не се вклучија со мировна операција во Украина, можеби е сеуште рано затоа што досега не успеаја да договорат примирје обете страни, но и севкупно ангажманот на ОН во Украина е минорен, но затоа инволвираноста на САД и ЕУ е огромна. Ако станува збор за остварување на целите и

принципите на Повелбата на ОН, според кои се вклучуваат самоопределувањето и еднаквоста на нациите, почитување на човековите права, основните слободи и обврските на земјите- членки да ја почитуваат Повелбата, да соработуваат со Советот за безбедност на ОН и да користат мирни средства за решавање на конфликтите.

Во членот 2 од првото поглавје се регулирани принципите на Обединетите нации. Тука се вели дека: „Сите членки ги решаваат своите меѓународни спорови со мирни средства на таков начин што меѓународниот мир и безбедност и правдата не се загрозени. Сите членки се воздржуваат во меѓународните односи од закана или употреба на сили против територијалниот интегритет или политичка независност на која било држава или на кој било друг начин што не усогласен со целите на Обединетите нации. Земјите-членки ја даваат секоја помош во секое дејство што е преземено од ОН во согласност со Повелбата и се воздржуваат од давање помош на земја против која ОН води превентивно или принудно дејство.

Организацијата се грижи за државите што не се членки на Обединетите нации да постапуваат во согласност со овие принципи, онолку колку што е потребно за одржување на меѓународниот мир и безбедност. Ништо во оваа повелба не ги овластува Обединетите нации да интервенираат во прашања од внатрешните работи на некоја земја, ниту пак бара од членките да ги изнесуваат овие прашања на решавање врз основа на Повелбата; но ова начело нема да влијае врз примената на принудни мерки според поглавјето 7“.

Повелбата делумно ги остварува целите, но ако за едната страна е право, за другата ќе биде кршење на меѓународното право, а сепак тоа се покажа со успешните референдуми во Донбас и другите украински области. Тие нема да станат составен дел од територијата на Русија, туку дел од Руската федерација, во сојуз со Русија. Суверенитетот им припаѓа на граѓаните, тие имаат право да излезат на референдум. Можат да одлучат да влезат во сојуз со Русија бидејќи косовскиот пример им дава легитимитет. Денес кој е посилен може да прави што сака со помалите држави. Путин, правото што произлегува од силината на оружјето го искористи и создаде две нови држави.

ЧЕТВРТА ГЛАВА

4. УЛОГАТА НА СЕВЕРНО-АТЛАНСКИОТ СОЈУЗ ВО ЗАЧУВУВАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНИОТ МИР И БЕЗБЕДНОСТ

4.1 Северно-атланскиот сојуз (НАТО)

Северно – атланскиот сојуз се смета за еден од најуспешните воени и политички сојузи воопшто.²⁴ Составот на колективната безбедност на НАТО е високо ефикасен. Државите членки се заштитени од вооружени напади со членот 5 на Северноатланскиот договор преку тн. безбедносна клаузула.

Според членот 5, државите членки се согласни дека вооружен напад на една или повеќе држави членки во Европа или Северна Америка ќе се смета за напад на целиот сојуз и затоа се согласни дека во таков случај, секоја од нив, во остварувањето на поединечните или колективните права на самоодбрана, признаени во членот 51 од Повелба на ОН, според која што државие што се нападнати преземаат веднаш поединечно или заедно со другите држави, мерки што се сметаат за потребни, вклучувајќи и употреба на вооружени сили заради воспоставување или одржување на базбедноста на територијата што го покрива Северно – атланскиот сојуз. Секој таков вооружен напад и сите мерки преземени како резултат на таквиот напад, ведаш ќе се пријават во Советот за безбедност. Таквите мерки ќе престанат кога Советот за безбедност ги преземе потребните мерки потребни за повторно воспоставување и одржување на меѓународниот мир и безбедност.

Според членот 6, вооружен напад на една или повеќе држави опфаќа:

- На државно подрачје на било која држава во Европа или Северна Америка, на француските колонии во Алжир, на државното подрачје на Турција или островите под јурисдикција на било која држава во северно атланското подрачје.
- на силите, пловните објекти или воздухопловите на која било од страните, кога тие се лоцирани на или над тие области во Европа каде што се окупаторските сили, која било од страните била лоцирана на датумот кога Договорот стапил на сила, или во Средоземното Море или северноатлантската област.

²⁴ Tvrtko Jakovina, „Savez za mir“ (bilj. 6), str. 9.

Системот беше активиран по нападите на САД на 11 септември 2001 година. За разлика од ОН, политичката волја за ефективна вооружена акција во корист на некои држави членки, жртви на агресија, е на високо ниво. Настаните од 11 септември имале за последица хомогенизација на евроатланското подрачје. Надворешната опасност е фактор што отсекогаш делува интегрирачки.

САД повеќе се интересира за подрачјето на Азија и Пацификот, па САД и европските држави во НАТО мора да ги преиспитаат заедничките насоки во безбедносната и одбранбената област. Европските држави преземаат повеќе одговорност за својата безбедност. НАТО сеуште не изгради цврст став околу делувањето на сите подрачја каде што се јавуваат конфликти.²⁵ Се предвидува развиток на светскиот безбедносен систем каде што водечка улога би имал САД, но со зголемен број земји кои ќе го јакнат своето влијание како шт се Кина, Русија, Индија, Индонезија, Бразил, Пакистан и ЕУ. Ќе се прошири и кругот на земји што располагаат со нуклеарно оружје. Светот е исполнет со конфликти и многу тешко ОН ќе ги реши овие конфликти. Затоа, НАТО со трансформацијата бара место во иднината. Развојот на настаните не е можно со сигурност да се предвиди дали ќе надвлее политичката поделба меѓу ЕУ и САД. Преовладува сфаќањето за потребата од опстанок на НАТО како нужна потреба поради заканите од етнички конфликти, меѓународен тероризам, ширење на оружје за масовно уништување, организиран криминал и илегална имиграција. Европа има и внатрешен тероризам не само исламистички.

Државите членки на НАТО, за разлика од членките на ОН идеолошки се хомогени и блиски, а просторот на овој регион, покрај заедништвото во одбранбената и безбедносната димензија, е поврзан и во други области.

Треба да се напомене потребата од поголема соработка меѓу ЕУ и НАТО по прашањата за безбедноста и одбраната. Потребата од соработка се однесува на пет подрачја:

- Геополитичка поделба на одговорноста. Двете организации имаат глобално влијание, а тие исто така имаат способност да дејствуваат на широк простор. Од друга страна, поделбата на работата меѓу нив не се прецизирани од два аспекти: географски и функционален. Функционалната димензија ќе може потешко да се

²⁵ Radovan Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb 2001., str. 349.

постигне, а таа е потребна да се договорот на највисоко политичко ниво. Секако, ќе биде неопходно да се избегне натпреварување во функциите. НАТО е способен за интензивни воени акции, а Европската унија, која нема потреба да се натпреварува со НАТО на сите нивоа и во сите области, тоа може да го работи преку цивилни работни места. На ЕУ, за таквите постапки, во одредени области на светот доволни се и помали воени сили.

- Договорот Берлин плус е рамка за оперативна соработка меѓу НАТО и ЕУ, договорена на самитот на НАТО во април 1999 година во Вашингтон, со кој се потврдува и подобрува договорот од Берлин во 1996. Има две поважни мисии реализирани во оваа рамка: Concordia (во Македонија) и Althea (Босна и Херцеговина). Мисијата Artemis во Демократска Република Конго, од август до октомври 2003 година, беше првата воена мисија на ЕУ надвор од Европа (со околу 1.500 војници, предводени од Франција) и автономна мисија на ЕУ, надвор од рамката Берлин плус. Мисијата Althea во БиХ продолжение на мисијата на НАТО СФОР, најамбициозната воената мисија на ЕУ досега, со шест до седум илјади војници под мандат на ОН, според Глава VII. од Повелбата. Воените мандати на ЕУ не би можеле да се реализираат без трансатлантскиот договор за безбедност. Според некои аналитичари, моделот Берлин плус треба да се придвижи и во спротивна насока, бидејќи силите на ЕУ се всушност продолжена рака на НАТО. Додека воениот аспект на соработка ЕУ-НАТО се смета за добредојден, уште еднаш ја потврдува потребата од голема соработка меѓу овие организации, но постои очигледен недостаток во политичкиот консензус. Без јасно воспоставена соработка, воените и цивилните ресурси на двете организации не се целосно искористени.
- Сили за брз одговор. Двете организации имаат слични воени сили од овој тип со различен капацитет. Меѓу тие сили потребна е конструктивна соработка.
- Планирање средства и сили. Потребно е докусирање на достигнатите цели, практична соработка, наспроти магловиата, институциска неразјаснета и недефинирана соработка.
- Одговор на тероризмот. Безбедносната соработка меѓу двете организации започнала последна да се развива. Евроатланската зона е ранлива на нападите на

терористи, а соработката е секогаш недоволна. Вниманието на терористите е насочено на политичките разлики меѓу сојузниците. Размена на информации во борбата против тероризмот треба да биде навремена и детална, а соработката треба да се консолидира.

4.2 Мисиите на НАТО во светот

НАТО, во последните две децении поминува низ четири фази на трансформација на своите мисии. Првата фаза опфаќа прилагодување на мисиите на новите постстудени услови, втората е соработка со ОН и военото ангажирање на НАТО во БиХ, третата е самоволна воена тн. хуманитарна интервенција во СРЈ. На почетокот на новиот век, НАТО влезе во четвртата фаза на трансформација на своите мисии. Таа се одвива во условина глобална војна против меѓународниот тероризам после терористичките напади на САД. Четвртата фаза од трансформацијата на мисијата на НАТО се одвива во обид да се „вратат“ способностите и ефикасноста на организацијата во ситуации кои бараат постигнување и одржување на траен мир и безбедност во светот. Борбата против тероризмот стана приоритетна безбедносна задача на земјите-членки на НАТО во новиот век (како и другите земји кои се соочуваат со акциите на криминално-терористичките групи) и повлекува „ефективна разузнавачка служба, подготвеност и способност за распоредување сили, ефективен ангажман, способност да преживее, заштитна сила, одбрана од нуклеарно-биолошко-хемиско (НБХ) оружје, врски и логистика. За да можат да придонесат за денешните безбедносни предизвици, државите партнери треба да ги поседуваат гореспоменатите способности и да се здружат со другите партнери во меѓународните коалиции, чие создавање е неопходно, бидејќи поради трошоците и сложеноста, државите не можат поединечно да ги обезбедат потребните способности“.²⁶

²⁶Simic Jasmina, NATO pred izazovima XXI veka, Izvorni naucni rad, 2009 str.2

4.2.1 НАТО мисијата во Босна и Херцеговина

Додека свечената церемонија на потпишување во Париз внимателно се подготвуваше, една од точките на договорот во голема мера ја промени ситуацијата на теренот во Босна и Херцеговина, разурната од војна. Во декември 1995 година, речиси шеесет илјади војници, предводени од силите на НАТО, добија задача да спроведат договор со кој ќе се запрат непријателствата. Според Џејми Шеј, се применуваше наставнички пристап - понекогаш треба да се демонстрира голема сила за да се воспостави контрола на теренот, инаку е тешко да се стави ред подоцна. Не се знаеше на што ќе наидат војниците - колкава ќе има соработка, дали ќе се почитува договорот, дали ќе има демилитаризација на сите страни“. Беше тоа најголема мисија на Западниот сојуз после Втората Светска војна, во споредба на Косово во 1999 година биле распоредени 44 илјади војници на НАТО. Аеродромот во Тузла беше најголем американски аеродром на тлото на Европа. Со операцијата “Заеднички напор“ се оформени силите на ИФОР (Сили за имплементација) што една година подоцна се трансформираа во СФОР (Сили за стабилизација).

Во операцијата учествуваа 32 земји, вклучувајќи и оние што не се членки на НАТО, меѓу останатите и Русија. Обидите за испраќање мировни трупи во БиХ, во првите фази од војната на терен доживеаја неуспех, слабо вооружените сили на УНПРОФОР под знамето на Обединетите нации често беа лесна цел за провокации. „Европејците се колебаа да дадат повеќе овластувања на силите на УНПРОФОР, кои беа изложени на големи проблеми, додека Американците не ветува дека ќе ги вклучат своите средства за евентуална евакуација на војниците.

На крајот на 1994 година Американците конечно почнаа да размислуваат за тоа и тогаш од тој концепт се роди контингент од 20 илјади американски војници на идниот ИФОР. Клучните одлуки се донесени на Дејтонската мировна конференција во 1995 година, во американската сојузна држава Охајо. Членот 1А од Дејтонскиот договор дефинираше дека меѓународните сили задолжени за спроведување на мирот ќе се формираат под водство на НАТО, дека нивниот мандат ќе биде одреден со резолуција на Обединетите нации и дека тие ќе ги преземат должностите од силите на УНПРОФОР.

Дотогаш партиите веќе беа исцрпени, на сите им беше јасно дека ќе останат длабоки поделби, но немаше сила за понатамошна борба. Имаше и зона на одвојување што ги отежнуваше сите конфликти, сè помина без проблеми, дури и подобро отколку што многумина се надеваа. Тогашниот портпарол на НАТО вели дека решението за ефективноста на мисијата е најдено во давање широки овластувања на воените сили. Во воениот дел од договорот имаше волшебна клаузула која на НАТО му даде високо ниво на суверенитет во воздушниот простор, телекомуникациите, сообраќајот, границите, а за да се подобри ситуацијата, тоа ниво на суверенитет ќе се пренесе на властите во Босна и Херцеговина.

Копнените сили на ИФОР беа поделени во три географски зони - југоисточната дивизија со седиште во Мостар беше предводена од Французите, југозападната дивизија со седиште во Бања Лука беше предводена од Британците, додека Американците ја предводеа северната дивизија со седиште во Тузла. Силите на руската армија дејствуваа и во соработка со војниците на НАТО, навидум незамисливо сценарио за спротивставените страни во Студената војна на Истокот и Западот само една деценија порано. Генералот (Џорџ) Џулвен имаше одлична идеја за двојна команд, Русите беа дел од ИФОР, но не под команда на НАТО, но имаше две одделни командни линии кои директно му одговараа како севкупен генерал. Командата на руските трупи користеше дел од американската опрема што ја користеа за меѓусебна шифрирана комуникација што покажува висок степен на доверба.²⁷

Мисијата на НАТО во Босна и Херцеговина иако била критикувана од Русија и делумно од Франција, сепак била успешна. Сојузниците предводени од САД успеале да стават крај на крвопролевањето и да постигнат мировен договор, она што на Европа не и успеа. Со потпишувањето на Дејтонскиот договор било договорено УНПРОФОР да се повлече, а мирот да го надгледува НАТО.²⁸ НАТО добил мандат да помогне во спроведувањето на планот за создавање единствена, демократска и мултиетничка Босна и Херцеговина. Од крајот на 1995 година, силите на НАТО биле распоредени како дел од

²⁷ <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-55196251>

²⁸ Kemer, Uli, Novi Nato – novi ratovi?: civilne alternative Bundesveru, Filip Vihnjih, Beograd, 2000, str 38

силите IFOR (Implementation Force- IFOR).²⁹ Покрај НАТО, свој придонес дала и Русија, чија што бригада имала автономен статус, но во реалноста била под команда на НАТО, во секторот управуван од САД.³⁰

Ако меѓународната заедница постигнала одреден ограничен успех во управувањето со непосредната постконфликтна реконструкција, нејзиното искуство во однос на фазите на градење мир е многу полошо. Надворешните актери се охрабруваат преку градење на мултиетничко функционално општество да ги обучуваат легитимно избраните институции да станат независни од надворешната помош. Сепак, оваа улога била доделена на силите на НАТО.

Од декември 1996 година, силите на ИФОР биле заменети со друга сила предводена од НАТО - Силите за стабилизација или скратено СФОР. Иако првично било планирано мисијата да трае до јуни 1998 година, во февруари 1998 година, врз основа на одлуките на Советот на НАТО од декември 1997 година, мандатот на СФОР беше продолжен на неодредено време. Силите за стабилизација биле повторно мултинационални сили, составени претежно од сили на НАТО, во кои биле вклучени и земји кои не биле членки на НАТО, но биле членки на Северноатлантскиот совет за соработка и Партнерството за мир. Искуството во Босна даде неколку лекции за трансатлантските сојузници. На Европејците им стана јасно дека без да ги земат предвид нивните можни аспирации за независно управување со сопствената безбедност, тие се далеку од можноста да постигнат внатрешен консензус или да создадат воен капацитет да дејствуваат без раководството на САД. Исто така, босанското искуство ги побива забелешките на политичарите од САД, според кои Европа веќе не е важна, односно дека САД би можеле да си дозволат да ги игнорираат и да се населат во Европа. Со другите групи, и покрај исчезнувањето на советската закана, основната динамика на Атлантската алијанса не се промени целосно. САД треба да ги водат и активностите насочени кон постигнување безбедност во Европа.³¹

²⁹ Yost, S. David, NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security, US Institute of Peace Press, Washington D.C., 2001, str 195

³⁰ Kaplan, S. Lawrence, NATO Divided, NATO United: The Evolution of an Alliance, Praeger, London, 2004, str 121

³¹ Gordon, Philip & Shapiro, Jeremy, Allies At War: America, Europe and the Crisis Over Iraq, Brookings Institution Book Inc, 2004, str 34

Во случајот со Босна, можеме да заклучиме дека надворешната интервенција на НАТО, насочена кон спречување на хуманитарна катастрофа, даде резултати. Беше постигнат договор за прекин на огнот и беа ставени крај на непријателствата на теренот. Мисијата на ИФОР даде соодветни резултати и во однос на справувањето со постконфликтната ситуација. Меѓутоа, НАТО не успеа во третата фаза од справувањето со конфликтот во Босна. Според Фукујама, успехот во градењето нација и функционална држава не се мери со заклучоци од документи, туку со различни критериуми, односно подобрување на нивото на бруто домашниот производ во споредба со нивото од периодот пред почетокот. до конфликтот. Тоа не е случај во Босна. И покрај тоа што првите две фази од справувањето со конфликтот дадоа резултати, третата фаза се покажа како неуспешна.

4.2.2 НАТО мисијата на Косово

НАТО ја води операцијата за поддршка на мирот во Косово од јуни 1999 година како поддршка на пошироките меѓународни напори за градење мир и стабилност во областа. НАТО ја води операцијата за поддршка на мирот во Косово – Косовските сили (КФОР) – од јуни 1999 година. КФОР беше распореден во Косово на 12 јуни 1999 година, по 78-дневната воздушна кампања. Оваа воздушна кампања беше започната од страна на Алијансата во март 1999 година за да се запре и да се смени хуманитарната катастрофа што тогаш се одвиваше.

КФОР својот мандат го доби согласно Резолуцијата 1244 на Советот за безбедност на Обединетите нации (СОНСР) од 10 јуни 1999 година и Воено-техничкиот договор меѓу НАТО и Сојузна Република Југославија и Србија. КФОР работи според Поглавјето VII од Повелбата на ОН и, како таква, е операција за спроведување на мирот. Денес, КФОР се состои од приближно 3.700 војници обезбедени од 27 сојузнички и партнерски земји. Таа продолжува да помага во одржувањето на безбедна и безбедна средина и слобода на движење за сите луѓе и заедници во Косово, во согласност со неговиот мандат, кој е:

- го одврати повторното непријателство и заканите против Косово од страна на југословенските и српските сили;
- воспоставување безбедна средина и обезбедување јавна безбедност и ред;
- демилитаризирање на Ослободителната војска на Косово;
- поддршка на меѓународните хуманитарни напори; и
- да се координира и да го поддржува меѓународното цивилно присуство.

Со текот на времето, како што се подобруваше безбедносната ситуација, НАТО постепено ги редуцираше силите на КФОР кон помали и пофлексибилни сили со помалку статични задачи. За сите прилагодувања на положбата на силите на КФОР одлучува Северноатлантскиот совет зависно од тоа како се развива безбедносната ситуација на теренот. КФОР, исто така, соработува и координира со Обединетите нации (ОН), Европската унија (ЕУ) и други меѓународни актери за поддршка на развојот на стабилно, демократско, мултиетничко и мирно Косово.

Во однос на појавата на коронавирусот, одговорот од институциите во Косово беше брз и приспособен, спречувајќи брзо ширење на вирусот. КОМКФОР ги презеде неопходните мерки за заштита на персоналот на КФОР од СОВИД-19, истовремено обезбедувајќи продолжување на основната мисија на КФОР. КФОР обезбедува помош за институциите во Косово, како и за други меѓународни организации. Конкретно, тој му дозволи на ЕУЛЕКС да ја сподели медицинската поддршка на КФОР и капацитетите за тестирање COVID-19.³²

Задачите на КФОР вклучија и, во некои случаи, сè уште вклучуваат помош за враќање или преместување на раселените лица и бегалците; реконструкција и деминирање; медицинска помош; безбедност и јавен ред; гранична безбедност; забрана на прекуграничен шверц со оружје; спроведување на програма за амнестија на оружје, муниција и експлозиви на ниво на Косово; уништување оружје; и поддршка за воспоставување на цивилни институции, право и ред, судски и казнен систем, изборен процес и други аспекти од политичкиот, економскиот и социјалниот живот на Косово. Посебно внимание продолжува да се посветува на заштитата на малцинствата. Ова вклучува редовни патроли во близина на малцинските енклави, контролни пунктови,

³² https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm

придружба на малцинските групи, заштита на местата на наследство како што се манастирите.

На 12 јуни 2008 година, НАТО се согласи да започне со спроведување дополнителни задачи на Косово во координација со релевантните локални и меѓународни власти. Помогна во соборувањето на Косовскиот заштитен корпус (КЗК) и во формирањето на Косовските безбедносни сили (КБС), како и на цивилна структура за надгледување на КБС. НАТО го надгледуваше формирањето и обуката на мултиетничка, професионална и цивилна контрола на КБС. Таа има примарна одговорност за безбедносните задачи кои не се соодветни за полицијата, како што се одговорот за итни случаи, отстранувањето на експлозивни направи, управувањето со опасен материјал, гаснењето пожар и цивилната заштита. Вкупната сила на КБС има мандат од најмногу 2.500 активен персонал и 800 резервисти.³³ Разликите меѓу сојузниците во однос на Косово биле помали во споредба со оние во Босна, но во однос на поранешните воени искуства сакаа да дејствуваат поодлучно.³⁴ По прашањето за Косово, конфликтот меѓу сојузниците постоел.³⁵ Во рамките на НАТО, на почетокот немало консензус меѓу членките за каква било варијанта за дејствување на Алијансата. Италија и Германија до последен момент се воздржувале од одобрување операции на НАТО против српските сили. Италија чувствува дека ќе мора да го поднесе товарот на приливот на албански бегалци и затоа беше против неа. Грците, во голема мера, сочувствувале со Србите, од историски и верски причини, но и поради нивниот антагонизам кон Албанците. Интересно е што за првпат позицијата на Франција во однос на воената интервенција на Косово била најблиска до Американците и Британците. Од секоја нивна причина, на крајот, сите земји членки на НАТО на свој начин ја поддржале интервенцијата на Косово. НАТО алијансата, вечерта на 24 март 1999 година, започнала со бомбардирање на воени цели во Југославија. Нападот не бил целосно правно поддржан според меѓународното право (според кое употребата на сила е дозволена само во случај на одбрана или хуманитарна катастрофа што го загрозува светскиот мир), ниту според основниот акт на НАТО (Вашингтонскиот

³³ https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm

³⁴ Lundestad, Geir, *The United States and Western Europe since 1945*, Oxford University Press, New York, 2003, str 252

³⁵ Hodge, C. Carl, *Atlanticism for a New Century: The Rise, Triumph, and Decline of NATO* (Prentice Hall Studies in International Relations), Pearson Education Inc, 2005, str 60

договор). Војната била изненадувачки долго за НАТО алијансата. Два и пол месеци Југословенската армија се спротивставувала на воздушните напади врз најмоќната воена сила во светот. Нанесени биле огромни материјални штети на економијата на Србија. За време на воениот период се покажало дека целта на НАТО не биле само воени објекти, туку и производствени капацитети, како и инфраструктурни објекти.

Без разлика на исходот од воената интервенција, за Американците, кои биле креатори на стратегиите за напад и дадоа најголем придонес во сите аспекти, интервенциите во Босна и Косово да завршат со успех и со потпишување мировни договори, лекцијата била дека начинот на функционирање на Алијансата на терен, процедурата за донесување одлуки и координацијата на мешаните армиски формации, во кои се зборувало на огромен број на различни јазици, само ја отежнувало ефикасноста. Како проблем се појавил и протокот на информациите со содржина на воени тајни. За овој дел најмногу биле виновни Французите.

Меѓутоа, интервенцијата на Косово отворило и други дилеми меѓу сојузниците. За време на интервенцијата во Косово, во април се одржала 50-годишнината од формирањето на Алијансата. За време на подготовките за самитот на НАТО во Вашингтон, американската администрација повикала на развој на нов „Стратешки концепт“ за Алијансата, кој ќе ги потврди новите мисии. Најсериозните прашања меѓу САД и неколку европски сојузници се јавиле во однос на операциите на НАТО кои не спаѓаат во мисиите предвидени во член 5. Во развојот на новиот стратешки концепт, САД се труделе да ги остават отворените опции за НАТО. Франција и некои други европски земји не ја отфрлиле логиката на оценките на САД, но категорично се противеле со некои исклучоци тоа да се претвори во ново правило. Позицијата на Франција се состоела во тоа што, по правило, прво треба да предвиди барање за мандат од ОН, па дури потоа да донесе одлука за идни чекори, доколку таквиот мандат биде блокиран од Кина или Русија.³⁶ Новиот Стратегиски концепт бил одобрен, но останале разликите меѓу Франција и САД по прашањето за идниот мандат на НАТО. Во Стратегискиот концепт се истакнала согласноста дека Советот за безбедност има примарна одговорност за зачувување на меѓународниот мир и безбедност и има клучна улога во придонесот за безбедноста и стабилноста на Евроатланската област.

³⁶ Sloan, R. Stanley, NATO, the European Union, and the Atlantic Community : The Transatlantic Bargain Challenged, 2nd edition, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2005, str 109

Според концептот, „НАТО ќе се стреми кон соработка со други организации, да спречи конфликти, или доколку дојде до криза, да придонесе за негово ефикасно управување, во согласност со меѓународното право, вклучувајќи ме и мене и можноста за спроведување операции за одговор на кризи кои не спаѓаат во член 5“. Ваквата терминологија во голема мера го исполнува тврдењето на Франција во однос на приматот на Советот за безбедност на ОН во меѓународната безбедност, но ја остава отворена можноста сојузниците да дејствуваат повторно во иднина без мандат од ОН, доколку тоа е неопходно.³⁷ Косово ја претставуваше последната епизода од првата фаза од трансформацијата на НАТО во периодот по Ноемвриската војна, која започна со обединувањето на Германија, а продолжи со примената на стандардите за членство во земјите од поранешниот Варшавски пакт. понуди членство во НАТО на Чешка, Унгарија и Полска и да заврши со политичката улога на НАТО во Босна според Дејтонскиот договор. Косово ја продлабочува оваа улога и покренува прашања за американската одговорност за одржување на мирот и за политичко регулирање во поранешна Југославија, како и во однос на целокупната европска безбедност.

4.2.3 НАТО мисијата во Авганистан

Речиси 20 години, сојузниците на НАТО и земјите партнери имаа воени сили распоредени во Авганистан под мандат на Советот за безбедност на Обединетите нации (ОН). Сојузниците на НАТО отидоа во Авганистан по терористичките напади на 11 септември врз Соединетите држави, за да се осигураат дека земјата повторно нема да стане безбедно засолниште за меѓународните терористи да ги напаѓаат земјите-членки на НАТО. Во текот на последните две децении, немало терористички напади на територијата на сојузниците од Авганистан.

Во февруари 2020 година, Соединетите Држави и Талибанците потпишаа договор за повлекување на меѓународните сили од Авганистан до мај 2021 година. Во

³⁷ Sloan, R. Stanley, NATO, the European Union, and the Atlantic Community : The Transatlantic Bargain Challenged, 2nd edition, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2005, str 110

април 2021 година, министрите за надворешни работи и одбрана на НАТО одлучија да ги повлечат сите сојузнички трупи од Авганистан во рок од неколку месеци.

Во летото 2021 година, по падот на авганистанската влада и авганистанските национални одбранбени и безбедносни сили, НАТО се фокусираше на обезбедување безбедно заминување на персоналот од сојузничките и партнерските земји и Авганистанците поврзани со НАТО. Во август 2021 година, повеќе од 120.000 луѓе беа евакуирани во сојузничкиот воздушен лифт од аеродромот во Кабул како дел од напорите на коалицијата - вклучително и околу 2.000 Авганистанци кои работат за НАТО и нивните семејства. Многу од нив веќе се преселени во сојузничките и партнерските земји. За неколку други, НАТО работи со сојузниците за да обезбеди сместување, грижа и поддршка додека се прават аранжмани за последователно движење во сојузничките и партнерските земји.

Распоредена во 2001 година - првично под водство на поединечни сојузници на НАТО на шестмесечна ротациона основа - ИСАФ имаше задача, на барање на авганистанската влада и под мандат на Обединетите нации (ОН), да и помогне на авганистанската влада во одржувањето на безбедноста. првично исклучиво во и околу Кабул. НАТО се согласи да ја преземе командата на силите во август 2003 година, а Советот за безбедност на ОН последователно наложи постепено проширување на операциите на ИСАФ за да ја покрие целата земја. ИСАФ беше една од најголемите коалиции во историјата и најдолгата и најпредизвиклива мисија на НАТО досега. Во својот врв, силите беа повеќе од 130.000 војници со војници од 50 земји од НАТО и партнери. Како дел од севкупниот напор на меѓународната заедница, ИСАФ работеше на создавање услови со кои авганистанската влада ќе може да ја врши својата власт низ целата земја. Развојот на професионални, способни и самоодржливи авганистански национални безбедносни сили беше во центарот на напорите на ИСАФ и основната мисија на мисијата за обука на НАТО во Авганистан (NTM-A). Оваа работа беше спроведена во тесна соработка со Полициската мисија на Европската унија во Авганистан (ЕУПОЛ Авганистан) и авганистанското Министерство за одбрана. По нејзиното создавање во 2002 година, Авганистанската национална армија (АНА) постепено напредуваше од пешадија-центрична сила во армија, со борбени елементи и со оспособувачки способности - како што се воената полиција, разузнавањето, расчистувањето на рутите, борбената поддршка,

медицинската, авијацијата и логистика. Улогата на авганистанската национална полиција (АНП) постепено се префрли од спротивставување на бунтовниците во поцивилна полициска улога, со понатамошно развивање на способности кои се движат од криминални истраги до контрола на сообраќајот. Авганистанските воздухопловни сили постојано го зголемуваа својот персонал, вклучително и цивили, како и воен авионски екипаж и персонал за одржување и поддршка, како и својата флота од авиони со фиксни и ротирачки крила. Постепениот процес на транзиција кон целосна авганистанска безбедносна одговорност – познат како „Интекал“ на Дари и Пашту – беше започнат во 2011 година. ИСАФ помогна да се создаде безбедна средина за подобрување на управувањето и социо-економскиот развој. Авганистан оствари најголема процентуална добивка од која било земја во основните здравствени и развојни индикатори во текот на деценијата на мисијата на ИСАФ. Мајчината смртност се намали, а очекуваниот животен век се зголеми. Се појави енергична медиумска сцена. Милиони луѓе го искористија своето право на глас во пет изборни циклуси од 2004 година, вклучувајќи ги и претседателските и изборите за покраински совет во 2014 година, кои резултираа со формирање на Влада на национално единство.³⁸

Со справувањето со Балканот, првенствено со Босна, но подоцна и со Косово, сојузниците почнаа да градат концепт за меѓународна хуманитарна интервенција. Иако овој концепт не беше целосно развиен, по терористичките напади на Њујорк и Вашингтон беше направен пресврт и се отворија нови дилеми и дебати во однос на идната улога на НАТО.

Периодот помеѓу 1990 и 2000 година беше обележан со американската надмоќ, комунизмот беше мртов, а Френсис Фукујама го објави своето дело „Крајот на историјата и последниот човек“, што значи дефинитивна, мирна и универзална победа на демократијата, владеењето на правото и пазарната економија од кој било друг идеолошки модел. Меѓутоа, во општество со различни традиционални вредности на демократијата, човековите права и слободата на пазарот, овие вредности се толкуваа како „американизација на светот“.

САД се сметаат за главен виновник за ширењето на овие вредности. Милитантните исламски фундаменталисти го избраа тероризмот како можност да се

³⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm

спротивстават на страдањата на најмоќната земја во светот. Така, по терористичките напади врз САД, светот влегува во нова фаза во историјата на меѓународните односи, чија главна карактеристика ќе биде справувањето со безбедносните закани на 21 век (тероризам, исламски фундаментализам, ширење на оружјето на уништување со масовно уништување). Промената на концептот за одржување на меѓународната безбедност по овие напади ќе има огромно влијание врз редефинирањето на трансатлантските односи во рамките на НАТО.

На 11 септември 2001 година, арапските терористи од Ал Каеда киднапираа четири американски авиони и извршија терористички напади врз Вашингтон и Њујорк. Околу 2.700 луѓе, главно Американци, ги загубија животите. САД беа во огромен шок. Со овие напади беше зададен удар во срцето на САД.³⁹ Американскиот претседател Џорџ Буш (помладиот), во одбрана на гордоста на нацијата, излезе со изјава која подоцна ќе биде позната како доктрина на Буш: „не треба да правиме разлика меѓу оние кои ги планираа овие напади и оние кои штитуваат“.

Од 11 септември во Европа владее огромна солидарност со САД. Членките на Алијансата на најдиректен начин ја изразија својата поддршка за Вашингтон. Два дена по нападот, францускиот весник „Монд“ објави „Не сме сите Американци“. „Ќе стоиме рамо до рамо со САД во казнувањето на терористите“, изјави британскиот премиер Тони Блер, додека германскиот канцелар Герхард Шредер, понуди „неограничена солидарност со Америка во справувањето со меѓународниот тероризам“. Политичкиот одговор на НАТО, како целина, во однос на терористичките напади од 11 септември беше брз и одлучен. Само неколку часа по трагичниот настан, генералниот секретар, Лорд Робертсон, изјави дека нападите претставуваат „луда, варварска, нелегитимна агресија против демократијата“ и ја повика меѓународната заедница и сите членки на Алијансата да „обединете се“ искористете ја својата сила во борбата против организаторот и извршете го терористичкиот акт“. Одговарајќи на овие акти на западна солидарност, Семјуел Хантингтон ќе истакне дека „Бин Ладен го врати на Запад својот изгубен идентитет...“ „...Европа и Америка наскоро ќе се обединат како резултат на нивните заеднички цивилизациски интереси“.

³⁹ Lundestad, Geir, The United States and Western Europe since 1945, Oxford University Press, New York, 2003, str 273

Ден по нападот на САД се случи нешто што досега не се случило. За прв пат во историјата на НАТО се активираше членот 5 од Северноатлантскиот договор. Нападот врз САД беше дефиниран како напад врз сите членки. Иако сите очекуваа дека членот 5 ќе се применува првенствено за одбрана на Европа, САД всушност беа предмет на напад. Парадоксален факт е дека клаузулата за колективна одбрана, според член 5 од Вашингтонскиот договор, е развиена и усвоена во 1949 година, пред се за да обезбеди безбедносни гаранции за западноевропските сојузници во случај на напад од страна на Советскиот Сојуз. Меѓутоа, за прв пат во историјата на НАТО, неговата содржина беше фокусирана на одбраната и обезбедувањето безбедносни гаранции за најголемата сила во рамките на Алијансата и надвор од европското тло.

За време на зачестената дебата на Северноатлантскиот совет, која беше затворена за јавноста, САД беа клучни за активирањето на членот 5. Од нив беше побарано да докажат дека биле нападнати од други земји. Велика Британија, Франција, Италија и Шпанија ја поддржаа војната против САД, додека Германија, Холандија, Белгија и Норвешка беа силно против неа. Обезбедувањето одлучна и едногласна поддршка од Алијансата за брзо гласање за правото на колективна акција според членот 5 беше комплицирано поради терористичката природа на нападите врз САД. Соочени со феноменот на тероризмот, како растечки клучен предизвик за безбедноста во периодот по Студената војна, американската политика за време на самитот во Вашингтон за лидерите на НАТО во 1999 година се обиде да ја дефинира одбраната од меѓународниот тероризам како основна задача на НАТО. Франција и Германија се категорично против оваа идеја, објаснувајќи дека справувањето со тероризмот е примарна задача на граѓанските институции во демократските општества. На крајот беше постигнат компромис во членот 24 од Новиот стратешки концепт на НАТО.

Додадено е дека покрај директниот воен напад на територијата на Алијансата, одбранбената и безбедносната компонента на НАТО треба да се однесува и на поширокото глобално опкружување. Во меѓународната заедница, според Студенат, безбедноста на Алијансата може да се соочи со закани не само од директни и индиректни воени напади, туку и од различни видови организиран криминал, терористички активности, саботажи итн. Оттука, сојузниците се согласуваат дека треба да најдат соодветни модели за одговор на овие предизвици во рамките на членовите 4, 5 и 6 од

Вашингтонскиот договор. Сепак, самитот во Вашингтон не најде конкретно решение за овие прашања, ниту беше дефинирано дека се во иднина ќе потпадне во надлежност на НАТО. Затоа одредени членки на Алијансата со право беа против користењето на капацитетите на Алијансата во справувањето со тероризмот и терористичките закани.

По шестчасовна дебата за вклученоста на НАТО во одбраната на САД, лидерите на земјите членки на НАТО усвоија изјава во која за прв пат во историјата на Алијансата на сојузниците им беше дозволено да дејствуваат договорено, со член 5 од Вашингтонскиот договор. Но, уште еднаш имаше проблем во нејасноста. И покрај „зелено светло“ што беше дадено за воената операција, во согласност со член 5, улогите, целите и средствата на НАТО не беа дефинирани во однос на учеството на членките на Алијансата во најавената воена акција против меѓународен тероризам.

Овде е интересно да се забележи дека, покрај сложените одлуки што требаше да ги донесат членките на Алијансата, односно оправданоста за активирање на членот 5, Стејт депарментот инстинктивно гледаше не кон НАТО, ЕУ или ООН, туку кон британскиот министер Тони Блер, францускиот претседател Жак Ширак и германскиот канцелар Герхарт Шредер. Иако многу членки на НАТО се надеваат дека активирањето на членот 5 ќе доведе до ситуација во која САД ќе извршат акција против Ал Каеда под знамето на НАТО или, во најмала рака, ќе ги координираат своите активности со интегриран воената структура и политичарите Институциите на НАТО, на почетокот на октомври, раководството во Вашингтон јасно стави до знаење дека Алијансата нема да биде вклучена во никаква воена акција против Авганистан. За САД, брзината и ефикасноста во преземањето акција беа од големо значење. Задача за која не беше подготвена политиката за планирање на НАТО.

Според Џо Бала, ваквата политичка одлука на САД не е изненадувачка, а таа одлука на САД ја поврзува со искуството на Косово. Дополнително, голем дел од политичарите во САД сметаат дека распоредувањето на војниците на НАТО на Косово претставува неприфатлив пример за „војна по комитет“ (водена од воен комитет), со политичко мешање на страните во 19-тиот член. Алијансата беше спречена со брза и превентивна кампања. Дополнително, администрацијата на Буш не апелираше до НАТО во Авганистан, бидејќи не сакаше да се повтори ситуацијата од Косово, каде што менаџментот на САД стана предмет на критики од сојузниците.

Геир Лундестаг наоѓа објаснување за ваквата одлука на САД во потребата Вашингтон да има ексклузивна и единствена одговорност за операциите против талибанските влади и мрежите на Ал Каеда во Авганистан; да се води експедитивна војска со брзо и ефикасно постигнување на целта и да се исполни целта „беше неопходно да се елиминира секоја можност за повторување на сложените процедури на војување што беа применети на Косово. „Всушност, поради тоа не се предвидува никаква улога на НАТО“, објаснува Лундестаг.

На администрацијата на Буш и беше јасно дека борбата против тероризмот ќе бара најширока можна поддршка. Тони Блер конкретно стави до знаење дека Британија ќе соработува со САД онолку колку што Вашингтон ќе дозволи. Ваквата реторика остави впечаток дека повторно е воспоставена хармонијата во трансатлантските односи и дека сојузниците во рамките на Северноатлантската алијанса се подготвени да најдат компромис за трасирање на патот на Алијансата.

Дури и Русија со Владимир Путин, кој имаше огромни замерки на односот на политичарите кон НАТО, стана дел од антитерористичката коалиција. Русија не само што ја даде својата поддршка за каква било одмазда против САД, туку даде и важен конкретен придонес, нудејќи им на САД користење на руски контролни бази во Централна Азија и пристап до руски разузнавачки извори во Авганистан. Во поддршка на антитерористичката коалиција, предводена од САД, се вклучени и други големи регионални сили како Кина, Индија и Пакистан. Целата сцена на меѓународните односи во овој период даде слика за една нова структура во меѓународната заедница, која не се потпира на пишани правила, норми и кодекси на однесување, пријателството и поврзаноста во борбата против асиметричната закана што му се заканува на светот. Се чини дека ниту еден надворешен фактор нема никакво влијание врз позиционирањето на НАТО на променетата меѓународна безбедносна сцена.

Сепак, набрзо стана јасно дека политичарите во САД имаат само неколку сојузници. Единствената значајна помош од сојузник на НАТО во воената кампања, очекувано, доаѓа од Британија. Улогата на останатите европски земји беше мала и може да се каже дека е незначителна, а сепак САД за краток период успеаја да го соборат талибанскиот режим. Учеството на други земји во воените операции против Авганистан се вршеше на билатерална основа и секогаш на сметка на САД. Иако таквиот пристап е

разбирлив во оперативна смисла (поради искуството на Косово), за многу Европејци тој претставува ад-хок „коалиција на оние кои сакаат да учествуваат“, но не и сериозен обид за мобилизирање сила преку мултилатерални институции. - печат кој беше истакнат со коментари за Доналд Рамсфелд рече дека „мисијата ја дефинира коалицијата и дека коалицијата не смее да ја дефинира мисијата“.⁴⁰

Сепак, многу Европејци не беа задоволни од малата улога на Алијансата во одговорот на нападите од 11 септември. Од европските реакции се добива впечаток дека третманот на САД се толкува како одраз на унилатерализам и ароганција. До одреден степен, оваа nelaгодност кај Европејците произлегува од фактот што воената операција не одговара на концептот на Алијансата - обединување против заедничкиот непријател. Слабоста на европските држави, всушност, доведе до нов бран на национализам. Америка покажува дека е воено супериорна. Таа дури докажува дека е подготвена да се соочи со жртви од сопствените редови во одбраната на американската чест, безбедноста и во борбата против меѓународниот тероризам.⁴¹ Оваа подготвеност за САД покажува дека може без Европа, но дали Европа може без САД? Војната во Авганистан беше нова причина повторно да се отвори прашањето за улогата на Алијансата во 21 век.

Според Ховорт и Келер, терористичките напади од 11 септември во Њујорк и Вашингтон ја наметнаа потрагата по нова, реструктурирана Алијанса во периодот по Студената војна на уште покомплексен начин.⁴² Новиот проблем што беше создаден беше препознаен во подемот на националната држава и нејзините вистински интереси на сметка на трансатлантските и другите меѓународни институции. Либерализмот почнува да наликува на утопија, додека реалистите ги потврдуваат своите тези. За Европа, која почива на либерална концепција, случајот со Авганистан беше почеток на стравот за позицијата и моќта на САД во однос на Европа. Уште еднаш, сите напори на двете страни во Атлантикот се насочени кон зближување на сојузниците и изнаоѓање нов компромис. Договорот што ќе биде потпишан меѓу НАТО и Европската унија познат како „Берлин

⁴⁰ Menon, Anand and Lipkin, Jonathan, European Attitudes Towards Transatlantic Relations 2000-2003: An Analytical Survey, May 2003, <http://notre-europe.asso.fr/IMG/pdf/Etud26-en.pdf> datum na pristapuvawe 30.01.2006, str 9

⁴¹ Lundestad, Geir, The United States and Western Europe since 1945, Oxford University Press, New York, 2003, str 274

⁴² Howorth, Jolyon & Keeler, T.S. John, (eds), Defending Europe: The EU, NATO, and the Quest for European Autonomy (Europe in Transition: The NYU European Studies Series), Palgrave Macmillan, New York, 2003, str 12

плус“ донекаде ќе ги намали тензиите. Причината е што овој договор не влијае на рedefинирање на односите во НАТО, туку влијае на рedefинирање на односите меѓу НАТО и ЕУ.

4.2.4 НАТО мисијата во Ирак

Мисијата на НАТО во Ирак (НМИ) е неборбена советодавна мисија и за градење капацитети која му помага на Ирак да изгради поодржливи, транспарентни, инклузивни и ефективни безбедносни институции и вооружени сили, така што самите Ирачани ќе можат да ја стабилизираат својата земја, да се борат против тероризмот. Мисијата беше лансирана на Самитот на НАТО во Брисел во јули 2018 година, на барање на владата на Ирак, а формирана во октомври 2018 година.

НАТО мисијата во Ирак е дизајнирана да помогне во зајакнувањето на ирачките безбедносни институции и сили, така што тие самите можат да го спречат враќањето на ИСИС, да се борат против тероризмот и да ја стабилизираат нивната земја.

Мисијата целосно го интегрира цивилниот и воениот персонал и тесно соработува со другите меѓународни актери на теренот. НМИ ги надополнува пошироките меѓународни напори да му помогне на Ирак да го искорени тероризмот и да промовира стабилност. За да се постигне ова, НАТО ги советува релевантните ирачки службеници за одбрана и безбедност во нивното министерство за одбрана, Канцеларијата на советникот за национална безбедност и Националниот оперативен центар на премиерот. Мисијата, исто така, ги советува професионалните воено образовни институции во Ирак во поширокото подрачје на Багдад. Специфичните области во фокусот вклучуваат политика и стратегија; генерирање и развој на сила; менаџирање со ресурси; Жените, мирот и безбедноста; развој на лидерство; и добро владеење во безбедносниот сектор.

Во февруари 2021 година, министрите за одбрана на НАТО одлучија да ја прошират мисијата на НАТО, по барање на ирачката влада. Секое проширување на мисијата ќе биде постепено и ќе се врши на барање на Ирак. Сите напори на НМИ се спроведуваат со согласност на ирачката влада и се спроведуваат со целосно почитување на суверенитетот и територијалниот интегритет на Ирак. НАТО не го распоредува својот персонал заедно со ирачките сили за време на борбените операции и обучува само членови на ирачките безбедносни сили под директна и ефективна контрола на владата на Ирак. НАТО не го

распоредува својот персонал заедно со ирачките сили за време на борбените операции и обучува само членови на ирачките безбедносни сили под директна и ефективна контрола на владата на Ирак. Понатаму, мисијата ги интегрира родовите перспективи во текот на нејзините активности, со родовиот советник распореден како дел од високата советничка група. Мисијата на НАТО во Ирак придонесува во:

- борбата против тероризмот, помагајќи му на Ирак да ги зајакне своите безбедносни институции и вооружени сили и да ја стабилизираат нивната земја;
- го советува ирачкото Министерство за одбрана, Канцеларијата на советникот за национална безбедност, Националниот оперативен центар на премиерот и образовните институции за национална безбедност да изградат поодржливи, транспарентни, инклузивни и ефективни безбедносни институции и структури.
- дава инструкции за владеењето на правото, правото за вооружени конфликти, борбата против корупцијата, заштитата на цивилите, децата и вооружените конфликти и агендата за жени, мир и безбедност.

е неборбена мисија заснована на партнерство и инклузивност, како и на целосно почитување на суверенитетот, независноста и територијалниот интегритет на Ирак.⁴³

Некаде меѓу Кабул и Багдад, САД и Европа се губат една во друга. Всушност, не се изгубени само САД и Европа. Европските земји се губат меѓу Кабул и Багдад. Во сите анализи, со право, случајот со Ирак се претставува како причина за најголемата криза што некогаш постоела меѓу атлантските сојузници. Причината не беше само во различните стратегии на САД и Европа во однос на ирачкото прашање, посуштинската причина беше во различните надворешни политики на европските земји, Унијата која е и членка на НАТО.

На почетокот, кога САД ја објавија својата стратегија за борба против тероризмот, остатокот од Западот им се придружи на Американците под познатото мото од Ле Монд: „Не смееме сите да бидеме Американци“. Сепак, војната против тероризмот се претвори во криза на Запад. Соочен со проблемот како да се бори против апстрактната именка - терор - Западот не се обединува заедно, како што тоа го правеше во текот на 40-тите против Сталин и неговата Црвена армија; се дели поради сериозни недоразбирања. Тензиите што се појавија во текот на зимскиот период 2002-2003 година во однос на Ирак

⁴³ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166936.htm

се нагласени од она што денес е познато како „Атлантска поделба“⁴⁴. Администрацијата на Буш одлучи дека „војната против тероризмот“ бара војна против Ирак, додека повеќето Европејци не се согласуваат со тоа. До пролетта 2003 година, беше создадена ситуација во која Франција активно бараше гласови против Америка во Советот за безбедност на ОН, во врска со прашање поврзано со војната и мирот, кои Американците сметаат дека се од витално значење за нивната национална безбедност.⁴⁵

Француската проактивна надворешна политика, исто така, доведе до поделба меѓу европските земји. Поделбите што се појавија во Европа во однос на Ирак често се опишуваат како дихотомија меѓу „старите Европејци“ кои гравитираат околу француско-германската оиска и „новите Европејци“, т.е. поранешните комунистички земји од Централна и Источна Кина Европа, како и Британија, Шпанија и Италија, која се става во позиција да ги поддржува политичарите во Вашингтон. Во делата кои ги проучуваат трансатлантските односи, акцентот неминовно е ставен и на овој проблем. Но, дали оваа дихотомија „Старо-Нова Европа“ е толку јасно изразена како што изгледа? Всушност, дури и Доналд Рамсфелд, за кого често се смета дека е одговорен за именување и негување на поделбите во Европа, не ги посочува поделбите на толку јасен и одлучен начин. Се почитува очигледниот факт дека двата европски табори се всушност многу поразновидни на внатрешен план, отколку што може да се предвиди со таква дихотомија.

Голем дел од дискурсот за „Стара Европа“ е се однесува на германско-францускиот отпор кон Вашингтон. Сепак, во краткорочна перспектива, сè уште не е јасно колку долго ќе трае германското отстапување од табуто на Атлантикот, со оглед на историските врски меѓу САД и Германија. Во исто време, некои од т.н „Новите Европејци“ или тие го менуваат својот курс, како Чешка или Словенија, кои всушност никогаш не биле категорично критички настроени кон САД, дури ни силните атлантисти. На крајот, целиот проблем се сведува на националните интереси во однос на меѓународната политика на земјите членки на ЕУ (а во исто време и членки на НАТО) кои, всушност, треба да градат заедничка надворешна и безбедносна политика. Случајот со Ирак покажува колку големи разлики постојат меѓу Европејците, кои секако имаат

⁴⁴ Cohen-Tanugi, Laurent, Holloch A. George Jr., (translator), *An Alliance at Risk: The United States and Europe since September 11*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 2003, str xi

⁴⁵ Ash, G. Timothy, *Free World: America, Europe, and the Surprising Future of the West*, Random House, New York, 2004, str 8

огромно негативно влијание и на трансатлантските односи. Проблемот со Ирак и разликите во однос на решението на ирачкиот проблем се поставуваат уште од времето на војската против тероризмот. Сепак, и покрај брзиот пораз на Садам и ослободувањето на Кувајт, Западот сепак ја гледаше ирачката држава како закана. До 1996 година, многу Европејци, од кои најгласните беа Французите, беа загрижени дека санкциите нема да можат да го урнат режимот на Садам или да го постигнат неговото однесување во согласност со резолуциите на ОН. Садам покажа континуирана способност да постои, дури и да напредува и лично и политички во услови на санкции, што меѓу Ирачаните се смета за причина за нивното страдање и истовремено го поттикнува антизападно чувство кај Арапскиот свет. Единственото долгорочно решение, според Французите, се состои во идеи за постепена реинтеграција на Ирак во меѓународната заедница, преку трговија, инвестиции и дипломатски односи.

Признавајќи дека Садам е диктатор и дека претставува опасност, му пречи што неговиот воен капацитет беше оштетен до таков степен за време на воените операции во Персискиот Залив и преку санкции, што постоеше минимален ризик за меѓународната безбедност, доколку Ирак постепено се развива економски. Голем број Американци се согласуваат дека рестриктивната политика не функционира добро, но ставот и на администрацијата на Клинтон и на нејзините критичари, од редовните републиканци, се состои во наодите дека вклучувањето на Ирак во меѓународната заедница ќе има полош исход. Според нив, режимот на Садам ги загрозил западните интереси во Заливот. Во такви околности, слабата контрола врз неговите програми за вооружување, или недостатокот на трговски и инвестициски врски, ќе овозможат само доволно време и простор, што му требаше на Садам, за негово повторно вооружување.

Оттука, основната дебата во САД не беше насочена кон тоа дали да се задржи или да се напушти рестриктивната политика. Таа одговори на прашањето дали да се оживее таа политика преку соработка со Европа и соседните земји за Ирак или да се замени со проактивна политика која ќе го собори режимот на Садам.

Кон крајот на мандатот на Клинтон, неуспехот да се постигне договор за Ирак се претвори во едно од најсериозните прашања, што предизвика поделеност во Алијансата. Соочувањето со кој бил присутен во ОН остава чувство на незадоволство и предавство што сериозно ја нарушува формулацијата од двете страни на Атлантикот во

добри намери на „другата страна“, како и верувањето дека ОН може ефикасно да се справи со проблемот на она што е Ирак . Таквата ситуација имаше сериозно влијание врз поделбата во однос на Ирак, која се случи кон крајот на 2002 година.⁴⁶

Можноста за целосна инвазија на Ирак и идејата за напуштање на потрагата по консензус во ОН и преземање унилатерални дејствија пред 11 септември, не беше алтернатива за ниту една од администрациите на САД.⁴⁷ Сепак, по терористичките напади од 11 септември, санкциите против Ирак претставуваа „мека опција“ за американската администрација. Во пракса, всушност, излегува дека санкциите остануваат моќен инструмент кој обично претставува многу поефективно средство за предизвикување сиромаштија за невините, отколку што претставува инструмент за изнудување послушност од диктатурата.

Сепак, можниот потенцијал на биолошко, хемиско и нуклеарно оружје на Ирак, заедно со доказите за серија територијални агресији извршени од Садам Хусеин, ја дефинираа агендата на САД кон крајот на 2002 и почетокот на 2003 година. Дека воената акција против Ирак е сериозна опција за САД беше јасно наведено во обраќањето на Буш на Генералното собрание на ОН на 12 септември 2002 година. На свој начин конверзија, почнувајќи со инвазијата на Куввајт во 1990 година и последователното влијание врз меѓународната заедница, што доведе до неуспех, во однос на спроведувањето на обврските предвидени со резолуцијата на ОН, Буш оцени дека режимот на Садам Хусеин претставува „агресивна закана. со кои ТОЈ требаше да се справи“. Тој додаде дека ако Багдад не ги исполни резолуциите за ОН, „режимот кој го загуби својот легитимитет, исто така ќе ја изгуби својата моќ“.⁴⁸

Со Резолуцијата 1441, усвоена од Советот за безбедност, на 8 ноември истата година со 15 гласа „за“ и ниту еден глас против, ТОЈ официјално оценува дека режимот на Хусеин е одговорен за неисполнувањето на претходните резолуции, а особено за неовозможување на инспекторите за оружје, непречен, безусловен и целосно слободен

⁴⁶ Gordon, Philip & Shapiro, Jeremy, *Allies At War: America, Europe and the Crisis Over Iraq*, Brookings Institution Book Inc, 2004, str 43

⁴⁷ Gordon, Philip & Shapiro, Jeremy, *Allies At War: America, Europe and the Crisis Over Iraq*, Brookings Institution Book Inc, 2004, str 44

⁴⁸ Hodge, C. Carl, *Atlanticism for a New Century: The Rise, Triumph, and Decline of NATO* (Prentice Hall Studies in International Relations), Pearson Education Inc, 2005, str 93

пристап до сите објекти кои би можеле да произведуваат или складираат оружје за масовно уништување. Резолуцијата го повтори предупредувањето дека Ирак „ќе се соочи со сериозни последици поради континуираното неисполнување на своите обврски“ и побара од Багдад без никакво одлагање да им даде пристап до Комисијата за мониторинг, инспекторите на ОН и Меѓународната агенција за атомска енергија (МААЕ).

Во есента 2002 година, немаше сомнеж дека администрацијата на Буш планира решително да се справи со Ирак. Буш го истакна овој став и за време на самитот на НАТО во Прага, каде истакна дека доколку Алијансата не ги развие своите капацитети, кои ќе овозможат операции на територии надвор од Европа, нејзината релевантност за новите безбедносни предизвици ќе биде маргинализирана. Клучното прашање е дали Резолуцијата 1441 одобрува воена акција во услови кога Багдад спроведува низа тактички чекори во однос на инспекциите. Меѓутоа, кога Франција ќе го потврди својот став, според кој ќе биде потребна дополнителна резолуција со цел да се дефинираат јасните последици од неприфаќањето на одредбите од Резолуцијата 1441 - што всушност претставуваше зголемување на позицијата на Германија - а владата на Блер повика на разбирање од партиите на Европа кон позицијата на Вашингтон се создадоа услови за уништување на единството на НАТО.

Тензиите меѓу трансатлантските сојузници кулминираа во Советот за безбедност на ОН. Франција и Германија ги зајакнаа своите позиции во Ирак. Додека САД се надеваа дека Советот за безбедност ќе донесе резолуција со која ќе се потврди дека Ирак продолжува да ја прекршува резолуцијата 1441, а со тоа и војската против Ирак ќе биде легализирана, Ирак се закани дека ќе стави вето. Не само што ѝ се закани на Франција со право на вето, туку и ја започна борбата со мобилизирање на мнозинството други членови на Советот за безбедност да им се спротивстават на САД. Франција го нападна Вашингтон со сите сили. Францускиот министер за надворешни работи Доминик де Вилпен на прес-конференцијата по состанокот на Советот за безбедност изјави дека „ако САД го нападнаат Ирак, тоа ќе претставува „победа на законот на најсилните“.⁴⁹

Во Советот за безбедност Франција доби поддршка од Русија и Кина. Истиот став го зазедоа и неколку непостојани членки на Советот за безбедност на чело со

⁴⁹ Andrews, M. David (ed.), *The Atlantic Alliance Under Stress: US-European Relations after Iraq*, Cambridge University Press, 2005, str 42

Германија. Меѓутоа, дипломатската активност на Франција доби поддршка и од арапските земји. Франција се стави во улога на заштитник на оние кои сакаа да ја ограничат американската „суперсила“ и со тоа најдиректно застапа против надворешната политика на САД и прашањето кое беше од огромно значење за Вашингтон. Оваа конфронтација меѓу Париз и Вашингтон ќе резултира со поделба и во ЕУ.⁵⁰

Франција, поддржана од Германија, не само што се спротивстави на резолуцијата во Советот за безбедност со која се одобрува почетокот на американските воени операции против Ирак, туку и одби да дозволи испраќање на воздухопловните сили за предвременно предупредување на НАТО и „Патриот“ противракетни проектили, кои требаше да ја заштитат Турција од странски напад врз Ирак. Ова дополнително ќе го продлабочи јазот во Атлантската алијанса.

Италија, Шпанија, Португалија, Холандија, Данска и Ирска, како и многу земји од Централна и Источна Европа, ја покажаа својата поддршка за американско-британската позиција. Повеќето од овие земји беа традиционално блиски до САД и дефинитивно проатлантски ориентирани. На земјите од Централна и Источна Европа им пречи што САД им се главен заштитник и не сакаат да прават ништо што би им пречило на нивната интеграција во НАТО. Многу земји, на истокот, беа незадоволни од француската тенденција, која во поголема или помала мера ја наметнува идејата дека Париз зборува во име на целата ЕУ. Во рамките на ЕУ, Франција и Германија беа поддржани од Белгија, Грција и поранешните неутрални земји - Австрија, Шведска и Финска. Оваа група најмногу се залагаше за дипломатија и меѓународно право, против акции, особено против еднострано дејствија. Се бара на инспекторите во Ирак да им се даде потребното време да го завршат процесот на спроведување на инспекциите, барем додека не се постигне напредок.

Во услови кога се продлабочија тензиите меѓу САД и Франција, паралелно се зголемуваа и тензиите меѓу Европејците. Тензиите кулминираа со писмо за поддршка на САД од 30 јануари 2003 година, потпишано од осум европски влади (Британија, Шпанија, Италија, Полска, Унгарија, Данска, Португалија и Чешка). Во писмото се изразува солидарност со САД, истакнувајќи ги вредностите што го сочинуваат вистинскиот однос

⁵⁰ Lundestad, Geir, *The United States and Western Europe since 1945*, Oxford University Press, New York, 2003, str 276

меѓу САД и Европа. Се зборуваше за „храброста, великодушноста и предвидливоста“ на Америка и изразува поддршка за САД во нивните напори да го ослободат светот од опасноста од оружјето за масовно уништување на Садам. Хусеин.

Идејата за ова писмо е на новинарот Мајкл Гонзалес од Wall Street Journal Europe, кој не верува дека другите европски земји ја следат француско-германската визија за Ирак. Неговата иницијатива започна со италијанскиот премиер Силвио Берлускони, кој му предложи да напише статија за поддршка на проатлантските вредности. Му се допадна идејата на Берлускони, но сакаше да го поврзе со други лидери со слични ставови, такви што го контактирал шпанскиот премиер Азнар, кој пак контактирал со португалскиот премиер Баросо и со британскиот премиер Блер.⁵¹

На почетокот, Британија покажа мал ентузијазам за проектот, но бидејќи дипломатскиот советник на Азнар, Алберто Карнеро, напиша нешто што за британските претставници беше „добар текст“, Лондон се приклучи и го охрабри Панцит да се обрати до други водачи. За потпишување на текстот се согласуваат и Полска, Унгарија, Чешка и Данска. Од контактираните земји, само Холандија одби да потпише. Причината беше предизборната кампања. Текстот, на инсистирање на Британија, не се наоѓа само во Wall Street Journal Europe, туку и во главните весници во сите земји потписнички. Лидерите на Германија, Франција, Белгија и Луксембург, кои се изјаснуваат против војниците, не само што не биле поканети да го потпишат, туку не биле ниту информирани дека писмото се подготвува. Не се информирани ниту претседателството со ЕУ, ниту претседателот на ЕК, Романо Проди, ниту високиот претставник за надворешна политика на ЕУ, Хавиер Солана.

Целта на овој чин на осумте потписници не беше само израз на поддршка на САД во однос на прашањето за Ирак. Неконсултацијата со Франција и Германија има уште поголемо значење. Ова беше удар за позиционирањето на Франција и Германија како „мотор“ на евроинтеграциите. Само една недела пред објавувањето на писмото, Франција и Германија ја користат прославата по повод Елисејскиот договор за да ги потврдат своите европски лидерски позиции и да инсистираат на нивната посебна улога во обединувањето на Европа. Ширак и Шредер истакнаа дека „40 години секој чекор на

⁵¹ Gordon, Philip & Shapiro, Jeremy, *Allies At War: America, Europe and the Crisis Over Iraq*, Brookings Institution Book Inc, 2004, str 129

одлучување се правеше во Европа благодарение на моторот претставен од Германија и Франција... Искуството покажува дека кога Берлин и Париз ќе се договорат, Европа може да оди напред; ако не се согласат, Европа сама се откажува“.⁵²

Претпоставката дека Франција и Германија се природни лидери на Европа, предизвика отпор во Европа. Британија смета дека е подеднакво важна за иднината Европа, како и Франција и Германија, особено во надворешната политика. Шпанија, со својата растечка економија и врските со огромната област каде што се зборува шпански во светот, се смета за растечка европска сила, која заслужува да биде третирана како една од „големите момци“. Италија се спротивставуваше на фактот дека никој не беше третиран како еднаков и покрај нејзината огромна економска големина. И на сите помали земји им пречи што француско-германската визија за ЕУ им даде огромно значење во поголемите земји. Сите овие причини доведоа до дистанцирање на осумте европски земји од политичарите на Франција и Германија во однос на Ирак. Меѓутоа, внатре-европските тензии во однос на Ирак и начинот на кој треба да дејствуваат САД се рефлектираат и во односите меѓу Источна и Западна Европа. Објавувањето на писмото вознемири многу земји во Централна и Источна Европа, чии лидери се согласија со пораката на писмото, но не беа повикани да го потпишат. Конкретно, групата од 10 нови демократии - Албанија, Бугарија, Хрватска, Естонија, Латвија, Литванија, Македонија, Словачка, Словенија и Романија - познати како „Вилнус 10“ (по литванскиот град каде што ги започнаа напорите за влез во НАТО во мај 2000 година). Оваа група го наоѓа решението во својот текст за поддршка. Текстот на Вилнус 10 беше објавен на 5 февруари 2003 година. Како поранешни комунистички земји, од кои некои беа под советска доминација, лидерите кои го потпишаа текстот исто така стојат на фактот дека нивните земји исто така ја разбираат „опасноста од тиранијата и одговорноста на демократиите да ги бранат нивните заеднички вредности“. Се нагласува солидарноста на потписниците со САД и нивната решеност да ги спроведат резолуциите на Советот за безбедност со кои се бара разоружување на Садам Хусеин.

Според оваа поддршка, заклучокот за САД беше дека француската и германската влада се изолирани, а не САД.⁵³ Во последната недела од февруари, САД,

⁵² Gordon, Philip & Shapiro, Jeremy, *Allies At War: America, Europe and the Crisis Over Iraq*, Brookings Institution Book Inc, 2004, str 130

Велика Британија и Шпанија развија резолуција која ја дефинираше правната основа за воена акција, а Германија и Франција во исто време беше разработена алтернативна резолуција со која се бара зајакнување на режимот за инспекција на оружјето. По притисокот на јавноста од главните европски лидери, кои одговорноста главно и ја припишуваа на Франција со нејзините непопустливи ултиматуми за вето во Советот за безбедност, Франција одлучи да се повлече. Повлекувањето на втората резолуција стави крај на инспекциите на оружјето и улогата на Советот за безбедност во кризата, со што се создадоа услови за англо-американски напад врз Ирак и за брз пораз на неговите вооружени сили. Неоспорен факт е дека решителноста на администрацијата на Буш - по 11 септември - во голема мера беше причина за зголемениот гнев кај сојузниците во НАТО. Приоритетите во политиката на САД се менуваат во најголем степен во однос на политиката на другите сојузници.⁵⁴

Поделбата меѓу сојузниците конечно беше заокружена со одбивањето на Турција да им дозволи на американските војници да го нападнат северниот дел на Ирак од турска територија. Турција бара гаранција од своите сојузници дека во случај на напад ќе бидат ставени во одбрана од Турција. Партнерите во НАТО, значи, се соочени со најчудната конфронтација во историјата на Алијансата. За прашањето да и се помогне на Турција да се брани самостојно во случај на воена акција, не беше потребна формална дозвола. Во таква евентуалност, според договорот од Вашингтон, постои можност за автоматско активирање на членот 5 од договорот. Но, и по овие прашања, разликите меѓу Франција и Германија, од една страна, и САД, од друга, постојано наметнуваа нова конфронтација. САД бараат од Анкара да се приклучи на коалицијата против Ирак, ветувајќи и воена и финансиска помош. Од друга страна, Франција и Германија и ветуваа помош на Турција во случај на напад, но во исто време на јазик на дипломатијата поставија ултиматум да не влегува во војска. Посредникот ја увери Турција дека ќе помогне, но во исто време потсети на 71 отсто од германската јавност кои се противат на војската.

⁵³ Andrews, M. David (ed.), *The Atlantic Alliance Under Stress: US-European Relations after Iraq*, Cambridge University Press, 2005, str 43

⁵⁴ Hodge, C. Carl, *Atlanticism for a New Century: The Rise, Triumph, and Decline of NATO* (Prentice Hall Studies in International Relations), Pearson Education Inc, 2005, str 96

Од друга страна, САД продолжуваат да се закануваат дека Алијансата ќе згасне без декларација за солидарност кон Турција. На крајот беше постигнат компромис со јазик за „одбранбена“ помош што беше прифатлива за Берлин, а одлуката беше донесена во Комитетот на НАТО за одбранбено планирање, каде Франција како водечка членка на Алијансата не припаѓа.

Без одлука во Советот за безбедност и без одлука во Советот на НАТО (каде најголеми противници беа Франција, Германија и Канада), на 20 март 2003 година, мултинационалната коалиција „Коалиција на подготвените“ предводена од САД ја започна инвазијата на Ирак. Овој чин предизвика сериозна дебата на меѓународната политичка сцена за легитимноста на оваа воена акција, како и за унилатерализмот на САД. Во своето излагање од 16 септември 2004 година, генералниот секретар на ОН, Кофи Анан, јавно изјави дека оваа операција, според повлекувањето на ОН, е нелегитимна.

Уште пред почетокот на воената акција против Ирак, јавноста во целиот свет беше против оваа војна. Но, САД, и покрај јавното мислење, одлучуваат да ја зголемат војската. И овој пат успеваат да остварат брза победа. Силите предводени од САД успеаја да го заземат Багдад на 9 април, а инвазијата на Ирак официјално заврши на 30 април. Сепак, предизвикот во Ирак да се создаде функционална држава и да се спроведат избори по падот на режимот на Садам Хусеин беше најтешкиот дел од задачата. Соочена со овој предизвик, администрацијата на Буш гледаше надвор од рамките на коалициите на мултинационалните сили. Администрацијата бара можност да и биде доделена улога во НАТО за помош во повоениот Ирак. Тимоти Еш за ваквиот третман на САД ќе изјави: Америка го отфрла НАТО што воено го добива, но го повикува да и помогне да не го изгуби мирот. Со оглед на силното противење на некои сојузници, предводени од Франција и Германија, во однос на трупите во Ирак, се очекуваше дека улогата на НАТО ќе биде сериозно ограничена. На 21 мај 2003 година, Советот на НАТО се согласи со барањето на Полска да обезбеди логистичка поддршка за дивизијата предводена од неа.

Официјализирањето на учеството на НАТО во изградбата на повоениот Ирак се случува на Самитот на НАТО во Истанбул (28-29 јуни 2004 г.). Всушност, иницијатор за поактивна улога на НАТО во Ирак повторно беа САД. Ставот на САД наидува на сериозно несогласување кај сојузниците кои се спротивставија на војниците во Ирак. Но, кон средината на 2004 година беше постигнат компромис НАТО да земе поактивно

учество во помагањето за стабилизирање на Ирак. На 28 јуни, како одговор на барањето на привремената влада во Ирак, претседателите на владите и земјите учеснички на самитот на НАТО во Истанбул се согласија владата на Ирак да понуди помош за НАТО. Помошта вклучува мисии за обука на безбедносните сили во Ирак, опрема и техничка помош. Сојузниците кои беа против војниците во Ирак (Германија, Франција, Грција, Белгија, Луксембург) не се против оваа одлука, но посочија дека нема да испраќаат офицери во Багдад како поддршка за програмата.

На почетокот на 2005 година, сè уште не беше јасно колку долго ќе траат активностите на НАТО во Ирак. Во тие околности, сепак, се чини дека најверојатно земјите на НАТО ќе изберат да ги фокусираат своите напори на мисијата ИСАФ во Авганистан. Новоизбраната влада во Шпанија, предводена од социјалистите, како резултат на ветувањето што го даде за време на предизборната кампања, ги повлече своите сили од коалицијата во Ирак во мај 2004 година, но потоа ги вклучи своите трупи во ИСАФ. Ова беше добар пример за останатите сојузници. Примерот на Шпанија го следеа во 2005 година Португалија и Холандија, во 2006 година Италија, а во 2007 година Словачка и Литванија. Сè уште нема решение за ирачкото прашање и тоа продолжува да биде главниот проблем со кој се соочува Америка.

Трансатлантската поделба околу ирачкото прашање беше една од најдраматичните причини за отворен конфликт меѓу сојузниците од времето на основањето на НАТО. Дипломатските несогласувања за Ирак беа предизвикани од најсериозната трансатлантска криза. До почетокот на војската, односите меѓу САД и некои водечки европски земји беа толку затегнати што иднината на Алијансата беше доведена во прашање. Според Гордон и Шапиро, наспроти структурните, но и културните разлики, предизвика поделба меѓу Американците и Европејците во однос на Ирак.

Француско-германската потреба за доминација со ЕУ ја покажа својата моќ со оспорување на хегемонијата на американската „хипермоќ“. Франција особено им се спротивставуваше на САД во секоја прилика. Ветото во Советот за безбедност на ОН во март 2003 година во врска со резолуцијата со која се одобрува употребата на сила за отстранување на режимот на Садам Хусеин го симболизира дистанцирањето на „Стара Европа“ од Америка. Агресивната реторика на Буш одразуваше вредности и перспективи кои беа непознати за новообединетата Европа. Војната против Ирак, која следи по застојот

во Советот за безбедност, дополнително ги отуѓува Франција и Германија од американските политичари, а особено од јавноста, дури и во земјите-членки на НАТО, кои го прифаќаат американското лидерство во напорите за отстранување на режимот на Садам Хусеин.⁵⁵

Дополнително, секоја од овие земји претставува „немачен актер на светската сцена“ каде што „Германија е во потрага по идентитет, бидејќи предизвика две светски војни и бидејќи претрпе територијална поделба за време на Студената војна; Франција е во потрага по меѓународно признавање и се обидува да ја замени изгубената територијална империја со империја на влијание; Русија се стреми да ја уништи единствената преостаната светска суперсила и да врати дел од својата поранешна моќ и престиж“. За овој сојуз меѓу Франција, Германија и Русија пишува и Дејвид Калео, нарекувајќи го „Триполарна Паневропа“. Дополнително, интересот на Германија за приближување кон Русија лежи во чисто економски причини, додека политиката на Франција се заснова на подобрување на сопствената позиција во меѓународните односи преку градење партнерски односи со Русија.⁵⁶

Сепак, клучниот фактор за раздор меѓу европските земји, со огромно влијание врз трансатлантските односи, беше наметнатото француско-германско лидерство со Унијата преку декларацијата на Ширак и Шредер. Оваа нова реторика, рече тој, не само лидерите на новите, туку и старите европски земји членки на Унијата (покрај притисокот од јавното мислење) да застанат зад политичарите на САД, најголемата светска велесила, која не им се наметнува и принудени, што во минатото немаше никакви последици, а во иднина можеа да очекуваат заштита од евентуална хегемонија од Франција, Германија или Русија. Сето тоа придонесе новите членки на Европската унија, предводени од Британија, да градат сопствена безбедносна политика преку зближување и партнерство со САД наместо преку Брисел.

Некои автори сметаат дека причината за кризата во трансатлантските односи лежи во формирањето на независни коалиции надвор од рамките на Алијансата. Иако преседанот беше направен со Авганистан, Ирак беше првиот чекор кон воспоставување на

⁵⁵ Gordon, Philip & Shapiro, Jeremy, *Allies At War: America, Europe and the Crisis Over Iraq*, Brookings Institution Book Inc, 2004, str 155

⁵⁶ Joo, Balazs, *The changing nature of the U.S. alliance system through major armed conflicts in the post-cold war era with special regard to the transatlantic relations*, 2005 <http://www.iehei.org/bibliotheque/memoires/JOO.pdf>, str 22

новото владеење. Клучот за дистанцирање на Франција и Германија и нивната политика за водење антивоени кампањи е, всушност, навредливата политика на Стејт депарментот. За време на подготовките за војниците во Ирак, изјавите на официјалните претставници на САД јасно укажуваа дека секогаш кога ќе биде можно, силите на САД ќе се обидат да одговорат на барања за воена моќ заедно со останатите земји. Овие одговори може да бидат во форма на ад хок коалиции или билатерални активности со други земји и со или без мандати или согласност од ОН, НАТО или други меѓународни тела.⁵⁷

Според Кембел, најновиот пристап кон САД, иако сè уште не е во голема мера дефиниран, му овозможува на Вашингтон да надмине некои типични проблеми што произлегуваат од мултилатералните воени сојузи и да им овозможи да се навикнат на нив.коалиции за краток временски период, како и дефинирање на условите според кои членовите треба да ги извршуваат своите итни задачи.⁵⁸

Меѓутоа, таквиот пристап предизвикува очигледни ризици и тешкотии. САД, иако преку коалиција го соборуваат режимот на Садам, бараат помош од НАТО за спроведување на мирот. Овој потег на САД, во некои анализи се толкува како чекор за намалување на финансиските загуби што ги претрпе САД, а други го толкуваат како чекор кон легализација на целата акција, што наидува на силен отпор. Повеќето аналитичари, сепак, се согласуваат со фактот дека коалициите придонесуваат за справување со актуелните закани, но, всушност, тие не можат да ги заменат сојузите на долг рок. Воените сојузи имаат свои карактеристики и инструменти. Тие ќе се засноваат на стратешка доверба и заеднички безбедносни интереси во одреден временски период со големи политички и воени инвестиции. Овие групи им овозможуваат на своите членови да се справат со агресија и закани на нивната територија и нудат можности за остварување на други фундаментални интереси. Во оваа смисла, сојузите и коалициите можат да се надополнуваат едни со други, при што коалициите функционираат повеќе како еднократни договори за конкретни прашања.

Сепак, и покрај сите разлики со кои се соочуваат сојузниците, Трансатлантската алијанса е присутна во Ирак и се обидува да ја развие ирачката армија.

⁵⁷ Joo, Balazs, The changing nature of the U.S. alliance system through major armed conflicts in the post-cold war era with special regard to the transatlantic relations, 2005

⁵⁸ Campbell, M. Kurt, The end of Alliances? Not so fast, Washington Quarterly, Spring 2004, str 153

Напорите во НАТО се насочени кон формирање на воен персонал и офицери. Официјалните претставници од администрацијата на Буш, исто така, ја поддржуваат мисијата на НАТО како средство со кое Алијансата може да се охрабри да се трансформира во расположлива сила, која ќе биде вклучена на меѓународно ниво. Другите сојузници на НАТО кои одбиваат да испратат инструктори во Ирак, сепак, нудат опрема, финансиски ресурси или обука надвор од границата со Ирак. На долг период, НАТО, сепак, во основа ќе остане вклучен во Ирак, пред да се реши недостатокот на поддршка од ОН и пошироката меѓународна заедница.

4.2.5 НАТО мисијата во Либија

По таргетирањето на цивилите од страна на режимот на Гадафи во февруари 2011 година, НАТО одговори на повикот на Обединетите нации (ОН) до меѓународната заедница да го заштити либискиот народ. Во март 2011 година, коалицијата на сојузниците и партнерите на НАТО почна да спроведува ембарго за оружје, одржувајќи зона на забранети летови и ги штити цивилите и цивилните населени области од напад или закана од напад во Либија во рамките на операцијата.⁵⁹ НАТО ја презеде контролата врз сите воени операции за Либија, според резолуциите 1970 и 1973 на Советот за безбедност на Обединетите нации на 31 март 2011 година. Операцијата Единствен заштитник (Unified Protector) се состоеше од три елементи: ембарго за оружје, зона за забранети летови и акции за заштита на цивилите од напади или закана од напад. Оваа мисија заврши на 31 октомври 2011 година во 23:59 часот по локално либиско време. Операцијата „Унифициран заштитник“ е спроведена според Поглавје седум од Повелбата на ОН. Резолуциите на Советот за безбедност на ОН 1970, 1973 и 2009 се однесуваат на мисијата на НАТО. Дванаесет држави (Белгија, Бугарија, Канада, Франција, Грција, Италија, Холандија, Шпанија, Романија, Турција, Обединетото Кралство и Соединетите Држави) обезбедија поморски средства за спроведување на ембаргото, поддржани од поморски патролни авиони. Воените капацитети вклучени во мисијата вклучуваат бродови за снабдување, фрегати, уништувачи, подморници, амфибиски јуришни бродови (исто така наречени доковите на платформата за слетување) и носачи на авиони.

⁵⁹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_71652.htm

Во својот врв, 21 поморски средства му беа доделени на НАТО за поддршка на операцијата. На 29 септември 2011 година, десет држави обезбедуваат дванаесет поморски средства за ембаргото. Бродовите кои имаат за цел да транзитираат низ зоната на ембаргото треба да го известат НАТО за нивниот товар и дестинација како што е наведено во пораката за предупредување за навигација. Врз основа на информациите обезбедени од транзитните бродови, вклучително и преку системот за автоматска идентификација на бродовите (кој обезбедува основни информации за брзината, позицијата, курсот и дестинацијата), како и средствата за надзор и разузнавање, НАТО ја потврдува активноста на бродовите во регионот што се одвојува легитимен комерцијален, хуманитарен и приватен сообраќај од сомнителни пловни објекти кои налагаат поблиска проверка. Сомнителните пловни објекти се пречекуваат со радио, а доколку не можат да дадат задоволителни информации за нивниот товар, бродовите на НАТО се овластени да ги пресретнат. Како последно средство, тимовите за качување на НАТО се овластени да употребат сила за да добијат пристап до бродот за да го прегледаат дневникот на бродот, списокот на екипажот и карго манифестот. Досега сите пансиони беа без противници. Ако се најде оружје, платеници или сродни материјали или ако постојат причини да се верува дека бродот или неговиот товар ќе се користат за поддршка на напади врз цивили, директно или индиректно, на бродот и на неговиот екипаж може да им се ускрати правото да продолжат да нивната дестинација. До 30 септември 2011 година, вкупно 2862 пловни објекти се преплавени, а 293 се качиле. На 11 бродови им беше забрането да транзитираат до или од либиските пристаништа затоа што претставуваат ризик за цивилното население. Безбедност на животот на море: Сите поморски единици на НАТО се целосно свесни за нивните одговорности во однос на Меѓународното поморско право во врска со безбедноста на животот на море (SOLAS). Бродовите на НАТО ќе сторат сè што можат за да одговорат на повиците за помош и да пружат помош кога е потребно, што го правела во неколку прилики за време на операцијата. Свкупно, бродовите на НАТО директно помогнаа во спасувањето на повеќе од 600 луѓе во неволја на море. Преку координација со националните власти и крајбрежната стража, НАТО го олесни спасувањето на уште стотици.⁶⁰

⁶⁰ Operation Unified Protector Final Mission Stats 02 November 2011

4.2.6 НАТО мисијата во Сирија

Во последните години од сириската криза, неподготвеноста на државите од НАТО да преземат решителна акција за да ги обезбедат сопствените интереси и да ги заштитат животите на Сирија, имаше драстични последици и во Сирија и во поширокиот регион. Онаму каде што членките на НАТО покажаа неодлучност и одбивање да се ангажираат, нивните геополитички ривали, Иран и Русија, го искористија моментот и го зацементираа своето влијание. Техеран и Москва не само што го реанимираа режимот на Асад, туку и ја зајакнаа нивната способност да ги унапредат своите интереси низ Блискиот Исток. Сириските платеници регрутирани од Русија сега се борат во Либија, Москва им се додворува на американските сојузници на Блискиот исток и членките на НАТО во Европа, а милициите поддржани од Иран се зацврстија на ударна оддалеченост од Израел. Сепак, новата американска администрација има можност да го смени овој тренд. Бидејќи режимот е предизвикан од осакатувачка економска криза, од суштинско значење е САД да капитализираат од овие околности и да ги здружат сојузниците на НАТО околу колективниот пристап во Сирија што ќе ги обезбеди нивните интереси и ќе ја зајакне регионалната безбедност.⁶¹

Режимот во Дамаск брзо ги исцрпува своите ресурси и финансии по речиси една деценија конфликт. Агресивните санкции на САД и ЕУ против внатрешниот круг на режимот продолжуваат да ја разоткриваат несоодветноста на режимот и потпирањето на странските сојузници за економски опстанок. Како што ситуацијата во Сирија станува посложена, Сирија бара од истомислениците сојузници да споделуваат колективен политички пристап, како што беше случајот во првите години од сириската криза. Кохезивен пристап со коалиција на истомисленици на НАТО држави значи дека таа политика за Сирија може да биде повеќе од збирот на нејзините делови. Ова е од суштинско значење во однос на меѓународниот напор кон сириската криза и трендот на регионална нормализација.

Неактивноста во Сирија е политички чин сам по себе, а последната деценија на насилство во Сирија ја покажува нејзината цена. Пасивноста на водечките членки на

⁶¹ The consequences of inaction US AND NATO SYRIA POLICY, p.1 November,2020

НАТО во однос на сирискиот режим создаде услови што овозможија влошување на регионалната безбедност и остави празен простор за другите подготвени актери - како што се Русија и Иран - решително да го прошират своето влијание на Блискиот Исток. Секој ефективен политички притисок врз сојузниците на Асад функционираше кохезивно за да се обезбеди траен пораз на ИСИС, радикалната група сега покажува знаци на повторно оживување. Слично на тоа, дури во 2018 година, САД и Велика Британија помагаа во спротивставувањето на нестабилноста во јужна Сирија преку низа механизми за поддршка на вооружената опозиција, граѓанското општество и локалните посредници на моќта. На политички фронт, усвојувањето на членките на НАТО во однос на нивните цели и ултиматуми. Недејствувањето на амбивалентноста на режимот кон „дрвените линии“ го охрабри режимот да продолжи да спроведува акти на насилство против сирискиот народ, вклучително и напади со хемиско оружје и други злосторства. Бидејќи меѓународната заедница се соочува со нова американска администрација под избраниот претседател Џо Бајден, од суштинско значење е да се размислува за последиците од претходната политика за Сирија и цената на неактивноста за информирање на идните политички одлуки.⁶²

Откажувањето на САД од Сирија поттикна зголемена нестабилност и за Сиријците и за нивните регионални соседи, со низа политички случувања кои ја покажуваат големата загуба на неактивноста. Брзото повлекување на американските воени позиции во североисточна Сирија во голема мера ја дестабилизираше областа - не само што доведе до борби меѓу силите поддржани од Турција и американските партнерски сили во Сириските демократски сили (SDF), туку и ја наруши способноста на меѓународната организациите да спроведат критична хуманитарна и стабилизациона програма. Во споредба со пред помалку од една година, ситуацијата е впечатлива - кога некогаш САД, нивните партнерски сили и коалицијата на европски и арапски САД и нивните сојузници го загубија своето влијание во политичкиот процес.

Во меѓувреме, Русија го доведе политичкиот процес во ќорсокак, дозволувајќи му на режимот да се фокусира на консолидирање на своите воени придобивки. Сепак, наместо да останат обединети, сојузниците на НАТО беа исплашени од руската агресија и нејзината помош за воената кампања на режимот на југ и ги повлекоа практично сите стабилизациони и хуманитарни иницијативи, со сериозни последици по животите на

⁶² Ibid, p.3 November,2020

Сиријците низ јужна Сирија, кои сè уште се чувствуваат на оваа ден. Присуството и активностите на Иран имаат високо дестабилизирачко влијание низ Сирија и поширокиот регион. Овој тренд треба да предизвика голема заедничка загриженост за членките на НАТО бидејќи ги загрозува сојузниците на НАТО и го дестабилизира регионот воопшто. Сепак, како што САД и нивните сојузници во НАТО се повлекоа, Иран се вклучи за да го заземе нивното место. Областа што треба да биде акутна загриженост за сојузниците во НАТО е тајната улога на Иран во јужна Сирија, каде што преку локалниот сириски Хезболах ја прошири мрежата на недозволени дроги, шверц со оружје и регрутирање нови борци за поддршка на своите локални милиции распоредени во непосредна близина на израелска граница. Присуството на Иран во јужна и источна Сирија продолжува да ја експлоатира порозната гранична зона со Ирак и Јордан, инјектирање нелегално оружје и наркотици на јорданската територија и создавајќи огромна прекугранична инфраструктура за шверц до и од Ирак. Овие активности ги дестабилизираа пограничните заедници и ефикасно ја нарушија сириско-ирачката граница особено.⁶³

Неактивноста доведе до далекусежни последици. Иран и Русија го проширија своето присуство на Блискиот Исток до прагот на критичните точки на НАТО. Милициите поддржани од Иран сега оперираат во опасна близина на Голанската висорамнина и границите станаа порозни преку шверцерски операции поддржани од Иран над јорданската и ирачката граница. Обезбедувањето на интересите на НАТО и безбедноста на неговите регионални партнери бара решителна колективна акција. Додека Русија се обидува да го зацементира своето влијание во Сирија како дел од нејзиниот агресивен експанзионизам низ Блискиот Исток, сојузниците на НАТО мора да се здружат како одговор. Тие мора да дејствуваат како колектив од сојузници со истомисленици, поголем од збирот на неговите делови, со цел заедно да се решат сложеноста на сириската криза.⁶⁴

⁶³ Ibid, p.3 November,2020

⁶⁴ Ibid p.3 November,2020

ПЕТТА ГЛАВА

5. КОЛЕКТИВНА БЕЗБЕДНОСНА ДОГОВОРНА

АЛИЈАНСА (Collective security treaty organization)

Колективната договорна безбедносна организација (CSTO) е организација која игра важна улога во безбедноста на Европа и Централна Азија.

Таа потекнува од периодот на распаѓање на Советскиот Сојуз со иницијатива за создавање што потекна од Русија. Договорот бил потпишан во Москва на 15-ти Мај 1992 година, со што била опфатена соработка на воен и политички план меѓу Ерменија, Казахстан, Киргистан, Русија, Таџикистан и Узбекистан.⁶⁵ Договорот се заснова на целите како што е зајакнувањето на мирот, интернационалната и регионалната безбедност и стабилност, заштитата на независноста на колективна основа, територијален интегритет и суверенитет на земјите членки.

Повелбата на организацијата ја потврдила желбата на сите земји-учеснички да се воздржат од употреба или закана со сила. На потписниците им е забрането да се приклучуваат на други воени сојузи.⁶⁶ По својата структура, организацијата има големи сличности со поранешниот СССР и во неа не се вклучени, нормално, земјите кои изразиле прозападни аспирации како Литванија, Латвија и Естонија. Намерата на Русија била да ја задржи соработката со земјите-членки и да спречи евентуален антагонизам од страна на членките кон неа. Повелбата на организацијата била признаена од страна на ОН, на 7 октомври, 2002 година од кога и официјално е почнала со работа.⁶⁷

Периодот по завршувањето на Втората Светска војна до крајот на 20 век е значаен по многу превирања на политичката сцена. Значајно е да се обележи создавањето на нови држави и нивна трансформација, експанзионистички и агресивни политики, создавање нови сојузи, контрола на владите со воспоставување нови договори, уривање

⁶⁵ Collective Security Treaty Organisation, n.d. <https://en.odkb-csto.org/25years/>.

⁶⁶ Obydenkova, Anastassia (23 November 2010). "Comparative regionalism: Eurasian cooperation and European integration. The case for neofunctionalism?". *Journal of Eurasian Studies*. 2 (2): 91

⁶⁷ Collective Security Treaty Organisation, n.d. <https://en.odkb-csto.org/25years/>.

режими, распаѓање на држави и формирање организации. Овие настани се резултати на причинско-последичните односи на меѓународната сцена.

Падот на комунизмот го одбележа и крајот на СССР, но го означил почетокот на новите безбедносни предизвици и формирање на нови воено политички организации, под многу нестабилни околности, со една цел за решавање на нови безбедносни прашања.

Основачкиот акт на организацијата е Договорот за колективна безбедност, со значителна кратка содржина, составен од единаесет членови што сочинети во една рамка што ги обврзува земјите што го потпишале. Преамбулата на договорот гласи:

Земјите членки кои се страни на овој Договор, отсега адресирани како „Земјите членки; Водени од декларациите за сувереност на независните држави; Земјите го предвид создавањето на вооружени сили на самите земјичленки; Преземајќи координирани мерки во интерес на одредбите за колективна безбедност; Препознавајќи ја потребата од строга имплементација на потпишаните договори кои ги опфаќаат намалувањето на вооружувањето, воените сили и зајакнувањето на довербата..“

Во првиот член од договорот, земјите потписнички се обврзуваат да ги решаваат спорите на мирољубив начин, без употреба на воена сила и се обврзуваат да бидат отворени ако постои иницијатива за создавање систем за колективна безбедност што се однесува на територијата на Европа и Азија.

Четвртиот член од Договорот за колективна безбедност е идентичен со познатиот член 5 на НАТО. Имено, членот 4 го пропишува начинот како биде протолкувана агресијата или загрозувањето на една или повеќе од земјите потписнички на Договорот. Овој член го опфаќа заедничкото решавање на безбедносните прашања кои вклучуваат директно загрозување на една или повеќе земји потписнички и ги обврзува на доставување соодветна поддршка на земјата или земјите каде што е потребно.

Договорот за колективна безбедност пропишува регулација во делот на дозвола за употребата на воената компонента на оваа организација. Членот 2 пропишува организирање консултации за решавање на безбедносни прашања, а членот 4 пропишува организирано и здружено решавање на безбедносните прашања кои директно ги засегаат државите членки, тогаш членот 6 пропишува да се изгласа согласност од претседателите на земјите-членки за ангажирањето на воените сили на Колективната безбедносна

договорна Алијанса. Воедно, членот го ограничува дејствувањето на воените сили надвор од територијата на земјите потписнички на Договорот, односно пропишува дека тие може да се употребат доколку се работи за операции во согласност со Повелбата на ОН.

5.1 Односите меѓу НАТО и ДОКБ

За анализа на односите меѓу двете организации, треба да се земат во предвид реалните состојби на две нивоа, макрониво- активностите на организациите, за да се создаде генерална слика за имплементација на одлуките и одредени примери за нивна соработка, и на микрониво- а тоа се билатералните и трилатерални договори меѓу државите што се членки на организациите. Се случува НАТО да не може да го постигне макро нивото со воено дипломатски елементи на организацијата и тоа успева да го постигне со билатерални договори меѓу своја земја членка со секоја земја членка на ДОКБ. Така НАТО успева да го прошири своето влијание во Централна Азија.

Од аспект на односите меѓу двете организации, тоа генерално може да се види од состојбата во Авганистан. НАТО, со свои трупи влезе во јануари, 2002 година за да се бори против тероризмот и Талибанците. Низ годините, никогаш не се појави официјална иницијатива од страна на ДОКБ за распоредување на свои сили или за соработка со НАТО. Се поставува прашањето зошто ДОКБ е инертна да се вклучи во напорите што ги дава НАТО во Авганистан. Одговорите се повеќе, а најочигледна причина е тоа што кога Советот за безбедност при ОН го одобри влезот на НАТО силите во Авганистан, ДОКБ не била развиена на ниво на организација туку важел Регионалниот безбедносен договор меѓу земјите потписнички. Кон крајот на 2003 година на ДОКБ ѝ беше признаена Повелбата, за во 2004 година да добие набљудувач на Генералното собрание на ОН⁶⁸. Напоредно, во овој период НАТО веќе успеа да ја прошири територијата на дејствување на силите на ИСАФ во деветте северни провинции⁶⁹.

Претседателот Владимир Путин, по прашањето за Авганистан изјавил: „Ние сме подготвени да соработуваме со НАТО за Авганистан, не затоа што го сакаме НАТО,

⁶⁸“Collective Security Treaty Organisation- From treaty to Organisation” Collective Security Treaty Organisation. Accessed December 29, 2019. <https://en.odkb-csto.org/25years/>.

⁶⁹Nato. “NATO and Afghanistan.” NATO, December 10, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm#.

не, воопшто, туку затоа што кореспондира со нашите интереси. Ова е многу прагматичен пристап, ништо лично“.⁷⁰ Тврдењето се поткрепува со фактот дека Русија (и ДОКБ) е спремна да соработува со НАТО затоа што Авганистан со својата местоположба е мошне комплексна и тие се заинтересирани да се стави под контрола и Русија е антагонистички настроена кон НАТО, но заради свој интерес е подготвена заеднички да соработува заради остварување заеднички цели.

Подоцна, ДОКБ понудила соработка на НАТО, но тој остана со сопствени сили и средства да ја среди состојбата во Авганистан. На почетокот на 2010 година, ИСИС започна со поинтензивно функционирање на територијата на Азија и тоа за ДОКБ значело нов безбедносен предизвик на кој мораше да се одговори. НАТО ја отфрли понудената соработка од страна на ДОКБ и таа морала да бара „да бара алтернативни начини за стабилност во Авганистан со преземање мерки на претпазливост и да превенира пенетрација на трупи на ИСИС од Авганистан на териториите на земјите членки на ДОКБ“.⁷¹

Во однос на соработката меѓу двете организации, таа е суспендирана по 2014 година како одговор на руската интервенција во Украина, но политичките и воените канали за комуникација остануваат отворени“.⁷² Се додека Русија не одговори за нејзината интервенција во Украина и анексијата на Крим, официјална соработка со НАТО не би била можна. Се до конечната разрешница на состојбата во Украина, соработката меѓу НАТО и ДОКБ ќе се темели на билатерални договори воспоставени меѓу НАТО и земја членка на ДОКБ. НАТО својата соработка ја продлабочува преку различни програми, курсеви, обуки, учество на вежби и симулации, развој на дипломатски претставништва со земјите членки на ДОКБ.

Се поставува прашањето дали ИСИС е причина за соработка меѓу НАТО и ДОКБ? Одговорот е дека соработка нема во рамките на официјалните ставови на НАТО за Русија. Опасноста од ИСИС, НАТО и ДОКБ ја решаваат со свои средства и на свој начин.

⁷⁰ Baczyńska, Gabriela. “Russia Wants Answers on NATO Post-2014 Afghan Mission.” Reuters. Thomson Reuters, October 25, 2012. <https://www.reuters.com/article/russia-afghanistan-nato/russia-wants-answers-on-nato-post-2014-afghan-mission-idINDEE89O0DR20121025>

⁷¹ Deen, Zobir David, Charissa Deen, Aemal Karukhale, and Peter Kovacs, eds. HUMAN ASPECTS IN AFGHANISTAN. Oradea, Romania: NATO HUMINT CENTRE OF EXCELLENCE, 2013.

⁷² “Relations with Russia.” NATO, November 26, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50090.htm.

Поранешниот руски претставник за Авганистан, Кабулов ја осуди НАТО за недостаток на волја за соработка, и го обвини присуството на НАТО во Азија како причина за зголемување на бројот на борците на ИСИС.⁷³

⁷³ Isachenkov, Vladimir. "AP Interview: Envoy Says Russia's Clout in Afghanistan Rises." AP NEWS. Associated Press, February 14, 2019. <https://apnews.com/dc6a8ad27d8d43cab018b1ad701ecd50>

ШЕСТА ГЛАВА

6. СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ УКРАИНА

Руската инвазија на Украина претставува најголема закана за мирот и безбедноста во Европа од крајот на Студената војна. На 21 февруари 2022 година, рускиот претседател Владимир Путин одржа говор, околу оправданоста на агресијата над Украина, нагласувајќи го длабокото единство меѓу источните Словени - Русите, Украинците и Белорусите, кои сите го следат своето потекло од средновековниот комонвелт на Киевска Русија - и сугерирајќи дека модерните држави Русија, Украина, и Белорусија треба да ја делат политичката судбина и денес и во иднина. Последица на тој став е тврдењето дека различните украински и белоруски идентитети се производ на странска манипулација и дека денес Западот ги следи стапките на руските империјални ривали во користењето на Украина (и Белорусија) како дел од „анти- Проект Русија“.

За време на владеењето на Путин, Москва водеше политика кон Украина и Белорусија, заснована на претпоставката дека нивните соодветни национални идентитети се вештачки и затоа се кривки. Аргументите на Путин за странските непријатели кои го промовираат украинскиот (и, на пораширен начин, белорускиот) идентитет како дел од геополитичката борба против Русија го повторуваат начинот на кој многу од неговите претходници одбија да ја прифатат агенцијата на обичните луѓе кои бараат автономија од царската или советската доминација.

Исклучителноста што Путин и другите руски елити ја даваат на идејата за руско-украинско-белоруско единство помага да се објасни потеклото на актуелниот конфликт, особено зошто Москва беше подготвена да ризикува војна од големи размери на нејзините граници. Тоа, исто така, сугерира дека амбициите на Москва се протегаат надвор од спречувањето на украинското членство во НАТО и опфаќаат потемелна аспирација да доминира во Украина политички, воено и економски. Исто така, помага да се објасни руската воена стратегија. Се чини дека Москва пресмета дека доволно Украинци, барем во источниот дел на земјата, ќе прифатат некаков облик на реинтеграција во руската сфера на влијание поради заедничките културни, јазични, религиозни и други врски со Русија. И покрај предвоените анкети кои покажаа дека голем број Украинци се подготвени да земат оружје за да ја одбранат својата земја од руска

инвазија, облогот на Москва не беше сосема неверодостоен со оглед на неодамнешната промена и упорноста на семејните и другите врски преку руско-украинската граница. . Како и да е, руската војна е заглавена во пресметка за украинскиот идентитет се покажа драматично погрешна.⁷⁴

Изминатите три децении, а особено годините од „Револуцијата на достоинството“ во 2014 година и руската анексија на Крим и интервенцијата во Донбас постоеше значајна консолидација на украинскиот граѓански идентитет. Оваа украинска граѓанска нација опфаќа не само што зборуваат украински во западниот дел на земјата, туку и голем дел од источот што го зборува и рускиот јазик. Една генерација порасна во независна Украина која, и покрај сите свои недостатоци, одржува робусна демократија и станува сè поевропска во својот поглед, дури и кога Русија на Путин останува фиксирана на квази империјални аспирации за голема моќ. Ако ништо друго, сегашната војна дополнително ги обедини украинските граѓани од сите региони со јазично и религиозно потекло, истовремено засилувајќи ја поделбата меѓу украинскиот и рускиот идентитет. Така, што и да се случи на бојното поле, Русија е речиси сигурно дека ќе пропадне во обидот да воспостави трајна контрола врз својот сосед.

Иако односот меѓу Русите, Украинците и Белорусите останува предмет на расправија во сите три земји, Украина направи огромни чекори во консолидирањето на заедничкиот граѓански идентитет, кој го вклучува најголемиот дел од рускиот јазик во источна и јужна Украина. Релативниот успех на овој проект „да се направат Украинци“ го забрза одвојувањето на Украина од Русија, поттикнувајќи ја загриженоста во Москва дека истекува времето за да се врати влијанието врз нејзиниот сосед и да се оправдаат низа сè поризични коцкари за да се повлече Украина назад во орбитата на Москва. Приказната за повеќе од три децении од распадот на Советскиот Сојуз се фокусира на постепената дифузија на „украинците“ низ сè поширокото подрачје на земјата и нејзиниот народ. Според моделот познат и од меѓувоената Европа и од постколонијалниот Глобален Југ, независната украинска држава стана инструментална во создавањето заеднички национален идентитет меѓу нејзините жители преку образование, официјална меморија, медиуми, законодавство и други алатки. Мерено според употребата на јазикот, верската

⁷⁴ https://www.csis.org/analysis/russias-war-ukraine-identity-history-and-conflict?fbclid=IwAR1Q8ymET2C8zOd1CIqI_VaFyQTnYS0RfNuYqvhknTiz0iiAUdVwnLZk9r4

припадност, етничката самоидентификација и политичкиот поглед, многу поголем процент од украинските граѓани денес се сметаат себеси пред се како Украинци, вклучително и во делови од земјата каде рускиот останува доминантен јазик.⁷⁵

6.1 Ставот на ОН за војната во Украина

Војната во Украина принуди милиони луѓе да ги напуштат своите домови. Други остануваат заробени во опколените области без пристап до храна, вода или основни услуги. ОН ги засилуваат напорите за доставување помош за спасување на оние на кои им е потребна, обезбедувајќи итна храна, вода, засолниште и медицинска нега на најранливите, вклучително жени, деца и постари лица. Во услови на тековно уништување, хуманитарните потреби продолжуваат да растат, но ресурсите паѓаат.

Русија се најде дополнително изолирана во меѓународната заедница во кога Генералното собрание на ОН со големо мнозинство гласаше за поддршка на резолуцијата со која се бара Москва веднаш да ја прекине војната против Украина.

Со 140 гласа „за“, пет „против“ и 38 воздржани, нациите го поддржаа текстот што го предложи Украина со поддршка од повеќе од 80 земји, кој исто така бара заштита на сите цивили и цивилна инфраструктура, како и хуманитарен и медицински персонал. Заедно, мнозинството од земјите-членки на ОН јасно ставија до знаење дека Русија сноси единствена одговорност за тешката хуманитарна криза и насилството во Украина. ОН повика на заштита на сите цивили кои бегаат од конфликтот и на чекори за ублажување на зголемувањето на несигурноста во храната предизвикана од оваа бесмислена војна.

ОН ја осудија инвазијата на Русија и повикаа веднаш да ги повлече своите трупи. Против таа резолуција гласаа истите пет земји како и за хуманитарната мерка: Русија, Белорусија, Еритреја, Северна Кореја и Сирија. Рускиот претставник го обвини Западот за „невиден притисок“ за да добие поддршка за нејзината резолуција. Хуманитарната криза предизвикана со војната во Украина е најголема криза од Втората светска војна Бројките се фрапантни. Според ОН, 3,5 милиони луѓе побегнале во соседните земји, а 6,5 милиони се раселени во Украина. УНИЦЕФ, соопшти дека повеќе од половина од населението на

⁷⁵ https://www.csis.org/analysis/russias-war-ukraine-identity-history-and-conflict?fbclid=IwAR1Q8ymET2C8zOdIClqI_VaFyQTnYS0RfNuYqvhknTiz0iiAUdVwnLZk9r4

Украина, 4,5 милиони момчиња и девојчиња се раселени поради војната. На околу 12 милиони луѓе во Украина им е потребна хуманитарна помош.

Според сериозноста на оваа војна, се поставува прашањето зошто ОН не реагира малку поагресивно по прашањето за руската агресија врз Украина. Меѓународната заедница во целина, со своите дејства, се однесува некако незаинтересирано во однос на решавање на кризата во Украина. Нејзината инволвираност е површна и се поставува прашањето дали се кријат и штитат нечији интереси или се во прашање некои заткулисни игри. Времето ќе покаже и историјата ќе отвори многу прашања за кои денес немаат одговор.

6.2 Ставот на НАТО за војната во Украина

НАТО најсилно ја осудува бруталната и неиспровоцирана агресивна војна на Русија против Украина која е независна, мирна и демократска земја и близок партнер на НАТО. НАТО и сојузниците продолжуваат да и даваат на Украина поддршка на сите нивоа, помагајќи да се одржи нејзиното основно право на самоодбрана. Силна, независна Украина е од витално значење за стабилноста на евроатлантската област. Односите меѓу НАТО и Украина датираат од раните 1990-ти и оттогаш се развија во едно од најсуштинските партнерства на НАТО. Од 2014 година, по нелегалната анексија на Крим од страна на Русија, соработката е интензивирана во критичните области. Од целосната инвазија на Русија, во 2022 година, НАТО и сојузниците обезбедија поддршка за Украина. Дијалогот и соработката започнаа кога Украина се приклучи на Северноатлантскиот совет за соработка (1991) и на програмата Партнерство за мир (1994).

Односите беа зајакнати со потпишувањето на Повелбата за посебно партнерство од 1997 година, со која беше формирана Комисијата НАТО-Украина (NUC) за да се унапреди соработката. Од 2009 година, Комисијата го надгледува процесот на евроатлантска интеграција на Украина, вклучително и реформите во рамките на Годишната национална програма (ANP). Соработката се продлабочи со текот на времето и е заемно корисна, при што Украина активно придонесува во операциите и мисиите предводени од НАТО. Приоритет е даден на поддршката за сеопфатни реформи во безбедносниот и одбранбениот сектор, што е од витално значење за демократскиот развој на Украина и за зајакнување на нејзината способност да се одбрани од престојните закани.

Од Самитот на НАТО во Варшава во јули 2016 година, практичната поддршка на НАТО за Украина е наведена во Сеопфатниот пакет за помош (САР) за Украина. Во јуни 2017 година, украинскиот парламент усвои закон со кој се враќа членството во НАТО како стратешка цел на надворешната и безбедносната политика. Во 2019 година, стапи на сила соодветниот амандман во Уставот на Украина.⁷⁶ Во септември 2020 година, претседателот Зеленски ја одобри новата Стратегија за национална безбедност на Украина, која предвидува развој на карактеристичното партнерство со НАТО со цел членство во НАТО.

Како одговор на руската илегална анексија на Крим, НАТО од 2014 година ја зајакна својата поддршка за развој на капацитети и градење капацитети во Украина. Сојузниците ја осудуваат и нема да ја признаат илегалната и нелегитимна анексија на Крим од страна на Русија и нејзините дестабилизирачки и агресивни активности во источна Украина и регионот на Црното Море. НАТО го зголеми своето присуство во Црното Море и ја засили поморската соработка со Украина и Грузија. НАТО најостро ја осудува руската агресивна војна против Украина. Тоа сериозно ја поткопува меѓународната безбедност и стабилност и е очигледно кршење на меѓународното право. Сојузниците на НАТО ја повикуваат Русија веднаш да ја прекине војната, да ги повлече сите свои сили од Украина и да се вклучи во вистинска дипломатија. Алијансата ја осудува одлуката на Русија да го прошири признавањето на самопрогласените „народни републики“ во источна Украина. НАТО стои со народот на Украина и нејзиниот легитимен, демократски избран претседател, парламент и влада. Алијансата секогаш ја дава својата целосна поддршка за територијалниот интегритет и суверенитет на Украина во нејзините меѓународно признати граници.

6.3 Одговор на руската војна против Украина

Од руската нелегална анексија на Крим и дестабилизацијата на источна Украина во 2014 година, НАТО е со цврст став за целосна поддршка на суверенитетот и

⁷⁶ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm

територијалниот интегритет на Украина во нејзините меѓународно признати граници. Сојузниците силно ја осудуваат и нема да ја признаат нелегалната и нелегитимна анексија на Крим од страна на Русија и ја осудуваат нејзината привремена окупација. Алијансата, исто така, ја осудува одлуката на Русија во февруари 2022 година да го прошири признавањето на самопрогласената „Народна Република Доњецк“ и „Народна Република Луганск“ во источна Украина, што е флагрантно кршење на меѓународното право што дополнително го поткопува суверенитетот и територијалниот интегритет на Украина. Понатаму, НАТО најсилно ја осудува бруталната и неиспровоцирана агресивна војна на Русија против Украина која започна во февруари 2022 година, која сериозно ја поткопува меѓународната безбедност и стабилност и е очигледно кршење на меѓународното право.

Како резултат на нелегалната и нелегитимна анексија на Крим од страна на Русија, сојузниците на НАТО во 2014 година одлучија да ја прекинат сета практична цивилна и воена соработка со Русија, оставајќи ги отворени политичките и воените канали за комуникација. Од целосната инвазија на Русија на Украина во февруари 2022 година, сојузниците воведоа санкции без преседан на Русија. Сојузниците продолжуваат да ги надградуваат овие санкции со цел да го зголемат притисокот врз Москва. Овие напори ќе и отежнат на Русија да ги обнови своите тенкови, да произведува ракети и да ја финансира војната.

Сојузниците на НАТО ја повикуваат Русија веднаш да ја прекине војната и да ги повлече сите свои сили од Украина, целосно да го почитува меѓународното хуманитарно право и да дозволи безбеден и непречен хуманитарен пристап и помош на сите лица на кои им е потребна. Тие исто така ја повикуваат Русија да престане да ја ограничува пловидбата во делови од Црното Море и да го попречува пристапот до Азовското Море. За време на кризата, се одржуваа редовни консултации во Комисијата НАТО-Украина (НУК) во поглед на директните закани со кои се соочува Украина за нејзиниот територијален интегритет, суверенитет, политичка независност и безбедност. НУЦ се состана на вонредни состаноци во поглед на неоправданата употреба на воена сила од страна на Русија против украинските бродови во близина на теснецот Керч во ноември 2018 година и заканувачкото воено засилување на Русија во април 2021 година. Други вонредни состаноци на НУЦ се одржаа во седиштето на НАТО во јануари и

Февруари 2022 година, фокусиран на континуираното воено засилување на Русија и неиспровоцираната инвазија на Украина.

Паралелно со својата политичка поддршка за Украина, НАТО значително ја засили својата практична помош за Украина. Веднаш по нелегалната и нелегитимна анексија на Крим од страна на Русија во 2014 година, министрите за надворешни работи на НАТО се согласија за мерки за зајакнување на способноста на Украина да ја обезбеди сопствената безбедност. Тие, исто така, одлучија дополнително да ја развиваат својата практична поддршка за Украина, врз основа на значително подобрување на постоечките програми за соработка, како и развој на значителни нови програми. На Самитот во Варшава во 2016 година, мерките на НАТО за поддршка на Украина станаа дел од пакетот за сеопфатна помош (CAP), кој е дизајниран да ја поддржи способноста на Украина да обезбеди сопствена безбедност и да спроведе широки реформи во безбедносниот и одбранбениот сектор, врз основа на евроатлантските принципи и најдобрата практика.

НАТО обезбедува поддршка за Украина многу години. Преку различни програми и приспособени совети, НАТО значително ги зајакна капацитетот и отпорноста на безбедносниот и одбранбениот сектор на Украина, како и неговата способност да се спротивстави на хибридните закани. НАТО и сојузниците, исто така, обезбедија голема поддршка за развој на способности, вклучително и преку обука и образование и обезбедување опрема.

На Самитот на НАТО во Мадрид во 2022 година, сојузниците се согласија да обезбедат уште поголема поддршка за Украина. Вклучува поддршка во повеќе области, вклучувајќи безбедни комуникации, сајбер одбрана и еластичност, гориво, медицински материјали, опрема за спротивставување на мини и хемиски и биолошки закани и преносни системи против беспилотни летала. Тој, исто така, вклучува иницијативи за понатамошно зајакнување и модернизација на одбранбените и безбедносните институции на Украина. Сојузниците, исто така, се согласија да и помогнат на Украина да премине од опрема од советската ера на модерна опрема на НАТО, зголемувајќи ја интероперабилноста со сојузничките сили. На подолг рок, Алијансата е посветена да и

помогне на Украина и да ги поддржи напорите на нејзиниот пат на повоена обнова и реформи.⁷⁷

Повелбата за посебно партнерство од 1997 година останува основната основа на односите меѓу НАТО и Украина. Комисијата НАТО-Украина (NUC) ги насочува кооперативните активности и обезбедува форум за консултации меѓу сојузниците и Украина за безбедносните прашања од заеднички интерес. Комисијата може да се состанува на различни нивоа, вклучувајќи шефови на држави и влади, министри за надворешни работи или за одбрана, амбасадори и во различни формати на работно ниво. Главната алатка за поддршка на овој процес е Годишната национална програма (ANP), која ги одразува националните реформски цели на Украина и годишните планови за имплементација. ANP е составен од пет поглавја кои се фокусираат на: - политички и економски прашања; одбранбени и воени прашања; ресурси; безбедносни прашања; и правни прашања. Ова ги вклучува реформите поврзани со доброто владеење, борбата против корупцијата, владеењето на правото, човековите права и безбедносниот и одбранбениот сектор, во согласност со евроатлантските принципи и стандарди. Сојузниците годишно го оценуваат напредокот во рамките на ANP. Одговорноста за неговото спроведување паѓа првенствено на Украина. Комисијата за координација на евроатлантските интеграции на Украина, со која претседава вицепремиерот за европски и евроатлантски интеграции, обезбедува општа координација на нејзиното спроведување од страна на државните органи. Претставништвото на НАТО во Украина, формирано во септември 2015 година, ја поддржува соработката на терен. Се состои од Информативниот и документационен центар на НАТО (NIDC) и Канцеларијата за врски на НАТО (NLO). NIDC беше инаугуриран во Киев во 1997 година за да ги поддржи напорите за информирање на украинската јавност за активностите на НАТО и придобивките од соработката меѓу НАТО и Украина. NIDC е дел од Одделението за јавна дипломатија на НАТО и беше првата информативна канцеларија формирана од НАТО во земја партнер и отворена за пошироката јавност. Центарот има три клучни работни столбови: зголемување на свеста и разбирањето за НАТО во Украина; информирање на украинската јавност за клучните активности во соработката меѓу НАТО и Украина; и давање совети и поддршка за украинските институции во областа на развој на стратешки комуникациски

⁷⁷ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm

способности. Со цел да се олесни основната мисија и активностите на НАТО во Украина, NIDC поддржува различни проекти за јавна дипломатија и комуникација, вклучувајќи тркалезни маси, семинари, конференции и мултимедијални проекти.

NLO е основана во Киев во 1999 година и игра клучна улога во олеснувањето на соработката меѓу НАТО и Украина. Меѓу неговите клучни соговорници се министерствата за внатрешни работи, надворешни работи и одбрана, претседателската канцеларија, Советот за национална безбедност и одбрана, Парламентот и неколку други украински агенции. Нејзините главни приоритети вклучуваат: зајакнување на имплементацијата на Украина на широките евроатлански реформи; зајакнување на политичкиот и практичен дијалог НАТО-Украина; поддршка на трансформацијата и демократското владеење на безбедносниот и одбранбениот сектор; и градење интероперабилност меѓу сојузничките и украинските сили за соочување со заедничките предизвици.⁷⁸

Претставништвото на НАТО во Украина води кон обезбедување совети на стратешко ниво во рамките на Сеопфатниот пакет за помош на НАТО за Украина.

Сите преземени активности од страна на НАТО и сојузниците се насочени кон длабоката соработка со Украина што низ годините се развивала низ сите сегменти на развојот. Со тоа, НАТО ја подготвуваше Украина како да се одбрани од секаков вид агресија. Ја опреми со модерно оружје, заменувајќи ја старата советска воена опрема. Секако, Украина со својата геостратешка положба е од голем интерес за големите сили, посебно интересот низ годините е насочен кон нејзините ресурси. И што се случува? Ваквите дејствија придонесоа, Русија да изврши инвазија над своите браќа Украинци. НАТО помага на Украина, но повторно се поставува прашањето зошто таа не е директно инволвирана во Украина како што, со своите дејства беше директно инволвирана во нападите над поранешна Југославија?

⁷⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm

6.4 Ставот на ЕУ за војната во Украина

ЕУ и нејзините земји-членки се обединети во нивната непоколеблива поддршка за Украина и цврсто ја осудуваат неоправданата воена агресија на Русија. Употребата на сила и принуда за промена на границите нема место во 21 век. Тензиите и конфликтите треба да се решаваат исклучиво со дијалог и дипломатија. Лидерите на ЕУ во неколку наврати побараа Русија веднаш да ги прекине своите воени акции, безусловно да ги повлече сите сили и воена опрема од Украина и целосно да го почитува територијалниот интегритет, суверенитет и независност на Украина. Тие го истакнаа правото на Украина да ја избере својата судбина и го пофалија народот на Украина за нивната храброст во одбраната на својата земја. Како одговор на воената агресија, ЕУ масовно ги прошири санкциите против Русија, со додавање на значителен број лица и субјекти на списокот со санкции и со усвојување мерки без преседан. ЕУ покажа единство и сила и обезбеди на Украина хуманитарна, политичка, финансиска и воена поддршка. ЕУ е посветена да продолжи да покажува солидарност и да им дава поддршка на бегалците кои бегаат од војната во Украина и земјите што ги примаат. Таа, исто така, се координира со партнерите и сојузниците, во рамките на ОН, ОБСЕ, НАТО и Г7. Во неколку наврати, Европскиот совет ги осуди неселективните напади на Русија врз цивилите и цивилната инфраструктура и повтори дека меѓународното хуманитарно право мора да се почитува. Лидерите на ЕУ подвлекоа дека Русија, Белорусија и сите одговорни за воените злосторства и другите најтешки злосторства ќе одговараат за своите постапки во согласност со меѓународното право. ЕУ усвои голем број санкции како одговор на невидениот и воен напад на Русија врз Украина и нелегалната анексија на украинските региони Доњецк, Луганск, Запорожје и Керсон.⁷⁹ Мерките се дизајнирани да ја ослабат економската база на Русија, лишувајќи ја од критичните технологии и пазари и значително ја намалуваат нејзината способност да води војна.

Европската Унија и дава поддршка на Украина, осудувајќи ја воената агресија што Русија ја изврши врз Украина. Во својот домен, таа вовеле сет санкции што ја

⁷⁹<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/?fbclid=IwAR0MP9BucIfWB491Lvq0NIF94QgpfH9qWgktYqfmOJmXPeSPGOAgrsvU#how>

изолираа Русија на меѓународен план. Но, повторно прашањето, зошто ЕУ не е подлабоко инволвирана во кризата, чии интереси се штитат? Сепак, историјата ќе го открие тоа.

Заклучок

Истражувањето што е направено во овој магистерски труд не само што даде одговор за прашањата што се содржина на трудот, туку отвори нови погледи и анализи на случувањата во меѓународните односи во светот со посебен акцент на ситуацијата во Украина. Секако дека комплексноста на материја отвора постојано нови прашања. Можат да се извлечат многу заклучоци, но оние релевантни на главната хипотеза *“Меѓународните организации кои согласно своите основачки акти имаат улога на превенција и разрешување на конфликти, но и одржување на глобалниот и регионалниот мир и безбедност, не успеваат да ги реализираат своите цели заради немање капацитети, надминување на властувањата согласно меѓународното право и нивните основачки документи, како и поради лошите проценки за посебноста на страните во конфликтот и регионот кои дејствуваат во однос на мерките кои се имплементираат.”*

Генерално, главната хипотеза се покажува како оправдана затоа што анализирајќи ги дејствијата на меѓународните организации преку нивните мировни операции насекаде во светот, се покажа дека во нивните активности најважна е соработката со локалните власти, а интензитетот на соработка на секоја земја е различен. Сепак, кога мислиме на мировната мисија на НАТО во Авганистан се покажа како неуспешна и резултираше со мировен договор што НАТО (САД) го склучија со Талибанците при што дојде до нивно повлекување. Тоа веројатно беше резултат на лошата проценка што ја направија и затоа се доста внимателни во однос на кризата во Украина. Дури и ако се земе во предвид актуелната ситуација со Украина, НАТО, ЕУ се многу претпазливи во своите активности, засега само осудувајќи ја воената агресија на Русија и давајќи и воена и финансиска помош на Украина. Истото се случи со неуспехот во соборувањето на Башар ал Асад во Сирија, постојаното формирање на нови терористички организации како ИСИС што го става под знак прашалник ефектот што е остварен од страна на меѓународните операции во реонот на Блискиот Исток.

Секако дека соработката со НАТО се покажала успешна на глобално ниво, но и онаму каде што биле стационирани војници на НАТО од суштинско значење е соработката со локалните власти. НАТО доби активна поддршка во мисиите во мисиите „ИСАФ“ и „Одлучна поддршка“ во Авганистан, како и во „КФОР“ во Косово. Од друга

страна, Русија има исклучително силни врски со земјите членки на ДОКБ, поради историјата на државите членки и нивните врски од минатото со Русија.

Како што е важна соработката на НАТО со земјите каде што има НАТО спроведува мисија, многу е важно како се одвива таа соработка. Во насока се актуелните безбедносни предизвици – шверцот на дрога и оружје, исламизмот, сепаратизмот како и пограничните воени конфликти, војната во Украина, како и етничкиот деверзитет и нетрпеливоста на етникумите. Сите тие се безбедносни прашања што во иднина можат да послужат како извор на податоци за предвидување на можни ризици и закани по безбедноста, но секако и прогнозирање на политичките постапки на Вашингтон, Брисел, Москва и Пекинг.

Улогата на НАТО како воено-политички механизам при извршување на мировните операции и наметнување на алијансата како главен актер при гарантирање на мирот и безбедноста. И оваа хипотеза се потврдува затоа што НАТО е главниот катализатор во справувањето со воените операции во конфликтните места. И тоа веќе се покажа со мировните мисии во Авганистан и Косово, за што е споменато погоре.

Уште еден важен играч, Кина, е вклучен во справувањето со безбедносните предизвици, посебно во делот на Централна Азија како и постоењето на Шангајската организација за соработка (што во овој труд не е опфатена), но сметам дека вреди да се спомене поради сеопфатност на заклучоците што се изведени. На ова би се додало тврдењето на кинескиот државен советник Жао кој тврди дека „Пекинг не може да остане тотално инертен ако домашна криза во земја на ШОС ги загрозува граѓаните на Кина или нејзините економски интереси“⁸⁰ што дава дополнителна јасност во врска со намерите на Кина.

Горенаведените факти доведоа до тоа да се појават нови актери кои се справуваат со глобалниот мир како што е мешањето на Русија преку воената интервенција во Сирија и приматот на Турција чија што војска спроведува операции на повеќе континенти водени од призмата на сопствените интереси. Улога на органите на ОН

⁸⁰Cabestan, Jean-Pierre. "The Shanghai Cooperation Organization, Central Asia, and the Great Powers, an Introduction: One Bed, Different Dreams?", 431.

при донесување на одлука за воена интервенција, историски примери позитивни и негативни страни при донесените одлуки како и легитимноста на донесената одлука на меѓународните организации при спроведување на глобалниот мир и безбедност. ОН повеќе се јавува како советодавно тело што носи одлуки кои немаат обвзувачки карактер за земјите што се опфатени со конфликти. Нивните одлуки се повеќе од дипломатски карактер што не можат да се сфатат како сериозни во пракса, туку само на хартија. Тоа се покажа со ситуацијата во Косово и денес, во Украина. Неговата улога повеќе има хуманитарен карактер.

Истражувањето докажа дека во решавањето на дипломатските предизвици биле склучени билатерални договори кои послужиле како сигурносни гаранции и променливи што го диктираат патот на кој што води дипломатијата на одредена држава или сојуз за одредено прашање. Билатералните договори се придобивките што овозможуваат перспектива во меѓународните односи и тие го обликуваат системот на меѓународните односи без разлика дали станува збор за соработка помеѓу две земји, одредување нивен заеднички став по одредено прашање, здружување на мислења или сили за решавање на одреден предизвик.

Денес, во Европа, се' повеќе се афирмира гледиштето за пошироки концепти на национална и европска безбедност, со економски, политички, социјални, хуманитарни, еколошки, воени и други компоненти. Во тој концепт значајно место зазема заштитата на човечките права и слободи, демократијата и владеење на правото. Процесите на интензивирање на меѓусебните влијанија и јакнење на зависноста на општеството на глобално ниво продолжува така што продолжувањето на глобалните интеграции е извесно. Се чини дека најголем придонес за безбедноста на граѓаните од евроатлантските подрачја обезбедува вистинско почитување на принципите кои се впишани во преамбулите и поединечните и заеднички одредби од основните правни исправи, односно договорите на меѓународните организации на тој единствен географски простор, на пример со Лисабонскиот договор, Париската повелба, Повелбата на ОН и т.н. „хуманитарни интервенции“ на дел од меѓународната заедница се независни од индивидуалните национални интереси, но исклучиво хуманитарни.

Koristena literatura

1. Alvin LeRoy Bennett, James K. Oliver, *Međunarodne organizacije*, Zagreb 2004.,
2. Avramović Nenad, Marković Miloš (2013): “ Međunarodno javno pravo “, Internacionalni univerzitet, Brčko, 56.
3. Adam Daniel Rotfeld, *Shaping a new international security system: The European perspective*, Vienna 1995.
4. Akayev uveren v uspešnom provedenii uchenii “Rubezh-2004”, 2004.
://gazetasng.ru/news.php?id=3830http
5. Burns J. (1978), „Leadership” New York
6. Baczyńska, Gabriela. “Russia Wants Answers on NATO Post-2014 Afghan Mission.” Reuters. Thomson Reuters, October 25, 2012. <https://www.reuters.com/article/russia-afghanistan-nato/russia-wants-answers-on-nato-post-2014-afghan-mission-idINDEE89O0DR20121025>
7. Barry, Robert, “The OSCE: A Forgotten Transatlantic Security Organization?” Basic Research Report 2002.3, July 2002
8. Baloch, Tayyab. “NATO Challenges SCO and CSTO in Afghanistan.” Katehon think tank. Geopolitics & Tradition, June 15, 2016. <https://katehon.com/article/nato-challenges-sco-and-csto-afghanistan>
9. Cleary L. (1998), „Security system in Transition”, Aldershot
10. Cabestan, Jean-Pierre. "The Shanghai Cooperation Organization, Central Asia, and the Great Powers, an Introduction: One Bed, Different Dreams?"
11. Dobbs, M. “For Wolfowitz, a vision might be realized,” *Washington Post*, 7 April 2003
12. Dimitrijević Vojin, Račić Obrad, Đerić Vladimir et. al. (2012): „ Osnovi međunarodnog javnog prava „, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 95.
13. Dimitrijević Vojin, Stojanović Radoslav (1996): “ Međunarodni odnosi “, Beograd, 117, fn 28
14. Degan Vladimir Đuro (2011): “ Međunarodno pravo “, Školska knjiga, Sveučilište u Splitu, Zagreb

15. Heads of State and Government, declaration on alliance security:(Strasbourg/Kehl: North Atlantic Council, 2009).
16. Norman Friedman,The fifty year war: conflict and Strategu in the Cold War : Naval Institute Press, 2000),
17. Ryan Henry, “Transforming the U.S. Global Defense Posture,” Naval War College Review59, no. 2 (Spring 2006).
18. Ilana Bet-El, “Is Cash the Best Form of Defense?”, 5–9 March 2009, .
19. Isachenkov, Vladimir. “AP Interview: Envoy Says Russia's Clout in Afghanistan Rises.” AP NEWS. Associated Press, February 14, 2019.<https://apnews.com/dc6a8ad27d8d43cab018b1ad701ecd50>
20. Aidan Hehir, Robert Murray - Libya, the Responsibility to Protect and the Future of Humanitarian Intervention, Palgrave Macmillan, 2013
21. R. Synovitz, “Afghanistan: NATO Takes over ISAF Command amid Calls for Expansion,” 12 August 2003,
22. Klaus Naumann, “Security without the United States? Europe’s Perception of NATO,” no. 3 (Fall 2009).
23. Krivokapić Boris (2014): “ Međunarodno javno pravo “, Megatrend univerzitet i Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd
24. Jeffrey Simon, NATO’s Uncertain Future: Is Demography Destiny? Strategic Forum no. 236 (Washington: INSS, October 2008).
25. G. J. Gilmore, “Rumsfeld: Transformation Moving NATO into the 21st Century,” US Department of Defense, 13 October 2004
26. Crawley, Vince, “For U.S. troops, all’s fairly quiet in Afghanistan”, Marine Corps Times,December 13, 2004.
27. Gordon, Philip, H. “NATO and the War on Terrorism, A Changing Alliance,” The Brookings Review, Summer 2002
28. Crawley, Vince, “U.S. Presence seen as creating Mideast stability,” Marine Corps Times,March 14, 2005.
29. Rumsfeld, Donald, “The Coalition and the Mission”, The Washington Post, October 21,
30. Harding, Garth, “NATO Flirts with Afghan Failure,” United Press International,Istanbul, Turkey, 29 July 2004

31. Benedetto Conforti - The Law and Practice of the United Nations, Martinus Nijhoff Publishers, 2005
32. Cynthia McKinney - The Illegal War on Libya, Clarity Press, 2012
33. David Fletcher - A Syria Situation, Troubador Publishing Ltd, 2013
34. Emma Leonard, Gilbert Ramsay - Globalizing Somalia: Multilateral, International and Transnational Repercussions of Conflict, A&C Black, 2013
35. F. William Engdahl, Stoljeće rata. Angloamerička naftna politika i novi svjetski poredak, Zagreb 2000.
36. Horace Campbell - Nato's Failure in Libya: Lessons for Africa, African Books Collective, 2013
37. Joseph Smith - The Origins of NATO, University of Exeter Press, 1990
38. Julie Mertus - Kosovo: How Myths and Truths Started a War, University of California Press, 1999
39. Kjell Engelbrekt, Marcus Mohlin, Charlotte Wagnsson - The NATO Intervention in Libya: Lessons Learned from the Campaign, Routledge, 2013
40. Jorge Sampaio, Global Answers to Global Problems1/2007
41. Lisabonski ugovor Europske unije (2007.) – Protokol 10. o trajnoj strukturiranoj suradnji temeljem članka 42. Ugovora o Europskoj uniji“ u: Adrias 16 (2009.), str. 296–298, ili Narodne novine – međunarodni ugovori br. 2/02.
42. Lapaš Davorin (2012): “ Međunarodna organizacija kao stranka međunarodnog spora “, Zbornik PFZ, 62, (1-2)
43. Günter Burghardt, The European Union ’s Transatlantic Relationship2/2006
44. Max Hilaire - United Nations Law and the Security Council, Ashgate Publishing, Ltd., 2005
45. Napoleon Abdulai - Genocide in Rwanda: background & current situation, Africa Research and Information Centre, 1994
46. Operation Unified Protector Final Mission Stats 02 November 2011
47. Pierre Kalck - Historical Dictionary of the Central African Republic, Scarecrow Press, 2005

48. Ramesh Thakur - The United Nations, Peace and Security: From Collective Security to the Responsibility to Protect, Cambridge University Press, 2006
49. Rasporyazheniye Pravitelstva RF, 22 iyulya 2002 g. N 999-R, 2002.
http://www.infoyar.ru/bp.php?show=/Docum/DocumShow_DocumID_28754.html
50. Robert Czulda, Robert Łoś - NATO Towards the Challenges of a Contemporary World 2013, Instytut Badań nad Stosunkami Międzynarodowymi w Warszawie (International Relations Research Institute in Warsaw), 2013
51. Robert J. Jackson - Global Politics in the 21st Century, Cambridge University Press, 2013
52. Radovan Vukadinović, Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka, Zagreb 2001.
53. Simić Jasmina, NATO pred izazovima XXI veka, Izvorni naučni rad, 2009
54. Stojanović Dubravka (2015): “Rađanje globalnog sveta 1880-2015“, Udruženje za društvenu istoriju, Beograd
55. Stanley Meisler - United Nations: A History, Grove Press, 2011
56. Stephen J. Cimbala, Peter Kent Forster - Multinational Military Intervention: NATO Policy, Strategy and Burden Sharing, Ashgate Publishing, Ltd., 2010
57. Shanghai Cooperation Organisation getting official status, 2003.
<http://newsfromrussia.com/world/2003/05/26/47450.html>
58. The consequences of inaction US and NATO Syria policy, p.3 November, 2020
59. Tvrtko Jakovina, „Savez za mir“ (bilj. 6)
60. Victoria Fontan - Voices from Post-Saddam Iraq: Living with Terrorism, Insurgency, and New Forms of Tyranny, ABC-CLIO, 2008
61. Vijay Prashad - Arab Spring, Libyan Winter, AK Press, 2012
62. VAzii sozdayetsya novaya struktura kollektivnoi bezopasnosti, 2002
<http://www.wdi.ru/print.php?news=43504978>
63. Vojin Dimitrijević, Obrad Račić, Vladimir Đerić, Tatjana Papić, Vesna Petrović, Saša Obradović, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beograd 2005.
64. United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines, 2008
65. Zobir David, Charissa Deen, Aemal Karukhale, and Peter Kovacs, eds. Human Aspects in Afghanistan. Oradea, Romania, 2013.

66. Collective Security Treaty Organisation- From treaty to Organisation”Collective Security Treaty Organisation. Accessed December 29, 2019. <https://en.odkb-csto.org/25years/>
67. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/?fbclid=IwAR0MP9BucIfWB491Lvq0NIF94QgpffH9qWgktYqfmOJmXPeS_PGOAgrsvU#how
68. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8189.htm#.
69. “Relations with Russia.” NATO, November 26, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50090.htm.
70. NATO and relations with Ukraina
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm
71. Centar for stratetic &international studies - <https://www.csis.org/analysis/russias-war-ukraine-identity-history-andconflict>
72. North Atlantic
ThreatyOrganizationhttps://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_71652.htm
73. BBC Serbian- <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-55196251>
74. Centar for stratetic &international studies <https://www.csis.org/analysis/can-osce-help-resolve-russia-ukraine-crisis>
75. www.dw.com/en/why-un-peacekeeping-missions-have-failed-to-pacify-africas-hot-spots/a-57767805
76. <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unsmis/background.shtml>
77. Collective Security Treaty Organization<https://en.odkb-csto.org/25years/>.